

HRÁDEK NAD PÁCHEM V KUTNÉ HOŘE

HRÁDEK NAD PÁCHEM V KUTNÉ HOŘE.

Od Františka Beneše.

Kutná Hora zasluhovala by vlastního popisu v ohledu umělecko-historickém. Její památky jsou, jako málo kde jinde, plodem obecního měšťanského života, kterýž se zde mocně vyvinul, podporován jsa bohatstvím dolův stříbrných.

Pan professor *Jan Erazim Vocel* a v nejnovějším čase také učitel na Pražské umělecké akademii, *Bernard Grueber*, popsali již církevní a světské stavby toho města, mnohou věc tím objasnivše a pozornost všech přátel umění k Hoře obrátivše.¹⁾

Hrádek stojí na ostrém kraji výšiny, která polední končiny města s chrámem sv. Barbory a s bývalou Jesuitskou kollejí spojuje. Jest to znamenité, vysoké a pevné stavení ve způsobu skutečného hradu; stojí docela o samotě a panuje nad úzkým údolím, kterým se od Malešova přicházející *Pách* čili *Vrchlice* proplítá. Výtečné ovocné zahrady jsou podle Hrádku na východní a polední straně, úzké uličky zas na druhých stranách. Šedivě, na jedné straně dvoupatrové, na jiné jen jednopatrové stavení ještě nyní jest jakýmsi parkánem ohrazeno, do něhož se vlastním vchodem vejíti může. Na jihozápadní straně jest při stavení zahrada ve dvě rozdělená, již říditel Kutnohorské hlavní školy užívá, neboť slouží místnosti Hrádku již od Josefských časův této hlavní škole za sídlo.

Širokým průjezdem vcházíme do úzkého, koutkovitého, v celku čtverhraného dvora, z něhož někdy kamenné schody a chodby vzájemně se proplétajíc do vysokých, světlých, směle vyklenutých síní a komnat navštěvovaly přiváděly. Na jihozápadní straně vypíná se v rohu vyšší oddělení hradu toho, majíc podobu věže; mívalo někdy vysokou sedlovou střechu, potom střechu mansardskou, kterou nyní v jednoduchou valbovnou střechu proměnili. V prostředním patře této věže bývala parádní síň, nahoře komory, ale tam nyní prázdno jest.

Znamenitá jest zpodní stavba hradu toho, a nalézají se v ní dva ještě potřebované a dva spustlé sklepy, do kterých se chodí dlouhými chodbami.

Přízemí, vypadajíc od strany potoka jako první patro, obsahuje tři školní síně, příbytek říditelův o čtyřech pokojích a pokoj školníkův, mimo to ještě dvě silným klenutím opatřené špižirny, v kterých nyní palivo se chová.

V prvním poschodí jest patero školních síní a příbytek učitele náboženství o dvou pokojích, potom výše spomenutá parádní síň, v které jest složena školní knihovna a jiné školní věci. V polední straně vychází se úzkým průchodem do zahrady.

Jak znamenitě musel někdy tento hrad vypadati, když všecky střechy kryty bývaly pестrobarevnými, polévanými taškami, z nichžto se ještě mnoho kusův v rumovišti vyskytuje. R. 1830 musely se tyto tašky, protože velice tížily spukřelé krovy, shoditi, a dán jest šindel místo nich. R. 1861 udělána nynější střecha křídličná.

Na severovýchodním rohu toho stavení stojí krásný *arkýř* ozdobený znaky a zvířecími tvary, které jsou obroubeny bohatými, prutovými rámci. Tento arkýř náleží k hradní kapli a stojí v něm oltář sv. *Václava*.

Patero úzkých, gotických oken, v nichž jest kružba složená z trojlístův a plamenův, osvětlují pěknou tuto kapli, na jejížto venkovských rozích nahoře pod římsou šestero znakův zazděno bylo. Nyní jest jich pět, neboť šestý byl zkažen a shozen. První znak jest *haspléřský*: dva horníci rumpálem točící.

Druhý jest znak rodiny *Smíškův z Vrchovišť*: vyskakující veverka.

Třetí jest znak království Českého: lev.

Čtvrtý znak nákladníkův čili těžřířův (kverkův): křížem položené kladivo a pemrlice.

---

¹⁾ Druhý to ovšem činil svým známým způsobem v *Mittheilungen der k. k. Centralcommission*. Wien 1861. Red.

Pátý jest nyní prázdný.

Šestý znak mincířův č. prejírův: tři nad sebou postavené mincovní matice.

Silný pilír, na kterém arkýř té kaple spočívá, jest ve svém vypouštění čtyrykrát se opakujícími žlábký a laloky velmi souměrně oživen a splývá s arkýřem v krásný, souměrný celek.

Také má ten hrad ještě druhý arkýř, a sice na západní straně. Pod ním jest sloup, po kterém se široké pásky proplétají; na sloupu jest bohatě ozdobený nosič čili ležina třikrát vypuštěná, a na té spočívá štíhlý arkýř sám s vysokými, úzkými, čtverhranými okny. Plochy dvou kosmých oddělení pokryty jsou pěkným, lehce propleteným lupením; v třetím nejdolejším oddělení rozhojněno jest totéž lupení podobami dětskými a zvířecími tvary, a vypadá to v celku velmi ušlechtilé, tak že tento arkýř sám sebou skutečně velmi krásný dojem činí, a nic na něm není přehnaného, co by oko zaslepití chtělo.

Větší díl oken a dveří již od Jesuitův byl předělán a původního rázu zbaven, a zmizelo jejich prutové lemování a jejich svislé římsy. Jenom něco se zachovalo, a nyní tím více se liší od střízlivých, sprostých forem ostatních oken, což v každém plodí cit jakési nelibosti. Podobně to vypadá uvnitř Hrádku, a člověk tu zřejmě vidí, jak velice sobě nynější účel stavby podmanitý tyto staré, hmotné zdi a k službě své je upravil.

Znamení brána hradu ozdobena jest na závěrníku svého oblouku znakem *Smíškův* z *Vrchovišt*; průjezd má křížovou klenbu s pěknými žebry, v pravo v levo jsou dvěře do vysokých a světlých pokojův, z nichž jeden vrátnému, druhý školníkovi za příbytek slouží. Z tohoto druhého pokoje vchází se do nejbližší školní síně dveřmi, které mají podobu prohnutého lomeného oblouku, a nahore ozdobeny jsou křížovou kytkou. Však, pohřichu, kytce i lupení v lomenání jest již valně uškozeno a hrubé vrstvy nátěru všechno znešvařují.

Dávno změněný vzhled vnitřního dvora prozrazuje nicméně povahu bývalého hradu, a sice v několika oknech a úzkých dveřích, které do hlubokých podzemních sklepů a komor vedou. Na východní straně bývala krátká chodba na dvou obloucích, které se o společný jonický sloup opíraly; tato chodba při lonských opravách domu zcela zmizela, a na jejím místě octnula se dvě zcela všední okna. Mezi těmi okny nyní zazděn jest dobře vytesaný znak rodiny *Kutovcův* z *Úrazu*, kterýž jsem před třemi lety v západním arkýři pod hromadou smetí našel.²⁾

Stará ležina vyčnívá ještě ze zdi nade širokým vchodem do sklepa, a bývala na ní dřevěná pavlač, kterou Jesuité odstranili. Ostatně tu není již ničeho starožitného, a při poslední obnově zmizel i ten letopočet 1793, který tu dříve býval.

Celý Hrádek jest z drobného lánaného kamene vystavěn, a jen hrany jsou tesaným kamenem obloženy. Hrubost zdí v přízemí nestejná, větším dílem obnáší čtyry, pět stop.

Mezi čtyřmi pokoji, v nichž říditel hlavní školy obývá, nejpamátnější jest pokoj v jihový-

---

²⁾ Představuje v modrém poli bílého orla, kterýž do polovice v zlatém poloměsíci vězí a v zobáku zlatý prsten s červeným kamenem drží. Našel jsem tyto barvy erbu ve skvostné erbovní knize biskupské knihovny Litoměřické, kdež pod erbem stojí jméno: *Benjamin Kutnovec z Aurazu, Pjsař mensjch desk zemských*. Že tento Kutnovec byl v jistém spojení s Kutnou Horou, o tom čteme v zajímavých *Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova* v Rpsé v Čes. Mus. fol. 151 následující:

„1581. V neděli po památce omnium Sanctorum panna Anna, Kašpara Fifka, horníka bohatého na Horách Kutnách, vezena do Prahy k manželství Benjaminovi Kutnovecovi. Byvše jemu zasnoubena věnováno mu po ní za 1000 kop výpravy, a 2000 hotových.“

Fol. 143. k roku 1599: „Benjamin Kutnovec z Úrazu jsa hofrychtářem měst králové v království Českém, a odjevše z Prahy před morem, umřel v Solnici, po jehož smrti dán jest ten úřad Janovi Bunsonovi.“

Benjaminova tchána Fifka popisuje Dačický taktó Fol. 153. k roku 1583: „Bohatý člověk, vdovec, jenž pořádku a tovaryšem řemesla kožišnického byl - Germanus - umřel. Měl pět manželek, a dostal se na Hory Kutny tu se osadil, dostav pořád pět manželek pomocí statku a handlováním vin uherských a lichvou zbohatl a nabyt.“

K král. deskách v bílém kvat. pamětn. č. 58. K. 7. činí se r. 1566 také zmínka o *Janu Kutnovci* z Úrazu, kterýž na Smíchově nějakou usedlost měl.

chodním rohu. Dělá čtverhran nepravidelný, trochu přešoupnutý, jest vysoký a světlý, a pěkně i jednoduše článkované pasy křížového klenutí sbíhají do kulatého závěrníku, na kterém vytesán jest znak slévačův, totiž vidlička, pohrabač a sběrač. Klenbové pasy spočívají na pěkných, ale nezbedně porouchaných nosičích, v úhlech pokoje, jež tak hrubá vrstva nátěru pokrývala, že se zcela ničeho na nich rozeznati nemohlo. Teprv při lonské obnově byl tento nátěr dílem vlastní rukou nynějšího velezasloužilého ředitele škol, p. *Josefa Mazáče*, oškrábán, a tu teprv objevily se pěkné řezby pod samými nosiči; tvary lidské, ježto všecky, jako figury mistra *Rejska* na Prašné věži v Praze, páskami na nápisy opatřeny jsou. Tyto řezby představují všeliká poprsí mužův.

První nosič představuje muže bradatého s jakousi točenicí čili s turbanem na hlavě, obtočen jest páskou, a jest zcela zachovalý (fig. 3.).

Druhý nosič (fig. 2.) představuje šaška v staročeské čamaře s kuklí na hlavě, na které jsou rolničky; v ruce drží nějakou dýku neb jinou zbraň. Ruce a konec nosu jsou uraženy.³⁾

Třetí nosič (fig. 4.) má pravou bláznovskou čepici s ušima a rolničkami na hlavě. Oděv jeho jest přiléhavý, pod prsou na způsob třepení vykrojený. Nápisová páska otáčí čtyřikrát (jestli se nemýlím) jeho pravou ruku, a pod ní spatřuje se koňská hlava, klerá vypadá, jakoby k nějakým dudám byla náležela. Tvář obstárlá, krátce obrostlá, jakoby nějakého veselého zpěváka představovala.

Na čtvrtém nosiči (fig. 1.) představen jest mužský objímající tělo ženské. Pravá ruka mužova jest neporušena a drží váček, jakž v středním věku hospodyně nosívaly. Hlava není ničím přikryta. Ženská postava má však hlavu i ruce uražené. Význam toho skupení dá se snadno uhadnouti; starší věk neviděl v tom urážku slušnosti, představujíc nebeskou radost výkonem pohlavního pudu, a zachovaly se dotud řezby podobného významu i v kostelích ano i na Božích mukách.

Plastická provedenost těchto řezeb jest mnohem dokonalejší, nežli se větším dílem spatřuje na řezbářských útvorech z onoho času, a zvláště v nich vyniká jakási pěkná zaokrouhlenost v neoděných částech lidského těla, čím se velice liší od mnohých chybně kreslených řezeb na chrámě sv. Barbory, a jenom s řezbami na tak zvaném „Kamenném domě“ v Kutné Hoře porovnatí se dají, ano se zdá, že tyto taktéž od lepšího řezbáře pocházejí.

V horějších poschodí, kde se jak spomenuto školní síně a příbytek učitele náboženství nacházejí, bývaly překrásně sklenuté pokoje, v nichž sám domácí pán obýval; velké jejich

³⁾ Postavu šaška máme také na chrámě sv. Barbory na nejvyšší venkovské pavlači k půlnoční straně. Stojí tu ve skupení s dvěma jinými soškami na zábradlí pavlače. Prostřední soška drží v ruce hodinky, a ukazuje druhou rukou na rafiji dávajíc tím znáti, kterak rychle čas ubíhá. Při pasu má měřidlo a váček jakožto znaky své hodnosti. Dívá se vítězně po dovršené stavbě chrámového kúru. Máme tu mistra před sebou, jak s lešení svou cechovní řeč mluví, a že to nemůže býti nikdo jiný nežli náš výtečný *Rejsk*, k tomu ukazuje již místo, kde celé skupení stojí, právě tam, kde uvnitř chrámu nápis oznamuje, že to dílo dokonalo roku 1499 bakalář *Rejsk*. (Viz Pam. III. 113.) Vedle mistra stojí tovaryš po pravé, učenník po levé straně. Tovaryš jako *šašek s bláznovskou čepicí* na hlavě provází řeč mistra svého směšnými posuňky, učenník nevrle se odvrací a představuje lenivost a závist.

prostory byly snad již r. 1793 velmi nehezky a zcela libovolně příčkami rozpůleny a zmenšeny, avšak původní klenby zůstaly. Všude na závěrnících v oblouku skví se znak Smiškův z Vrchovišť. Zde také jest zmíněná *siň parádní*. Štíhlý, kulatý, uprostřed stojící sloup podpírá klenutí, jehož pasy do něho sbíhají. Ve všech okenních výklencích byly a dílem ještě jsou kamenná sedadla, jako se vůbec v starých hradech spatřují.

Kaple sv. Václava s arkýřem jest uvnitř velmi jednoduchá. Všecko, čím tu kapli někdy *Albrecht z Gutšteina* dal okrášlit, zničeno a zatřeno jest. Tři stupně vedou k dřevěnému oltářičku, který od Jesuitův pochází a umělecké ceny nemá. Presbyterium v arkýři zamyká se zvláštními, skleněnými dveřmi. Přední část kaple činí přešoupnutý čtverhran, jehož dobře rozčlankované klenbové pasy čtvero oddělení dělají. Na dvou nosičích pasův ukazují se také poprsí lidská, ale hrubá vrstva nátěru je k nepoznání pokrývá. Na klenbovém závěrníku spatřujeme úplný znak *Smiškův z Vrchovišť*, kterýž v takové úplnosti jen ještě na jednom místě se zachoval, totiž na náhrobku obnovitele *Hrádku, Jana Smiška z Vrchovišť*, u sv. Trojice před městem, kterýž jak se zdá podle tehdejšího způsobu pomalován býval. Štít jest na čtyry pole rozdělen: v prvním a čtvrtém poli ukazuje se vyskakující zlatá veverka na modré půdě, v druhém hnědá sova na bílé půdě a v třetím vyskakující bílý chrt se zlatým obojkem na červené půdě. Barvy takto udané nalézám v Renzově sbírce erbův v Česk. Mus.

Uvnitř nahoře popsaného druhého arkýře k západní straně obráceného jest úzký pokojík s hladkými stěnami, z nichž vyrůstají čisté pracované pasy klenbové, sbíhající v hladký, kulatý závěrník. Jest to vlastně jen výstupek pro vyhlídku, neboť všecko muselo tudy okolo jíti z města ku chrámu sv. Barbory.

Jako větším dílem při hradních a měšťanských staveních naší vlasti scházejí nám také o Hrádku všechny zprávy o jeho založení a vystavení, taktéž o staviteli nevíme ani o okolnostech, v kterých toto zajímavé dílo dospělo.

Z časův předhusitských pocházejí snad jen sklepy, hmotná zpodní stavba a jádro silných hlavních zdí; všecko ostatní, jak to podnes spatřujeme, povstalo na konci 15. a v první polovici 16. století, proto že právě tenkrát dlouho přetřžená slavitelská a umělecká činnost jako v celé vlasti, tak zvláště v Kutné Hoře nově se oživila, když tam slovučný mistr *Hamuš*, kameník, po něm náš znamenitý umělec *Matouš Rejsek*, konečně genialní *Beneš Lounský* a mistr *Mikuláš* za půlstoletí (1498-1548) pracovali, a znamenité pomníky svého umění zde pozůstavili. Na začátku té doby byl Hrádek spustlý, a povstal pak v obnovené kráse, když jej právě roku vstoupení Jiřího z Poděbrad na trůn český, 1458, pan *Jan Smíšek z Vrchovišť* koupil, a štědrá rukou z něho nádherný příbytek pro sebe udělati dal.

Tento bohatý a nábožný vládyka smiloval se také okolo r. 1490 za městem stojícího a tehdy nedostavěného koslela sv. Trojice, a dal tento památný, ač malý, ale na tři lodi rozdělený chrámeček velmi bedlivě a uměle vlastním nákladem dostavěti. V skutku ale také mnohé umělecké podrobnosti Hrádku se shodují s vyzdobením onoho, nyní velmi zanedbaného kostela. Spatřujeme zde i tam jetelový a srdcovitý list, trojlíst a plamen v kruzích okenních, štíhlé, kulaté pilíře bez římsy a bez hlavice, tak že klenbové pasy ze samých pilířův vyrůstají a po klenbě se rozcházejí; a jako zde v parádní síni tak též i v prostřední lodi u sv. Trojice spočívá klenutí na jediném, kulatém sloupu. Také profily klenbových pasů jsou zde i tam stejné, a vše ukazuje, že obě tyto stavby vyšly z ruky jediného mistra, který zajisté mezi znamenité umělce náležel, a samé různé tvary tvořil.

Co jsem o minulých osudech Hrádku sebrati mohl, tuto podávám, nemysle žeby to vše bylo úplné. Že byl Hrádek již za prvního rozkvětu Kutné Hory v dobách předhusitských od některého znamenitého nákladníka hor založen a sice co stavení již tehdy nad jiné v tom městě vynikající, k tomu přisvědčuje již pradávne pojmenování jeho. Však nám ale o tom všecka historická data scházejí. Nejstarší listinami zjištěný vlastník Hrádku jest jakýsi *Ambrož*

Krtek, který pro dluhy z České země ušel, následkem čehož okolo r. 1436 Hrádek *Michalovi Preklerovi* prodán byl.

R. 1458 koupil Hrádek bohatý nákladník *Jan Smíšek z Vrchovišť*, an byl právě již velmi spustlý, a jak jeho všude umístěný erb ukazuje a městské knihy dosvědčují, dal jej pro sebe velmi úpravně obnoviti.⁴⁾ Rod Smíškův, jemuž blížká ves *Libenice*⁵⁾ a podací právo v *Gruntu P. Marie v Libenici* náležely, byl bohatý a dobročinný, Kutnohorské listiny a letopisy často o něm spomínají.

Jan Smíšek z Vrchovišť umřel na Kutné Hoře roku 1501, a byl spolu se svou mladistvou dcerou Ludmilou, která před ním r. 1494 v den památky přenešení sv. Ludmily umřela, v kostele sv. Trojice za městem, jež byl dostavěti dal, pochován, kdež vedle jeho vchodu vzhůru postavený náhrobní kámen se spatřuje.

Kaple sv. Václava na Hrádku teprv tenkrát nově byla zřízena, an ji r. 1504 staříčský Sidonský biskup *Filip z Villanovy* ke cti ss. Václava, Jiřího a Vojtěcha posvětil. Tato zpráva jest jediná, která se dotýká stavby tohoto stavení, a jest také velmi důležitá.⁶⁾

Zdali slovučný *Michal Smíšek z Vrchovišť*, dvorský sudí, který r. 1511 co staříčský muž a primátor na Horách Kutných umřel, a ve své kapli v kostele sv. Barbory, ježto bezpochyby jeho nákladem postavena byla, pochován byl, nějaké účastenství na Hrádku měl, o tom se nikde nedočítávám. Před rokem 1517 byl ale Hrádek v rukou *Křištofa Smiška z Vrchovišť*, kterýž jej nevědomo jakým způsobem postoupil *Heřmanovi Zvířetickému z Wartenberka*. Náš Mik. Dačický o tomto posledním pánu následující událost vypravuje k roku 1517 (fol. 47):

„Pan Heřman Zvěřetický z Wartenberka s'ral na Hrádku služebníka svého spícího.“

K roku 1519 (fol. 48) vypravuje zas: „Páni šepmistři a spoluradní poslali rychtáře svého městského s houfem žoldnéřův na Hrádek tu v městě Hoře Kutné, aby vzal pana Křištofa Smiška z Vrchovišť do vězení šatlavního, i nenašli ho. Nazejtří pak též pan Křištof vzdal panu Heřmanovi Zvěřetickému z Wartenberka všecek svůj statek pod šos tu na Horách Kutných jemu náležející u přítomnosti pana mincmistra.“

Tu vidíme, ani se dva vlastníci Hrádku nemilým způsobem potkali, odstupující Smíšek z Vrchovišť, a Zvířetický z Wartenberka, kterýž úřední pomocí v majetek svůj uveden býti musel, a kterému také tvrz *Lorec* na Horách Kutných náležela.

Neznámy jsou okolnosti života tohoto pana Heřmana Zvířetického z Wartenberka; Dačický jenom to o něm poznamenal: „1522. P. Heřman z Wartenberka zabil Burgana Košíka na Pečkách blíž Hory.“

Takových příběhů mladé i staré šlechty české onoho věku uvádí Dačický velmi mnoho, však bylť on sám pořádný rváč, jak nám jej jeho životopisec *F. Mikovec* v *Časopise Čes. Mus.*

---

⁴⁾ V knize dědických smluv (lib. hereditatum ab ao 1436 pag. 37) v městském archivu čteme o něm: „Hrádek nad Pachem čili Vrchlicí prodán Michalovi Preklerovi, jelikož jeho držitel Ambrož Krtek zadlužen jsa ze země prchl. Týž Hrádek koupil od Preklera 1458 Jan Smíšek z Vrchovišť, jež zcela obnoviti dal.“ Za toto dátum děkuji p. *P. M. Veselskému*, řiditeli káru, kterýž sobě o Kutnohorské letopisy a městský archiv mnoho zásluh získal.

⁵⁾ *Libenice*, ves blíž Kutné Hory, jejíž zámožní obyvatelé, větším dílem vyznání helvetského, svou modlitebnici tam mají. Nynější hospoda č. 1. ukazuje ještě stopy vnitř i zevnitř bývalé tvrze, podle níž se Smíškové psali *Libeničtí z Vrchovišť*. V starožitném, ještě z předhusitských časův pocházejícím kostele v *Gruntu P. Marie* leží někteří údové toho rodu, jako *Jan Libenický z Vrchovišť* † 1589, *Všebor Libenický z Vrchovišť* † 1592.

⁶⁾ V *diarium* čili denníku biskupa *Filipa Sidonského*, v Kutnohorském městském archivu chovaném, čteme následující důležité místo: „*Feria quinta* před povýšením sv. Kříže uděloval opětně kněžím první tonsuru u přítomnosti mistra Jakuba Pacovského, arciděkana Svatomíra a ostatních kněží, a sice v kapli sv. Václava v domě Smíškovském, kterážto kaple v den ten od nejdůstojnějšího otce v Kristu a pána pana Filipa de Villanova z Boží a apoštolské milosti biskupa Sidonského a biskupa českého ke cti sv. Václava, sv. Jiří a sv. Vojtěcha mučedlníka a všech milých svatých dne 12. měsíce září 1504 posvěcena byla.“

1854 str. 78 líčí. Místa, kde tehdejší páni šlechticové takové své kousky prováděli, bývala před branami a v krčmách zdejších *u Svobodů, u Bakalářů, u Kulhavého slona, u Sviňáků, u Pysů* a j.

Tak čteme hned na listu 38. dále: „1532 posekal Jan Beneščin *Jindřicha Smiška z Vrchovišť*, a on Jindřich rozvádějícímu Janu Prenerovi prsty přečal“ atd.

Od toho času přetržena jest všeliká historická souvislost zpráv o majetnicích Hrádku. Teprv k r. 1544 podává Dačický následující důležitý zápisek:

„Hrádek, dům veliký, šosovný řečený Hrádek nad Páchem v městě Hoře Kutné, nákladně od N(?) Smiška z Vrchovišť, horníka bohatého, vystavený, osvobozen jest od práva šosovného a vysazen listem od J. Mstí krále Českého Ferdinanda na to daným panu *Albrechtovi z Gutšteina*. (Fol. 55.)

Totéž dokládá též Jan Kořínek ve svých „Starých Pamětech Kutnohorských“ vyd. J. Devotýho str. 229.

„Čtvrtá kapla na Hrádku (jest dům veliký nad Páchem ležící, někdy knihami městskými, nyní deskami se řídící) nachází se ke cti sv. dědice našeho sv. Václava od Jana Smiška z Vrchovišť, jenž tento dům stavěl, vyzdvižená, a od *Jana Albrechta z Gutšteina*, jenž někdy ten Hrádek držival, ozdobená.“

Albrecht z Gutšteina, bohatý a ode mnoha let na Kutné Hoře osedlý, byl velmi horlivý katolík, a míval s měšťany a nákladníky hor, kteří byli nejvíce utrakvisté, věčné hádky. Král Ferdinand I. ustanovil téhož *Albrechta z Gutšteina* r. 1534 na Hoře za král. mincmistra. R. 1542 došly sváry mezi ním a horníky tak daleko, že král pana Jaroslava z Šellenberka, Krištofa z Gerštorfu, Václava Žehušického a Florianiana Griespeka jakožto král. kommissary do Kutné Hory poslati musel, aby nastalé nepořádky vyšetřili, radu městskou obnovili a některé protivníky Gutšteiny vyslyšali. Vykonavše, co jim bylo uloženo, odejeli tito pánové zase, aniž co znamenitého spůsobili.⁷⁾

Za úřadování tohoto *Albrechta z Gutšteina* zatopen byl důl Osel podzemními vodami, a požehnání stříbrných hor náhle klesati začalo.

Dokud Osel bude rváti,
Hora bude dobře státi!

Toto přísloví se nyní potvrdilo. Z veřejného života jeho víme, že ze staré radnice pivovár dal učiniti, v němž se tak nazvané „Páchovské pivo“ vařivalo. Říkali tomu pivu dříve „smrdal“, později „musil“.

R. 1539 slavil páně Albrechtův syn *Krištof z Gutšteina* ve Vlaském dvoře, kde otec úřadem sídlil, nádhernou svatbu s *Uršulou z Weitmile*.

Avšak r. 1542 zbaven byl pan *Albrecht z Gutšteina* úřadu svého mincmistrovského, jež po devět let zastával, a král ustanovil na jeho místo tchána jeho syna, *Šebestiana z Weitmile*. „Za něhožto (*Albrechta z Gutšteina*) mnoho různic a nevolí bylo, píše Dačický, falše a soudové před králem Ferdinandem mezi ním a horníky o práva a svobody Hor Kuten, a nátiskové nemali pro religion.“

Albrechtovi z Gutšteina náleželo tenkrátě veliké panství *Kolínské*,⁸⁾ potom *Žirovnice*⁹⁾ a *Štítně*.¹⁰⁾ Jeho syn mu dělal málo radosti. Píšeť o něm Dačický: „R. 1543 Pan Krištof, syn p. *Albrechta z Guttenšteina*, mincmistra, posekal hanebně Jakuba Hubáčka, pročez potom nesnáze byla. A musel p. Krištof za to dáti 900 kop gr.“ A dále píše o něm k r. 1545: „Brychta, řezník v Žirovnici (v Tábořsku) přistihl ženu svou s panem Krištofem, synem pana *Albrechta z Guttenšteina*, zabil téhož pana Krištofa nožem řeznickým, potomně s'at jest, nebo byl poddaný týchž pánův z *Gutšteina*.“ (Fol. 33.)

⁷⁾ Dačický, list 55.

⁸⁾ Palackého Přehled současný.

⁹⁾ D. Z. kvat. pam. druhý červený 44. G. 21.

¹⁰⁾ D. Z. kvat. pam. černý 46. A. 11.

Dlouho-li Hrádek zůstal v rukou Gutšteinův, a jak se dostal v majetnost *Sigmunda Kozla z Riesenthalu*, nemohl jsem v zemských deskách vynajít.

Sigmund Kozel z Riesenthalu nabyl Hrádku dle knih městských Kutnohorských roku 1590, a prodal ho zas r. 1597 i se statkem *Křesetickým*¹¹⁾. Jeho životopis nalézá se v díle: *Beschreibung der böhm. Privatmünzen u. Medaillen 12. Heft. Prag 1856*, ale nestojí tam, že by byl vlastníkem našeho Hrádku býval; jen že měl dům na Rybím trhu v Kutné Hoře, tam se připomíná. Císař Maxmilian II. povýšil ho do stavu vládyckého a dovolil mu psát se z *Riesenthalu*. Pramenem jeho štěstí a bohatství byla nyní spustlá šachta *Štěstí* na Kuklickém vrchu. Již r. 1584 byl urburním písařem, později stal se horním hofmistrem a radním města, a r. 1592 primatorem v Kutné Hoře, a nemalé jsou jeho zásluhy o školu u sv. Jakuba, nad jejímiž dveřmi jeho erb se nachází. R. 1595 koupil blízké *Křesetice*, vsi *Peršteinec*, *Chrast* a *Krupou*, převzal také tvrz a dvůr v *Býkanci* a Zemanovský dvůr v *Týništi*, prodal ale oba statky hned roku 1597 ve čtvrtek po sv. Jiljí obci města Kutné Hory, která dle svědectví městských knih z důchodův jejich kostely a školy lépe opatřiti zamýšlela. Sigmund Kozel z *Riesenthalu* umřel r. 1598 na Kutné Hoře a byl v kostele u sv. Barbory pochován. Dačický o něm píše (fol. 174): „Byl zdvořilý a frejovný, a penězi to přemáhal, což mu smrt přetřhla.“ Žeby však také Hrádek byl držel, o tom Dačický, ač jemu spoluvěky, nespomíná. Jemu ke cti byly dva peníze se erbem a nápisem raženy, které nyní ve sbírkách velmi vzácný jsou.

Stůj zde také zpráva o neštěstí, kterou Dačický podává (fol. 151): „1580 ve čtvrtek před památkou Narození Krista Pána syna Božího upadl kus zdi od *Hrádku* proti lázni, jenž u *Kola* sluje na Horách Kutnách, a zasula pacholátko jdoucí z též lázně po zmytí, kteréž tu do Hory Kutny z Slezska z města Nisy na učení dáno bylo, a hned tu mrtvé žalostivě vyrumováno a dobyto.“

Roku 1600 byl na Hrádku vodovod zřízen, a odtud také dolejší lázeň u *Kola* potřebnou vodou zaopatřena jest.¹²⁾ Nyní toho každá stopa zmizela.

R. 1615 dostal se Hrádek *Václavovi Chotouchovskému z Nebovid*, kterýž prodav své velké panství žlebské za 60.000 kop gr. Heřmanovi Černínovi na Kutnou Horu se přestěhoval a na našem Hrádku sídlil.¹³⁾

Tenkrát zase bylo náboženství mocnou pákou politického hnutí v naší vlasti, a tisícero vášní pobouřilo se, když známé vyhození místodržitelův z oken královského hradu Pražského dalo heslo k povstání stavův pod obojí. Jak mohla Kutná Hora neúčastniti se toho? Tehdejší nejvyšší mincmistr *Vilém Vřešovec z Vřešovic* opustiv rychle Kutnou Horu do cizích zemí se odebral. Po nedlouhé nepřítomnosti vrátil se, aby poznal, jak věci stojí. Však nebylo mu dlouhého zůstávání ve městě, kde všechno jen vřelo; opět se vzdálil, aby někde jinde lepších časův vyčkal. Stavové čeští ustanovili za správce Kutnohorské mincovny zmíněného *Václava Chotouchovského z Nebovid* seděním na Hrádku, jemuž k ruce přidali ještě Pavla Škretu Šotnovského z Závořic, Radslava Hlavsu z Liboslavě a Sigmunda Kozla z *Riesenthalu*.

Chotouchovský byl muž tělnatý, širokoplecí, prudký a svárlivý, a nepanoval dlouho. Konec jeho života líčí Dačický velmi dojmavě takto (fol. 215):

„R. 1618. Pan Václav Chotouchovský, jenž k spravování Hor Kuten nařizen byl, příjev s Lommersdorfem, Němcem, jehož se přidržoval, do města krajského Čáslavi, kdež stavové království Českého pozdvižení něco lidu vojenského měli a nařídili, učinil tam nevoli a šarvátku s jedním vojákem, pravě jej býti svého poddaného, a žeby mu něco provinil chtěje již

¹¹⁾ Dle zprávy od p. Veselského mně podané.

¹²⁾ O tomto vodovodu podává pilný Dačický podrobnou zprávu. Jmenuje nám tutéž luční studánku u sv. Vojtěcha u Bylan, z které Kutná Hora do dneška svou studničnou vodu dostává. Od ní byla voda na dvanáctero míst ve městě vedena a také „na Hrádek nad Páchem jdouce k kostelu Barborskému, kdež před lety pan Albrecht z Guttenšteina jsa nejvyšším mincmistrem sídlil.“ (Fol. 180.)

¹³⁾ Dačický fol. 205.

vyzdvihnouti. I ujali se toho jiní soldati, odpor tomu učinivše. Když pak též pan Václav Chotouchovský s jinými z města jel, dali se ti někteří soldati po něm v předměstí, a tu jej i téhož Lammersdorfa a jeho služebníka do smrti postříleli, a to se stalo v témž předměstí Čáslavě měsíci Septembris. Přivezení jsou týž p. Chotouchovský a Lammersdorf mrtví do Hory Kutné, Lammersdorf ku pohřbu do kláštera Sedleckého (nebo římského náboženství byl) jest dopraven, a p. Chotouchovský v kostele Barborském na Horách Kutnách v kapli mincéřské pohřben, kdež také nad hrobem dva práporcové s jinými aparaty jsú zavěšeny. Tlustý, široký, hněvivý, svárlivý člověk byl, zanechav po sobě v vdovství manželky své paní *Aleny* rozené *Bohdanecké z Hodkova* bez dětí.“

Nyní se stal náš Hrádek tichým vdovím sídlem této právě řečené paní do roku 1619, kdež pak po roce a jednom měsíci ruku svou panu *Václavovi Heraltovi Liebšteinskému z Kolovrat* podala.¹⁴⁾

Tu padla těžká rána na Bílé hoře, a potměšile číhající *Vilém Vřesovec* vrátil se zas co král. nejvyšší mincmistr na Kutnou Horu. Tento člověk slepou vášní uchvácený, plný úkladův, jakých mu podšeptávaly ctižádost, chtivost a pánovitost, postavil si památku v letopisech Kutnohorských ovšem velmi podivnou, totiž bezohledným a násilným uvedením katolické víry do utrakvistického města.

Bezpochyby se pan *Liebšteinský z Kolovrat*, nový spolumajetník Hrádku, jakožto katolík k Vřesovcovi vřele připojil, neboť spatřujeme jej hned při prvním nábožném průvodu ze Sedlce na Kutnou Horu vedeném tomuto muži po boku jíti. Dačický tento výstup jakožto tvrdý utrakvista takto líčí (fol. 222):

„1621 v pátek po květné neděli před hody velkonočními Bartholomeus Pica (Skraka) opat Sedlecký a s ním spolu pan Heralť Václav Libšteinský z Kolovrat, jenž tu v městě Hoře Kutné na Hrádku nad Páchem potokem tak řečeném obýval, též pan Vilém z Vřesovic, nejvyšší mincmistr, šli z kláštera Sedleckého v processii s monstrancí do města Hory Kutné až na Vlaský dvůr, a tu náboženství své konali. Někteří žáci školní z Kanku i Horští s nimi jíti a zpívati museli.“

Jak se manželství pana Liebšteinského skončilo, o tom píše Dačický takto (fol. 223):

„1621 ve čtvrtek po památce seslání Ducha svatého na apoštoly Páně v městě Hor Kuten na Hrádku nad Páchem umřela jest paní *Alena* rozená *Bohdánecká z Hodkova*, manželka pana *Heralta Václava Liebšteinského z Kolovrat*, již byl týž pán vdovou po panu Václavovi Chotouchovském z Nebovid pozůstalou k manželství pojal, a v chrámě sv. Panny Barbory při kapli mincéřské pohřbena jest.“

Roku 1623 slavila se svatba na Hrádku, jak Dačický (fol. 237) píše: „V pondělí post dominica protector. 18. Septembris vstoupil v stav manželský *Georgius Henrici Srzidonius* (?) z Kouřimi města, jsa tam prvním konšelem městským, s pannou *Justinou* dcerou nebožtíka *Václava Sixta Čáslavského* na Horách Kutnách. Actum na Hrádku nad Páchem, páně z Kolovrat. Při čemž mše jest sloužena, nebo ten ženich náboženství římského byl.“

Náramně nešťestí, tehdáž na Českou zem spadlé, uvrhlo všecko co nebylo katolické a byť bylo sebe šlechetnější, v záhubu a zkázu. Mocné slovo císaře Ferdinanda II., že žádného kacíře v zemích svých trpěti nechce, ovanulo jako morový dech krásnou a požehnanou zemi Českou, otěinu tolika výtečných a ušlechtilých duchův. Všechna radost byla zaplašena, všechn průmysl měšťanský umrtven.

Kutnohorští, všech svých krásných statkův pozbaveni, chtěli ještě jednou rozhněvanému Ferdinandu II. oddanost svou osvědčiti, obětující mu v dar stříbrnou sošku horníka, an drahé rudy podává. Za tento dar poslal Ferdinand Kutnohorským za tři léta - *Jesuity*.

Byl to císařský dar novoroční k roku 1626: „při kterémžto uvozování těch Jesuitův

---

¹⁴⁾ Dačický fol. 218.

mluveno jest k horníkům přítomným, že jim to J. M. C. darovati ráčí leta nového - - ale není z toho bezděčného daru od nich poděkováno,“ píše Dačický, fol. 253.

Jesuité obdrželi statky Kutnohorským vzaté, jmenovitě *Křesetice, Býkanec, Týniště, Chrast, Krupou, Předbořice, Černiny, Bahno, Peršteinec, Neškaredice, Čejetice* a *Puchěř*, z kterých se pak větším dílem pozdější panství Křesetice skládalo. Ferdinand II., co vděčný vychovanec Jesuitův, dal jim tyto statky také do desk zemských vložit, při čem se ale o *Hrádku* zmínky neděje,¹⁵⁾ jakkoliv se vždy za to mělo, že i Hrádek k tomu darování náležel.

Jesuité do Kutné Hory posláni byli zde za prvního katolického arciděkana *Matiáše Apiana* o novém roce 1. ledna 1626 ku chrámu sv. Barbory s velikou slavností uvedeni. Líčení této slávy nalézáme u Dačického na listu 253, a uvedeme je zde, jakkoliv k samému Hrádku se nevztahuje:

„Nepřestávalo se od římského religionu o to usilovati, aby kostel Svatobarborský na Horách Kutnách Jesuity osazen byl, a konalo se to ve čtvrtek den začetí léta tohoto šestnáctistého dvacátého šestého, a jest jim ten kostel i se školou skrze k tomu nařízené postoupen a v jich moc a právo uveden, při čemž jeden prapor knechtův vojenských, jenž tu na Horách Kutných položení byli a zůstali, nařízení byli, - s bubnováním, troubením a z mušketův střelením po vojensku atd. Jak to dáleji stálé a trvanlivé bude, to v moci Boží.“

Svobodný pán *Jan Rudolf Trčka*, ačkoliv ještě nebyl sám katolíkem, postoupil Jesuitům r. 1627 dům svůj na Kutné Hoře, aby si na jeho místě kollej postavit mohli, a k tomu cíli koupeno a darováno ještě patnáct jiných domů. Ve čtyřech letech dostavěna byla kollej o třech věžích, jejížto rozklad ukazuje písmě F jakožto vděčná památka císařského zakladatele, a Jesuité se do ní již mohli přestěhovat. Zplna dodělána byla ovšem teprv roku 1680, v kterémžto roce udělány jsou okrasy na stavení a též i chodba na podloubí, která spojuje kollej s chrámem sv. Barbory. Dá-li Bůh, snad se zrušení a rozmetání té chodby, která kostel hyzdí, brzy dočkáme. Proto také učinil Bohuslav Balbin k výše zmíněnému roku poznámku: „*Coenobium Cutnense perficitur*,“ t. j. dokonán jest klášter Kutnohorský.

Vrátíme se ale nyní k našemu Hrádku. Dačický roku 1626 zemřel, pročež také přestává nyní každá důležitější zpráva o Hrádku v letopisech Kutnohorských.

Heralt Václav Libšteinský z Kolovrat, přítel Jesuitův, zůstal také dost dlouho jejich milým sousedem. Řád se zaměstnával stavbou svého sídla, vychováním a vyučováním mládeže a horlivými missiemi po všech okolních krajinách; také měl brzo vlastní pivovar a koupil statek, jehož jméno Jandau neznám, kterýž ale zas r. 1689 s povolením vlády prodal.

Jak se *Hrádek* ale dostal z rukou pana Libšteinského v držení paní *Haugvicové z Biskupic*, zůstalo mně dosud tajemstvím. Tato paní prodala jej r. 1677 městské *obci Kutnohorské* za 2000 zl., a obec jej pak postoupila za 1800 zl. Jesuitům.¹⁶⁾

Jesuité, uvázavše se ve Hrádek v samém sousedství jejich kolleje stojící, zřídili v něm seminář pro své kleriky, a Hrádek pozbyl odtud svého původního jména, a zval se pouze *seminářem*. Již s počátku počítalo se v něm 50 pacholat, na něžto mnozí dobrodincové byli učinili větší menší nadání. Největší nadání takové učinil *Rudolf Střela* svob. pán z *Rokyc*, odkázav k tomu účelu své statky *Krasenovice* a *Želivec* (na pozdějším statku Zručském),¹⁷⁾ jež ale řád již o deset let dříve, nežli své školy na Hrádek přenesl, totiž r. 1667 zase prodal.¹⁸⁾

Jedno z větších nadání k tomuto semináři v pozdějším čase učiněných bylo od kn. *Jana Václava Brunnera*, faráře Kojetického na Moravě z r. 1718. Složil 1200 zl., z jejichž úrokův se měl tuto chovati chlapec z jeho příbuzenstva anebo z Nymburka rodilý. Právo navrhovací

¹⁵⁾ Historia Soc. Jesu provinciae Bohem. Pars III. lib. 3. 5. 6. Authore Joanne Schmiedl S. J. 1747.

¹⁶⁾ Merkwürdigkeiten der k. fr. Bergstadt Kuttenberg v. Georg Megerle v. Mühlfeld. Wien 1825 str. 71.

¹⁷⁾ Histor. Soc. Jes. Pars III. lib. 5. et Par. IV. lib. 6.

¹⁸⁾ Megerle str. 71.

náleželo Nymburskému děkanu, a nadání obnášelo ročně 42 zl.¹⁹⁾

Spomeneme-li sobě na starodávné Kutnohorské školy, jak slavné bývaly, jací znamenití mužové zde učivali a literárním světlem klesajícího 16. století vědu obohacovali: nemůžeme totéž říci, žeby od Ferdinanda II. zde založené jezuitské gymnásium podobné ovoce bylo neslo. Býval obyčej v tomto gymnasiu, že jeden učitel zároveň dvě třídy obstarával, a když byl jezuitský řád zrušen, zavřeno jest i toto zdejší málo navštěvované gymnasium.²⁰⁾

Tedy téměř po půldruha století zrušen jest i v Kutné Hoře 4. září 1773 řád jezuitský. Kněží směli ještě 8-10 dní v kolleji pohromadě zůstat, až si každý zaopatřil jiný oděv, stravu a byt, načež každému 120 zl. dáno. Pak se rozešli. Vláda ujala se všech jejich statkův, stavení a svrškův, převzala zde *Hrádek* a statek *Křeseticko-Úmonínský* a každému knězi 16 zl. měsíčně až do jiného zaopatření vykážala. Tak vzal tento mocný řád u nás za své, přes 8 millionův zl. na jmění a statcích, a 1130 údů v Čechách a na Moravě počítaje.²¹⁾

Hrádek a kolleje staly se vlastností nově zřízeného náboženského fondu; z kolleje staly se kasárny pro císařské vojsko, *Hrádek*, bývalý seminář, jehož jmění při zrušení řádu obnášelo 25.875 zl., učiněn c. k. *německou hlavní školou*. Magistrát Kutnohorský přispěl k této škole pěti sty zlatými, a z normálního školního fondu připlácí se na ni ročně 100 zl. a dalších 500 zl. na platy učitelstva.²²⁾

Když se zde r. 1777 tato normalní hlavní škola zařizovala, mnoho se v stavení přejinačovalo, mnoho zanedbalo a ještě více pokazilo. Kaple sv. Václava, v níž Jesuité každodenně mši sv. sloužili, zůstala službám Božím věnována; vysoká brána, kterouž nyní jen v zahradě řiditelově viděti můžeme, a která podle jezuitského způsobu drahým počtem parukových kudrlinek přistrojena byla, jest tehdež zazděna, a zůstal jen půlnoční vchod do stavení otevřen, nad kterým bývaly sochy sv. Barbory a sv. Rosalie s anděličkem, kterýž držel štítek s jmenem Ježíšovým I. H. S. Všecky tyto sochařské práce zdají se býti dílem sochaře *J. Bauguta*, kterýž pro Kutnou Horu a celé okolí velmi mnoho pracoval. Jeho díla jsou ale prázdná vši umělecké ceny, a tyto věci zde, co byly nad vraty, dostanou nyní jiné přiměřenější místo. Přípravení *Hrádku* pro hlavní školu bylo tehdež bývalému Jesuitovi, kn. *Ant. Střechovi* svěřeno, a ten když všecko podle nařízení provedl, stal se pak řiditelem této školy. K zařízení školy doslal 500 zl. a potřebné dříví z panství studijního fondu *Křeseticko-Úmonínského*. Tento kn. *Střecha* zmodernisoval některá okna, vystavěl nové schody s kosmými světlovými otvory, dal odstraniti dřevěnou pavlač ve dvoře, zřídil chodbu s jonickými sloupem, a dal pod ni písmena A. S. s letopočtem 1793 udělati. Umřel zde ve svém postavení co školní řiditel.

Jej následoval *K. Schmidt*, rodem Němec, který zde dlouho působil, později odtud odvolán byv v Klatovech umřel.

Jeho náslupce byl *Josef Raaz*, kterýž se potom dostal za officiala do studijního oddělení při českém guberniu, konečně co řiditel židovské hlavní školy v Praze umřel.

R. 1815 stal se kn. *Josef Heržan*, jsa dříve katechetou při dívčí škole u Uršulinek, řiditelem této školy. Náležel c. nejznamenitějším osobám novějšího času v Kutné Hoře, a jeho zásluhy o školu a lid jsou posud v dobré památce. On působil, že se r. 1827 slavila padesátiletá památka založení této školy, při které příležitosti držel nadšené kázání ve chrámě sv. Barbory, kteréž pak do tisku dal, a z vytěžených peněz, z přídavkův jiných přátel školství a vlastním příspěvkem docílil sumu 1000 zl., z jejichžto úrokův ročně čtyři žáci za nejlepší výkresy odměny dostávají. Položil také z vlastního 400 zl., aby z jejich úrokův nejpilnější učenníci, kteří nedělní a opakovací školu navštěvují, odměny dostávatí mohli. R. 1837 dne 27. února byl kn. *Heržan* za arciděkana u sv. Jakuba v Kutné Hoře jmenován, a měl 27. března téhož roku

¹⁹⁾ Schaller Top. d. Čásl. Kr. str. 51.

²⁰⁾ Cornova Stranský's Staat v. Böhmen. I. díl. str. 102 a 103.

²¹⁾ Pelzel Gesch. v. Böh. Díl 2. str. 955 a 956.

²²⁾ Megerle str. 71 a 72.

dojímavé kázání na rozloučenou ve chrámě sv. Barbory, v kterém po 25 let povinnosti kazatele výtečně vykonával. Město poctilo veliké zásluhy toho výtečného muže čestným měšťanským právem, a císař František I. zlatou civilní medailí. Narozen byl v městečku Dašicích 21. března 1783, a umřel 14. dubna 1844 náhle, když právě byl ve shromáždění otcův chudých.

Za něho, když se arciděkanem stal, ustanoven jest 1837 za ředitele hlavní školy kn. *Frant. Šafránek*, který tu až do r. 1855 byl, a pak někam za faráře se dostal.

Posledně zmíněného roku přetvořena jest hlavní škola podle nového školního pořádku, a dodán sem za ředitele v listopadu téhož roku pan *Joser Mazáč*, kterýž nejenom čtyřtřídní hlavní školu ale také trojtřídní městskou farní školu, též na Hrádku umístěnou, a jeden ročník přípravní školy řídí. Ve všech osmi třídách těchto škol počítalo se r. 1861 912 žákův.

Nyní musím ještě několik slov věnovati přestavovacím pracím, které se na Hrádku od jara do podzímku roku 1861 vykonaly.

Na vzdor všem větším dílem škodlivým změnám, které se od r. 1777 na Hrádku staly, nebyl nikdy dokonale přiměřen účelům školním, a při tom celé slavení tak zchatrnělo, že se bylo obávati spadnutí některých zdí a zhrnutí střech. Již r. 1856 učinily se první kroky úřední, r. 1858 byl rozpočet opravních staveb od c. k. ministerstva schválen, a nařizeno, aby se 1859 s opravami počalo. Ale studijní fond byl tehdy tak vyčerpán, že se všecko zas odložiti muselo. Teprv r. 1860 dne 11. října přišlo povolení k stavbě, a sice ke zřízení nového bytu pro učitele náboženství, k důkladné opravě zdí celého domu, k vybělení všeho a k pokrytí novou křídličnou střechou. Dva dni před udělením toho povolení, totiž 9. října 1860 hrozil požár zničením celého starožitného stavení, neboť vzňaly se saze v komíně a začaly již trámy poblíž komína hořeti. Na štěstí bylo nebezpečení záhy spozorováno a odvráceno. Spisovatel tohoto článku učinil co konservátor Čáslavského kraje dne 1. ledna 1861 oznámení o povolení k přestavování této starožitné památky k c. k. centrální kommissi pro zachování starožitností, zároveň pak žádal 6. ledna t. r. okresní stavitelský úřad, aby se při nastávajících pracích patřičný ohled bral na starobylé tvary toho stavení, a aby co zde ještě starožitného jest, všemožně ušetřeno bylo. Byl jsem pak následkem toho od c. k. krajského úřadu i od c. k. místodržitelství vyzván, abych o ceně starobylosti Hrádku své mínění sepsal, což také ochotně jsem učinil. Však největší zásluhu o zachování starobylého rázu toho stavení má spolu i pan ředitel *Josef Mazáč*, který k mému vyzvání od počátku prací až do jich skončení nejen účel školní na zřeteli měl, ale také sám ruky přikládal k vyčištění starožitných uměleckých ozdob a k zachování všeho, co se vůbec zachovati dalo, pilně přihlížel.

Bylo by dobře bývalo, kdyby se všecka v pozdějších časech zjinačená okna v původním slohu byla obnovila, což velmi snadno bylo, ale že to trochu nákladnější kamenickou práci požadovalo, nestalo se to pro spořivost shůry nařizenou. Předce se ale tolik vymohlo, že cibulovitá baň s arkýře při kapli byla snešena, a vysokou, osmihranou střechou do pyramidy nahrazena, na jejímž vrcholku se nyní skví gotická křížová kytka z litého železa.

Také p. *Emanuel Haller*, c. k. okresní inženýr, věrně se přičiňoval o zachování starobylého rázu toho stavení, a co příliš střízlivě bylo provedeno a v čem naděje nesplněna zůstala, to nejméně jemu za vinu se klásti může.

Celá obnova stála 11.824 zlatých 80 kr. r. č.; ale zbývají ještě oba arkýře, aby se řezby na nich vyčistily, škody zubem času na nich způsobené nahradily, a všecko slušným nátěrem v souměrnost uvedlo s ostatním stavením. Doufám, že kroky, které jsem vzhledem toho učinil, a které již tolik působily, že již přišlo vys. nařízení, aby se na jaře 1862 i tyto arkýře přiměřeně obnovily, konečně k úplnému provedení této obnovy povedou, a že takto v starožitnickém a uměleckém ohledu jedno z nejzajímavějších stavení staroslavné Kutné Hory na dlouhá léta zachováno bude.

Památky archeologické, r. 5 (1863) s. 33-40

Dodatek.

O hrádku nad Páchem v Hoře Kutné podal v „Pam.“ díl V. r. 1863 str. 33. c. k. konservator pan František Beneš důkladný a podrobný popis, jakého tato starobylá a v ohledu umění stavitelského památná budova skutečně zasluhuje. Tamtéž se však na str. 39. uvádí: „Jak se Hrádek z rukou pana (Kolovrata) Liebšteinského v držení paní Haugvicové z Biskupic dostal, zůstalo mně posud tajemstvím. Tato paní prodala jej roku 1677 městské obci kutnohorské za 2000 zl., a obec jej pak postoupila za 1800 zl. jezuitům.“ Jest mi proto potěšením, že zprávu tu svého veleváženého přítele nyní dle nalezených původních listin doplnití mohu, ana se jimi objasňuje nejen zpráva o přejití domu toho ve vlastnictví paní Haugvicové, nýbrž i příčiny, proč jej obec kutnohorská koupila, jakož i pohnutka, proč se ho opět zbavití hleděla nabízejíc jej jezuitům. Podávám toho všeho listiny v úplném přepisu, jež se v archivu městském Hory Kutné nalézají, a k objasnění celé této záležitosti též privilegium císaře Ferdinanda I., které Albrechtovi z Guttenšteina, když týž v držení domu toho byl, roku 1544 udělil, a kterého v zmíněném pojednání páně Benešově vzpomenu to není, totiž:

My Ferdinand atd. Oznamujeme tímto listem všem, že jsme ponížene prošení od urozeného Albrechta hrabě z Guttenšteina věrného Našeho milého, abychom jemu z milosti Naší dům jeho, jmenem Hrádek u Hory Kutné ležící nad Páchem, kterého někdy Smíšek Horník v držení byl, milostivě osvoboditi ráčili. K jehožto prosbě naklonění jsouce, s dobrým rozmyslem Naším, jistým vědomím mocí královskou v Čechách svolili jsme k tomu, a dotyčný dům již psanému Albrechtovi hraběti z Guttenšteina osvobozovati ráčíme, a tímto listem mocně osvobozujeme, tak aby jmenovaného domu s dědici potomky a budoucími svými svobodně a bez překážky všelijaké užívati mohl a moc měl, a z toho domu žádných daní, poplatkův, nyní i napotom s dědici, potomky a budoucími svými, kdožby domu toho v držení byl, dávatí, ani čím toho odbývatí povinen nebyl. Protož přikazujeme všem obyvatelům a poddaným Naším ze všech stavův království českého, a zvláště poctivým šepmistrům a konšelům na Horách Kutnách, nynějším i budoucím, věrným milým, abyste často psaného Albrechta hrabě z Guttenšteina, dědice, potomky a budoucí jeho při této Milosti a osvobození Našem jměli, drželi a neporušeně nyní i na budoucí časy zachovali, žádných jemu v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce; chtějíce tomu, kdykolivěk vyšší i menší úředníci desk zemských dotyčného království českého za to požádání budou, aby jemu, Albrechtovi hrabě z Guttenšteina, dědicům, potomkům a budoucím jeho dům i s listem tímto ve dsky zemské vepsati a vložití rozkázali bez odpornosti, pod uvarováním nemilosti Naší královské i budoucích králův českých. Kdožby tento list svrchupsaného Albrechta z Guttenšteina, neb dědicův, potomkův a budoucích jeho dobrou a svobodnou vůli jměl, ten má, a mítí bude plnú moc a právo ke všemu, což se v tomto listu píše, jako on sám hrabě z Guttenšteina, bez umenšení.

Tomu na svědomí pečet' Naší královskou k listu tomuto přivěsiti jsme rozkázali.

Dán na Hradě pražském v sobotu po sv. Diviši (11. říjen) léta božího tisícího pětistého čtyřicátého čtvrtého, a království našich římského čtrnáctého a jiných osmnáctého.

Ferdinand m. p. (L.S.)

Henricus Boj. Misner

S. R. Bohemiae Cancellarius.

Hrádek ten, jak z pojednání páně Benešova na str. 38 vidno, přešel pojmutím vdovy po Václavovi Chotouhovském, z Nebovid *Aleny*, rozené Bohdanecké z Hodkova, na pana Václava Heralta Kolovrata Liebšteinského, který doby té, a zvláště v době kruté persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské zhusta se připomíná. Při této rodině, jak z následujícího poznáme, setrval Hrádek až do r. 1676, kdy jej byla obec kutnohorská koupila, podavši za povolení koupě té ku kr. komoře české tuto odůvodněnou žádost:

Milostiví páni, páni!

Vaším hraběcím Excelencím a Mtem. oznamujeme, kterak po vykročení z tohoto světa, z prostředku živých, urozené paní, paní Izabely, ovdovělé Kolovratové, rozené z Girgerů, tu na Horách Kutných jeden dům svobodný „Hrádek nad Páchem“ řečený, a od JMCé Ferdinanda I. i také následovně druhého, slavné a vzácné paměti králův českých privilegované a dskami se řídící zanechaný pozůstal, kterýž nyní na urozenou paní Marii Eleonoru Haugvicovou rozenou Vasqueovu z Umanů vlastní dceru její právem nápadným ab intestato připadl, a od ní k trhu prohlášen jsa, my jakožto bližší města na něj pobídnuti jsme.

I netajíme toho před Vašimi Excelencemi a Mtmí, že strany téhož domu a svobody jemu udělené, netoliko předkové naši, anobrž i my, jak za svaté paměti císaře Rudolfa tak i Ferdinanda druhého i třetího jakožto kralujících králův českých, o ten dům a v něm praktikování a požívání všelikých živností městských nemalé soudy a zaneprázdnění jsme měli, nemalé útraty a náklady na zabránění takových požívaných živností vedli a vynakládali, i posledně v létu 1651 k tomu přivedli, že takové živnosti v něm provozovati zamezeny a inhibirovány byly. Nyní pak jsouc takový dům jakž doloženo, svobodný a privilegovaný na prodej, my a obec kutnohorská k vykoupení jeho od pana Haugvice pobídnuti, obáváme se, dopustíme-li jej někomu jinému z vyššího stavu koupiti, že by snadně při JMCé nové milosti a obdarování nepochybně získati mohl, která by obci kutnohorské, horám a privátně měšťanům a obyvatelům kutnohorským k veliké škodě a zlému praejudicium sloužiti mohla, jakž toho patrný příklad na domě Platejském v král. Starém městě jest.

Z té tedy příčiny, aby budoucí zlé od města toho horního odvráceno a vymknuto býti mohlo, k Vaším hraběcím Excelencím a Mtem v poníženosti reparirujeme, za to poslušně žádajíce, že nám, bychom netoliko takový dům k prospěchu a budoucí potřebě obecní, (k odvozování mnoho škodných útrat a nákladův, jichž dosti na mnoze předkové naši i my sami před 25 léty jsme zakusiti musili) stržiti a koupiti, ale k tomu cíli někde asi 1000 zl. se vydlužiti mohli, své milostivé povolení uděliti oblíbiti ráčíte. Neb jak předkové naši takž i my již po kolikráte mnohem více k obránění svobod quo ad emolumenta civilia proti excessům v témž domě požívaným jsme vynaložiti a utratiti musili, nežli bychom nyní za něj hlavní sumy trhové dáti smluvili. Na kterážto poslušné ohlášení naše že od Vašich hraběcích Excellencí a Mti žádanou milostivou resolucí podělení budeme, poníženě se důvěřujeme. Podle toho nejmocnější ochraně poručena se činíce, zůstáváme

Vašich hrab. Excelencí a Mti

k službám poníženě poslušní

šepmistrů a rada na Horách Kutných.

Na Horách Kutných dne 13. Martii 1676.

Vyřízení žádosti té nedalo dlouho na se čekati, neboť už ze dne 23. března 1676 došlo šepmistrův z kr. komory české vyřízení takto: „Supplikujícím vydati a oznámiti, že jest JMCé král. komora česká k tomu své povolení dala, aby oni k ruce obce jich vnitř dotknutý dům, však z důhodův obecních, a bez vydlužení se na to odjinud peněz koupiti mohli.“

Koupí tou, kterou tedy obec jediné z té příčiny podnikla, aby všech dalších sporů, jakých s majiteli domu toho o provozování v něm živností měšťanských a čepování piva i vína po mnohá léta mívala, se sprostila, uvalila však na sebe veliké břemeno, a zajisté jí bylo vítanou příležitostí, když se jezuité o koupi domu toho ucházeti počali. Aby však dům ten opět prodati mohli, musili k tomu zase prvé od kr. komory české míti povolení, za kteráž tuto žádost podali:

Milostiví Páni, Páni!

Jakož jest Jeho vys. hraběcí Excelencí pán pan president komory království českého na obnovené ohlášení velebného pana Patera Kašpara Komety, Soc. Jesu seminarium zdejšího

regenta po vykonané těchto renovací úřadu šepmisterského a konšelského při nás milostivě naříditi ráčil, abychom ještě zprávu na slav. JMCé komoru českou o tom, proč jsme dům Hrádek nad Páchem k obci koupili, na jaký způsob a z jaké příčiny zase prodati chceme, učinili a obnovili.

Pročež tak poslušně činíme, z jaké příčiny neb pohnutky takový dům jsme koupili a o milostivé povolení r. 1676 zakročili, příkládajíc žádost naši a povolující dekrét slav. kr. komory české sub dato 23. Martii 1676, jimžto nám povoleno bylo takový dům od urozené paní Marie Eleonory Haugvicové rozené Vasqueovy z Umanů za sumu 2000 zl. hotových koupiti.

Že pak nyní nadepsaný Pater regens spolu s celou velebnou kolejí dům pro způsobení z něho seminarium k chování a cvičení mládeže míti žádá, ač toliko 1800 zl. za něj podává, nic bychom naproti tomu neměli jim takový dopřiti pro příčiny následující:

1. Že nás per solemnem contractum s povolením a konsensem důstojně velebného pána Patera provinciála zavřenu býti majícím ujistiti chtějí, že opáčný dům k žádnému jinému cíli koupiti nechťejí, nežli pouze k způsobení z něho seminarium, a tak by ta příčina a zaneprázdnění, kterého jsme se my a předkové naši již zemřelí obávali eo ipso minula, aniž také může se nám a obci (příkladem nebož. urozené paní Isabely Kolovratové, rozené z Girgerů) jaká překážka šenkem cizího piva a vína, neb chování v něm pekařů a řezníků v živnostech sousedských státi, poněvadž ten dům mimo to, že od slavné a svaté paměti císaře Ferdinanda I. z šosu městského vyňat, za svobodný, dskami se řídící vysazen, privilegován a kontribucí sprostěn jest, žádné jinší výsady a obdarování nemá.

2. Že tu versíruje bonum publicum jakožto k vycvičení mládeže, a my toho sami vědomost máme, že ten dům, kterého nyní za seminarium užívají, k způsobení z něho seminárium pánům paterům Soc. Jesu příležitý není, a k tomu na stavení velmi sešlý.

3. Že na témž domě nějaká ruina dosti nebezpečná se spatruje, a jsouc stavení nad hlubokým údolím a na skále příkré vyhané, kdyžby díl jeho in praecipitium se ssouti měl, že by reparaci jeho nemalého nákladu potřebovala. My pak, *neužívajíc ho ničímž jiným mimo sypání nějaké částky obilí obecního*, nenacházíme příčiny, aby proto obec do velké útraty vedena býti měla; nýbrž že by lépe bylo na místě toho dům v městech pražských (příkladem plzeňských) pro dobré obecní a uspojení útrat na hospodách, když k jakému řízení a komisím tu osoby z prostředku svého vysíláme neb povolání býváme, koupiti.

K čemuž zdali Vaše Excelenci a Mtí předce a na jaký způsob milostivě povoliti ráčíte, na další milostivou resoluci poslušně očekávati budeme, a podle toho k milostivé vysoce vzácné protekci poníženě poručena se činice, zůstáváme

Vašich vysoce hraběcích Excelencí a Milostí
vždycky poníženě poslušní
šepmistři a rada na Horách Kutnách.

Datum na Horách Kutnách 22. Novembris 1684.

Když byla žádost ta vrchním horním úřadem co hospodářským poručníkem všech horních měst schválena, byl r. 1685 výnosem kr. komory české ze dne 25. března odprodej Hrádku jezuitům povolen, načež oni v něm seminarium zřídili, které tam až do zrušení řádu potrvalo. - Od doby té ztratilo se jméno Hrádek z obyčejné mluvy Kutnohorských, a podnes používá se toliko pojmenování „Seminarium“.

Petr Mil. Veselský.

Památky archeologické, r. 11 (1878-1881) s. 284-287

HRÁDEK NAD VRCHLICÍ ČILI NAD PÁCHEM.

Studie historicko-architektonická.

Napsal prof. v. v. **Otakar Hejnic**, c. k. koservator.

Nákladem obce kutnohorské. - Tiskem Karla Šolce v Kutné Hoře. 1911

Na terasovitém, příkrém úbočí hluboké rokle, již divoká Vrchlice v měkkém pískovci, uloženém na prahorním žulovém a rulovém podkladě, vyhloubila až do hloubky 31 m., strmí věkopamátná, massivní budova, jejíž starodávné jméno „Hrádek“ vykazuje její účel. Ona jest s historií Kutné Hory těsně spojena. Přečkala všechny fáse vývinu města našeho od počátku jeho vzniku až po dnešní den, jsouc dříve zbudovaná než Kutná Hora sama. Není divu, jestli Hrádek svou starobylostí poutal k sobě zájem starožitníků a byl-li popisován častěji. Bylo o něm psáno spisovateli s různých hledisek; jeden přihlížel k stránce stavitelské, jiný obíral se uměleckou výzdobou budovy, a opět jiní sledovali prostě cíle průvodců pro turisty. Proto jsou statí dosavadní kusé a stručné. Spisovatelé statí o Hrádku jsou: 1. Prof. Bernard Grueber (Mitteilungen der k. k. Zentralkommission 1861 Wien); 2. Frant. Beneš, c. k. konservator (Památky archaeologické. V. p. 33 etc.); 3. Petr Miloslav Veselský a 4. Jan Řehák, oba vydavatelé průvodců po Kutné Hoře; 5. Ot. Hejnic (Příloha k Podvysockým Listům na den 7. srpna 1897); 6. Dr. August Sedláček (Hrady a Zámky XII. p. 258); 7. Jos. Šimek (Památky archaeologické XXIII. p. 41.).

Vracíme-li se k této, jak historicky, tak architektonicky zajímavé budově znovu, činíme tak proto, poněvadž chvatně se blíží obnova budovy a jest tudíž neodbytnou povinností podrobně popsati nynější její stav, zejména rozdělení místností, protože se zamýšlí po pečlivém prozkoumání vrátiti k stavu dřívějšímu, k stavu, ve kterém nebylo ještě různých přestaveb, jež bezpečně možno zjistiti a které více méně rušivě působí na původní disposici. Bude tedy popis náš jakýmsi zápisem změn na stavbě učiněných, což bude práce pro budoucno jak užitečná, tak nutná. Mimo tento účel máme ještě jiný cíl na mysli a sice buditi v mládeži lásku k památkám, svědčícím o zdatnosti našich předků, o jich kulturní vyspělosti, kteréžto poznání nejen že její lásku k vlasti utvrdí, ale po příkladě skvělých stop praotců našich k dalším pracím ji nadchne, aby nezůstala na sto honů za předchůdci svými. A toho, aby se docílilo, z celé duše si přeji a žádám.

HRÁDEK PO STRÁNCE HISTORICKÉ.

Veselský ve svém Průvodci¹⁾ praví, že Hrádek se Žlunicí a Cimburkem stával před vybudováním Kutné Hory, a bezpochyby sloužil k obraně zemské stezky, která šla pralesem od Malína na Habry a dále k jihu. K třem hradům zmíněným pojil se čtvrtý hrádek lovcí, Václavův, který později dostal jméno „Vlašský dvůr“, protože v něm Václav II. usadil vlášské mincíře k nám povolané k bití nové mince „pražských grošů“. Než však se tak stalo, byly v dobách královských lovců jak lovcí hrádek, tak také Hrádek a Žlunice²⁾ asi sídlem královské

¹⁾ Král. horní město Kutná Hora, 1867 p. 19.

²⁾ Žlunice stávala v Šipčí.

družiny lovecké. Než nechme tyto domněnky stranou a uveďme jen to, co lze doložit.

Nejstarší dějinný doklad o majiteli Hrádku máme v jisté smlouvě z r. 1312 o mincování učiněné s Teodorichem Langschenkem ze Žitavy, chované ve státním archivu Drážďanském. Mezi měšťany kutnohorskými, jako plnomocníky jednání, uvádí se též Hermanus de Castro - Heřman ze Hrádku. Však po celé století další chybí dosud zprávy známé. Vypálením Hory za dob husitských vzalo mnoho listin z té doby za své. V době husitské vládli Hrádkem páni z Donína. Jedna z dcer toho rodu, Anežka, jsouc provdána za Rudolfa z Bece držela Hrádek.³⁾ Po její smrti, neznámo kdy, spadl Hrádek na město právem odúmrtím, kteréž mu bylo králem Václavem IV. r. 1386 propůjčeno. Obec prodala Hrádek r. 1461 podle zápisu v Registrum hereditatum 1442-1478 za 100 kop grošů českých Petrovi Perštýnskému z Mlékovic;⁴⁾ zápis svědčí, že rozloha tehdejší a nynější se nezměnila, jen že z přední zahrady stalo se předdvorí.

Po smrti Petrově přešel Hrádek dědictvím na jeho syna Jana, jenž prodal Hrádek r. 1474 mocí zápisu v Liber hered. antiquus 1426-1489 za 95 kop gr. č. zemskému frzoucháři (Versucher) či zkoušeči při minci Ambroži Krtkovi,⁵⁾ zlatníku z Prahy.

Však úředník tento zadluživ se králi i jiným, zavedl některé své známé v rukojemství a nevěda pak jiné pomoci utekl pro dluhy do ciziny. Král Vladislav II. ujal Hrádek na srážku dluhů a jsa rukojímí Ambrožovými prošen, - zejména Benešem z Weitmile, Mikulášem ze Skalice, Zachařem z Božetína, vesměs to úředníky mince na Horách Kutných, kteříž dluhy Hrádkem neukryté zaplatiti musili, - popustil majestátem jim všem dohromady Hrádek do vlastnictví. Noví majitelé prodali jej r. 1485 mocí zápisu v Liber heredit. ant. 1426-1489 za 110 kop gr. šir. Michalovi Preklovi, měšťanu kutnohorskému.⁶⁾

---

³⁾ Aug. Sedláček: Hradý a zámky, XII. 258.

⁴⁾ Arch. měst. Registrum hereditatum 1442-1478 fol. P. 1. Slovnutý Petr Perštýnský koupil jest sobie i svým budoucím duom Hrádek řečený u pánuov konšel i u pánuov obecních za sto kop gr. zavdav 40 kop gr. hotových a 10 kop gr. dáti na svatého Jakuba a potom v rok na svatého Ducha 50 kop gr. peněz ostatních. A páni prodali jsú dědicky jemu v témž právě, jakož jsú sami jej měli a drželi nápadem po smrti panie Doninské a pana Rudolfa, i se vším k tomu domu příslušenstvím, jakožto z zadu a z předu zahradami. Actum f. II. in pleno consilio post conductum Pasce. 1461.

⁵⁾ Arch. měst. Registr. heredit. 1442-1478 fol. U. 75. Ambrož, zlatník z Prahy, pruběť zemský, koupil duom s jeho příslušenstvím řečený Hrádek od Jana z Míkovic, syna Pernštýnského, jemuž kr. Mst dal leta a od Václava strýce jeho a poručníka a od Chvala, kancléře za 95 kop gr. českých širokých zaplativ docela. A prodavači otevzdali jsú jemu dědicky, žádného práva sobie ani budoucím svým tudiež nepozuostavivše. Při tom pověděno jest Bartošovi mincířovi, jenž se k tomu domu ohlašoval vedle kšaftu strýce svého, aby zápisu neodhajoval, a, poněvadž ten duom prodán jest od pánuov předkuov našich, na to aby se ptal, kto je peníze bral; a dá-li komu vinu, stane se jemu spravedlivé, pakli jsú kto zemřeli, ale statek zuostal. Protož budeš-li k čemu míti správedlivost, stanet' se vedle práva. Actum f. II. die S. Sigismundi 1474. Bart., monetarius dicto Rosental presidente.

⁶⁾ Arch. měst. Lib. heredit. antiquus 1426-1489 fol. P. 36' = 176'. Jakož Ambrož Krtke frouchar na Horách Kutných zadluživ sie králi JMstí pánu našemu najmilostivějšimu dluh znamenitý, k tomu také i mnohé dobré lidi v rukojemství zavadv ušel jest pryč, potom král JMst vedle práv psaných statek jeho i duom, kterýž slove Hrádek ležící nad lázní, jenž slove u Kola, v ulici jdúc k sv. Barboře přede všemi obdržal jest. A potom JMst královská patře na jiné dobré lidi, že jsú slibivše pečeti svými za téhož Ambrože za sumu znamenitú musili své dáti, jsa prošen od urozeného pána, pana Beneše z Waytmille purkrabí na Karlštejně, mincmistra na Horách Kutných a Mikuláše z Skalice, hofmistra na H. K., Zachaře z Božetína, úředníka mince JKMstí ráčil jest jim z milosti své ten jistý Hrádek právem obdržaný dáti, aby na tom, co jsú za předeapsaného Ambrože svého dali, postíhatí mohli. A na to JMstK ráčil jest jim jistotu toho učiniti, dav majestát s pečeti královskú, kterýž o tom o všem šíře a světleji v sobě drží a zavírá. Kterýžto potom Hrádek výš psaný pan Beneš Waytmiller etc., Mikuláš hofmistr, Zachař úředník majic pečeti své za často jmenovaného Ambrože zastavené od lidí vyvazovati, učinivše na to dobrú vůli, prodali jsú dále týž Hrádek slovnutému Michalovi Preklovi, měštíninu na Horách Kutných tak, že týž Michal Prekl koupil sobě, manželce svý i svým budoucím často psaný Hrádek se všemi grunty a ohradami od starodávna k tomu příslušejícími od nahově jmenovaných pánuov: pana Beneše z Waytmille, purkrabí na Karlštejně, mincmajst-

Prekl ujav Hrádek pustil se do přestavby jeho, ale nedokončil jí, prodal sídlo své r. 1490 Janu Smíškovi z Vrchovišť mocí zápisu v Lib. hered. ant. 1426-1489 za 500 kop gr. č.⁷⁾

Srovnáváme-li cenu, za niž Prekl Hrádek koupil (110 kop v r. 1485) s onou, na niž jež prodal (500 kop v r. 1490), nemůžeme jinak souditi, než že přestavba, nákladem Preglovým vykonaná byla velmi rozsáhlá, protože v krátké době 5 let se cena statku skoro zpětinasobila. Soudíme dále, že v hlavní části přestavbu Prekl ukončil a sice proto, že, ač bohatý Jan Smíšek něco ještě dostavoval, přece Hrádek r. 1530 za 500 kop gr. č. se prodává, což by se sotva stalo, kdyby byl Jan neb jeho syn Kryštof ještě mnoho prostavěl. Jan Smíšek zemřel r. 1501, nedočkávac se úplného dokončení stavby, neboť hradní kaple v arkýři na straně severovýchodní byla teprve r. 1504 biskupem Filipem Sidonským z Villanuovy vysvěčena. Při své smrti odkázal Hrádek dětem svým: synu Kryštofovi a dcerám Dorotě, provdané za Štollara z Chocenic, a Voršile, provdané za Václava Johannesova ze Skalice. Kryštof Smíšek byl však člověk myslí lehké. Jak Dačický k r. 1519 vypravuje,⁸⁾ vyslalo právo na Hrádek houfec žoldněřů, aby vzali Kryštofa do vězení šatlavního. Kryštof šatlavě ušel tím, že se skryl; nenašli ho. Den na to, boje se trestu peněžního, prodal na rychlo svůj veškeren statek panu Heřmanovi Zvířetickému z Wartemberga u přítomnosti pana mincmistra. Za krátký čas však ujal pan Kryštof svůj statek zpět, jelikož pán z Wartemberga podmínkám koupě nedostál, a musil býti žalován. Protože Hrádek byl statek nedílný a vázly na něm podíly sester i bratří, vznikly mezi sourozenci Smíškovými různice o jmění, jež se urovnaly r. 1524 „ubrmanským“ výrokem⁹⁾ rytíře Jindřicha Kutnauera z Kutnova, jemuž rozvaděné strany při svou k rozhodnutí svěřily; výrok vyzněl tak, že sestry Dorota a Voršila bratru Kryštofovi do vlastnictví vše to popustí, co na panu Zvířetickému z Wartemberga vysoudí, za to ale že Kryštof jim dvěma - jelikož zatím všichni ostatní sourozenci zemřeli - 350 kop gr. č. na Hrádku zapíše. Oceňoval se tudíž Hrádek více než 500 kopami. Kryštof Smíšek podmínce svých sester vyhověl a brzy na to zemřel.

Dědicové jeho: Dorota Štollarová a sirotkové ze Skalice, děti to zemřelé Voršily, předali Hrádek r. 1530 zápisem v lib. heredit. nigro¹⁰⁾ panu Albrechtovi, hrabímu z Guttenštejna a na

---

ra král. českého, Mikuláše z Skalice, hofmistra na Horách Kutnách, Zachaře z Božetína, úředníka mince za sto kop gr. a za 10 kop gr. vše širokých českých, zaplativ penězi hotovými docela a dokonce. A prodavači častopsaní prodali jemu dědicky a odevzdali dobrovolně v týchž mezích a právech, jakož od starodávna toho užíváno, sobě ani svým budoucím tu práva žádného nepozuostavivše, jakož pak dobrá vůle, kteráž na to od pánuov předepsaných Michalovi témuž Preklovi udělaná šře to v sobě drží a zavírá.

A protož on Michal Prekl, manželka jeho i jich budoucí mají moc ten jistý Hrádek se všemi jeho příslušnostmi dáti, prodati aneb si směniti a s tím vedle své dobré vůle učiniti bez odporu člověka všelijakého. Intabulatum f. IV. ante beat. Thome, appost. 1457.

⁷⁾ Arch. měst. Liber heredit. antiquus 1426-1489 fol. P. 37' = 177'. Slovutný Jan Smíšek z Vrchovišť koupil sobě i svým budoucím duom, jenž slove Hrádek v ulici Mincířské, jdúc k svatě panně Barbofe se všemi grundy a ohradami od starodávna k tomu příslušnými od slovutného Michala Pregle za 500 kop gr. českých. Zaplatil zúplna a docela; a Michal Pregl prodal jemu dědicky a spraviti to přifekl vším svým statkem, ač by kdo pana Smíška z toho nařiekati chtěl. A v tom urozený pan pan Jiřík Křinecký JMst máje moc i všecko právo odevzdané toho Hrádku a poručené od Michala Pregla skrze pana Humburka služebníka svého odevzдал sie jest témuž panu Smíškovi v plné radě přede pány napřed od předepsaného Michala Pregle, také pana Jiříka Křineckého JMsti toho Hrádku dědicky práva žádného jim i jich dědicóm tu nepozuostaviv.

A protož již psaný Jan Smíšek má moc i plné právo ten Hrádek s jeho k tomu od starodávna příslušnostmi a ohradami dáti, prodati, směniti a s tím učiniti vedle své dobré vůle, jak sie jemu líbiti bude i jeho budoucím po jeho smrti, jako s svým vlastním dědictvím bez odporu a překážky člověka všelijakého. Intabulatum f. V. beate Lucie vig. 1498.

⁸⁾ Dačický-Rezek, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova. I. 123.

⁹⁾ Lib. flavium chybně označená jako Memor. 1515-1524. K. 5.

¹⁰⁾ Arch. měst. č. 611. koncept a zápis in lib. heredit nigro de anno 1514-36 fol. K. 32. Urozený pán, pan Albrecht z Guttenštejna a na Ronšperce etc. koupil jest sobě a dědicóm svým spravedlnost na domě

Ronšperce, kterýž stal se později nejvyšším mincmistrem v Kutné Hoře. Styky jeho s obcí se během času neutěšeně vytvářily; hádky a nesvornosti zavládly a příkoří činěna navzájem z obou stran. Byla tudíž panu Albrechtovi závislost Hrádku, jako statku šosovního t. j. pravomoci městské podléhajícího, ve městě nepřijemná, třeba by byl Hrádek již r. 1539 své manželce Anně, rozené Holické ze Šternberka, na ten způsob poručil, že ona Hrádek teprve po Albrechtově smrti nastoupí, jak zápis v knize smluv (zelené) 1528-1543 nasvědčuje.¹¹⁾

Závislosti své od města, prostředkem Hrádku vyplývající, zbavil se tak, že si vymohl r. 1544 na Ferdinandovi I. majestát,¹²⁾ jímž byl Hrádek sprostěn svazku šosovního a za deskový

Hrádku, ležícím nad „Kolem“, lázní od Jana Štolara z Chocevic z Wrchoviště, manželky jeho a od Jiřika a Jana, bratří vlastních, synův nebožtíka Václava Joanesova z rybného trhu, leta spravedlivá podle práva majících, i na místě mladších sirotkův někdy Jana Perštejnského let nemajících. Kteréžto spravedlnosti předjmenovaní prodávající mají na témž domě i na jiném všem statku městském i horním 3½ sta kop gr. čes. vedle zápisu, který jest učinil někdy Křištof Smíšek Dorotě, mateři sirotkův předjmenovaných, a Voršile, manželce Jana Štolara, tak jakž týž zápis v knihách blankytných J. 4 to v sobě šíř ukazuje a zavírá. A koupil jest předjmenovaný pan Albrecht na témž domě Hrádku té spravedlnosti 2½ sta kop gr. čes. též 2½ set kop gr. č.; zavdati pak má pan Albrecht 50 kop gr. č. o sv. Havle nejprve příštím po učinění zápisu tohoto; placení pak počnúc na sv. Jiří v polouletí najprvé příští a tak potom vždy v rok pořád přicházející na sv. Jiří po 50 kopách gr. č. až do zaplacení té vsí summy hlavní trhové, těch 2½ set kop gr. č. právem purkrechtním. Toto však při tom jest vymíněno, jestliže by se kdežkoli a jakéžkoli statku buď pod městským nebo horním právem on Jan Štolár na místě Voršily manželky své a sirotci předjmenovaní uptali, aby na témž statku těch 100 kop gr. č. sobě dovzali, aby jim těch 3½ sta kop gr. č. podle zápisu od Kryštofa Smíška učiněného mohlo vyjítí. A kdežby se koli co takového statku mimo dům Hrádek uptalo, na to pan Albrecht z Guttštajna, dědicové a potomci jeho šahati (!) ani žádné překážky činiti nemají. Pak-li by se žádného takového statku neupřalo a uptati nemohlo a on Jan Štolár z Chocevic a tíž sirotci těch 100 kop gr. č. nedosáhli, tehdy pan Albrecht má sirotkům let nemajícím po Janovi Pernstejnském zůstalým 25 kop gr. č. dáti, když by k letům přišli. A jest-li že by jim dáno nebylo, aby k témuž domu Hrádku mohli tíž sirotci podle práva purkrechtního hleděti a tu svého postihati, ect. etc. - - - A přišly-li by jaké závady aneb překážky od kohožkolivěk nadepsanému panu Albrechtovi aneb dědicům jeho, ty Jan Štolár s těmi sirotky aneb dědicové a budoucí jich zůstati a vypraviti mají a povinni budou. A jest-li že by pánu dáno bylo 250 k. gr. č. od věřitelů tehdy také pán má zase Hrádku postoupiti. Actum die Joannis Hus Anno 1530.

¹¹⁾ Arch. měst. kniha smluv (zelená) 1528-1543. M. 19'. Urozený pán pan Albrecht z Guttštajna a na Kolíně, nejvyšší mincmistr král. českého přiznání učiniti ráčil, že spravedlnost svú, kteréž míti ráci na domu Hrádek městským trhem zapsánú jakž ten zápis to v sobě šíře ukazuje a zavírá Heredit. nigro K. 32, dáti a na způsob dolepsaný zapsati jest ráčil a tímto zápisem zapisovati a dávatí ráci urozené paní paní Anně Holické z Šternberka, paní manželce své, jest-li že by pán Bůh na JMst pána smrti dopustiti ráčil (čehož pane Bože rač ostříti), aby paní Anna Holická teprův po smrti JMst pána v ten duom anebo v touz spravedlnost se uvázati, jej držeti mohla až do své smrti. A při smrti své neb i prvé, když by ráčila, aby mohla a plnú moc i právo měla dáti a zapsati dvě stě kop gr. č. komuž by koli ráčila a JMst se zdálo a líbilo, mocně a dědičně na svrchu psané spravedlnosti na Hrádku bez překážky dědicův a budoucích JMst pána pana Albrechta z Guttštajna i každého člověka všelijakého odporu. A po smrti JMst též paní Anny, jest-li že by dědicové téhož pána, pana Albrechta chtěli touz spravedlnost na Hrádku držeti, aby mohli toho, komužby od paní poručeno bylo těch 2 stě kop gr. č. tomu dadúc jeho z souti (!) a túž spravedlnost zúplna držeti bez všelijaké překážky. Actum f. VI. ante Nativ. Marie 1539.

¹²⁾ Arch. měst. č. 931 perg. My Ferdinand z Boží milosti římský král, po všecky [časy] rozmnožitel říše a Uherský, Český, Dalmatský, Chorvatský etc. král, infant v Hispanii, arcikníže rakouské, markrabě moravské, Lucemburské a Slezské kníže a Lužické markrabě etc. Oznamujeme tímto listem všem, že Jsme poněkud prošení od urozeného Albrechta hrabí z Guttštajna, věrného našeho milého, abychom jemu z milosti naší dům jeho jménem Hrádek u Hory Guttny ležící nad Páchem, kteréžto někdy Smíšek, horník, v držení byl, milostivě osvoboditi ráčili. K jehožto prosbě nakloněni jsúce, s dobrým rozmyslem, našim jistým vědomím, mocí královskou v Čechách svolili jsme k tomu a dotčeny dům již psanému Albrechtovi hrabimu osvobozovati ráčíme, a tímto listem osvobozujem tak, aby jmenovaného domu s dědici, potomky a budoucími svými svobodně a bez překážky všelijaké užívati mohl a moc jměl a z toho domu žádných dávek, poplatkův nyní i napotom s dědici, potomky a budoucími svými, ktož by toho domu v držení byl,

dům prohlášen, pročež i od platů a obecních povinností osvobozen.

Jakkoliv měl Albrecht z Guttenštejna jako nejvyšší mincmistr byt úřední v domě Horštarfovském vedle Vlašského dvora, přece sídlil na Hrádku, v domě to daleko prostrannějším. Tam také strojil veselí r. 1541, když se ženil syn jeho Kryštof s Voršilou Vejtmilarovou z Weitmile,¹³⁾ jak vypravuje Dačický. Však manželství Kryštofovo dlouho netrvalo; r. 1545 byl zabit v Žirovnici řečníkem Břichcou.

Nejbližší změna ve vlastnictví dokumentována jest listem arch. m.¹⁴⁾ z r. 1556, v němž Jan z Weitmile a na Chomutově se šepmistrů dožaduje, aby mu opět vodu na Hrádek pustili, jak bývalo za Guttenštejna. Domníváme se, že na rod Weitmílský přešel Hrádek od paní Anny Guttenšteinové ze Šternberka na Voršilu Guttenšteinovou, její snachu. Místo nepřítomného Jana z Weitmile vykonával správu Hrádku úředník jeho pan Ctibor Budský z Budče, za něhož vznikla velká nevůle pro šenk piva i vína v Hrádku provozovaného, aniž by se ungelt pro obec platil. Došli tedy k panu Ctiborovi poslové šepmistrů, aby zaplatil dávky obecní. Ale pan Ctibor zastíral se Ferdinandovým majestátem. Se strany obce bylo mu odporováno, že majestát sice má, ale ten že nezní tak, aby mohl důchody obecní tenčiti; nebude-li platiti, čím jest povinen, vezme se mu šenk. A tak se tak stalo r. 1558, jak svědčí knihy memorabilní.¹⁵⁾ Hádky o zapravování dávek nápojových obci však tím nepřestaly, nýbrž se ustavičně opakovaly, poněvadž majetníci provozovali šenk na úkor obce jak v XVII. tak XVIII. století, leč o tom se šířiti nebudeme.

Jakým způsobem přešel Hrádek z rukou Weitmílarů ve vlastnictví Jana Bohemického z Bohemic, nejvyššího prubíře zemského, jenž r. 1573 o něm kšaftuje, neumíme pověděti. Bohemický odevzdává Hrádek ještě s jiným domem „Bojanovský“ nazvaným paní Alžbětě Vrchlabské z Vrchlabí,¹⁶⁾ kteráž však jej již r. 1578 panu Heřmanu Bohdaneckému z Hodkova

---

dávati ani čím z toho odbývati povinen nebyl. Protož přikazujem všem obyvatelóm a poddaným našim ze všech stavův království Českého, a zvláště poctivým šefmistróm a konšelóm na Horách Guttách, nynějším i budoucím, věrným milým, abyšte častopsaného Albrechta hrabího z Guttštajna, dědice, potomky a budoucí jeho při této milosti a osvobození našem jměli, drželi a neporušitelně nyní i na budoucí časy zachovali, žádných jemu v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce. Chťice tomu, kdyzkolivěk vyšší i menší úředníci desk zemských dotčeného království Českého za to požádání budou, aby jemu Albrechtovi hrabí z Guttštajna, dědicóm, potomkóm a budoucím jeho dům i s listem tímto ve dsky zemské vepsati a vložití rozkázali, bez otpornosti pod uvarováním nemilosti naší královské i budoucích králův českých. A ktož by tento list s svrchupsaného Albrechta z Guttštajna neb dědicův, potomkův a budoucích jeho dobrů a svobodnú vůli jměl, ten má a míti bude plnú moc a právo ke všemu, což se v tomto listu píše, jak on sám Albrecht hrabě z Guttštajna bez umenšení. Tomu na svědomí pečeť naši královskú k listu tomu přivěsiti jsme rozkázali. Dán na hradě Pražském v sobotu po sv. Diviši leta Božího tisícího pětistého čtyřicátého čtvrtého a království našich římského čtrnáctého a jiným osmnáctého.

Ferdinand m./p. L. S.

¹³⁾ Dačický-Rezek, Paměti I. 103.

¹⁴⁾ Arch. měst. č. 1252 a). Službu svú vzkazují slovutné poctivosti páni šechmistři, přátelé mojí milí, napřed zdraví jiného všeho dohrého toho bych Vám věrně rád přál etc. Páni přátelé moji milí. Zprávu mám, kterák by ta voda rounní, kteráž prvotně na Hrádek tu při městě vašem za držení dobré paměti pana Albrechta z Guttenštejna šla, na tento čas již jinam obrácena byla snad z příčiny té, že některé zdi v tom místě skrze neopatrováním padly a ten Hrádek bez hospodáře některé leto byl. I jakž jest koliv za to váš přátelský žádám pokudž na vás jesti, že poručíte těm, kdož tu vodu spravují, tam na Hrádek na svůj náklad zase pustiti. O čemž jsem pak ovšem dáleji panu Ctiborovi z Budče ect služebníku svému poručil, aby on s radou a pomocí vaší to zase k nápravě přivěsti mohl a což v tom na žádost mou učiníte toho se vám zase vším dobrým přátelstvím odplatiti míním.

Datum v Praze v sobotu den sv. Jakuba, apošt. páně 1561.

Jan z Weytmille a na Chomutově.

¹⁵⁾ Lib. memor. 1558. C. 4.

¹⁶⁾ Desky zemské, Quat. trhový modrý č. 18. fol. C. 2. a 3.

a na Bračičích popustila, poněvadž mu 500 kop gr. č. dlužna byla. Po smrti Heřmanově sdělila Hrádek vdova jeho Lukrecie, po rodu Benedka z Nečtin, která jej r. 1609 svým pořízením odkázala dcerám Bohunce Skalské z Dubu a Aléně Chotouchovské z Nebovid na rovný díl.¹⁷⁾ Však kšaft byl r. 1613 paní Lukrecií změněn v ten smysl, že Bohunka Skalská bude dědičkou jedinou, ale že vyplatí za Hrádek sestře své paní Aléně Chotouchovské 500 kop míš., a Adamovi mladšímu, svému bratru, Bohdaneckému z Hodkova rovněž 500 kop míš. v ročních lhůtách po 100 kopách.

Nová majitelka prodala brzy Hrádek švakru svému Václavu Chotouchovskému z Nebovid a ten jej ženě své Aléně kšaftem¹⁸⁾ odkázal. Smrt jeho nastala 24. září r. 1618, jak vypravuje

---

¹⁷⁾ Arch. měst. č. 6754/A = D. Z. quat. trhový stříb. kšaft. 1608-9 č. 134. L. 24. Lukrecie Bohdanecká z Nečtin a na Hostovlicích přiznala, že o statečku svém, kterýž jest jí P. B. všemohoucí z milosti své dáti a propůjčiti ráčil takovéto pořízení činí:

Předkem a nejprvé, jakož má dům svůj dědičný od starodávna Hrádek řečený na Horách Kutnách nad Páchem ležící, týž dům Hrádek i se vším od starodávna k němu příslušenstvím tak, jakž v svém okršku a obmezení a jehožto sama v držení a užívání jest, odkazuje a na rovný díl dává dcerám svým Bohunce Skalské a Aléně Chotouchovské, sestřám vlastním z Hodkova a jich budoucím tak, aby týž sestry vlastní předjmenované a dcery její ihned po smrti její v týž dům Hrádek, též ve všecky svršky a nábytky, na čemž by ty koliv v témž domu Hrádku vyhledati a najiti se mohly a jakýmikoli jmeny jmenovány býti mohly buďto samy o své újmě a nebo s jedním komorníkem pražským se uvázati a s tím, jako se svým vlastním, podle vůle své vládnouti a činiti moc měly. A pakli by ony napřed psané sestry z Hodkova, dcery její aneb jich budoucí o týž dům Hrádek pěkně sestersky a přátelsky, buď samy aneb skrze dobré přátele porovnatí se nemohly, tedy tomu chce, aby to buď obě spolu aneb jedna z nich, neb jich budoucí na pány JMstí a vладыky na plný soud zemský vnesly a komisaře od JMstí na pošacování domu vyžádaly a zač týž dům prořacován bude, aby jedna druhou neb budoucí jich splatiti a polovici sumy, zač by týž dům prořacován byl jí vydati povinna byla etc. etc.

Datum u oteprý po neděli smrtné l. 1609.

Per juxtam jest tamže zapsáno:

Leta 1613 v neděli po památce sv. Pavla na víru obrácení křesť. Lukrecia Bohdanská z Nečtin a na Hostovlicích v tomto pořízení naproti psaném pozůstavivši sobě vejmičky a moci, aby mohla a moc měla pořízení toto buď na všem anebo na díle zrušiti, změniti, jeho přičiniti, ujíti, nebo dokonce všecko zase z desk propustiti a vymazati a to, když by se jí koliv zdálo a líbilo, podle vůle své.

Jmenovaná přiznala, že vedle dotčené vejmičky a moci sobě pozůstavené opravila a doložila jest sobě do téhož pořízení svého těchto nížepsaných artikulův a slov, kdež v něm stojí tento artykul: Předkem a nejprvé [etc. až po slova: jí vydati povinna byla] že ten artykul takto má státi:

Předně jakož jest ona Lukrecie Bohdanecká z Nečtin Bohunce Skalské z Hodkova, dcery své, dlužna dluhu pravého a spravedlivého 500 kop míš., že jí i budoucím jejím v témž dluhu napřed jmenovaný dům svůj dědičný od starodávna Hrádek řečený na Horách Kutnách nad Páchem ležící tak, jakž v svém okršku a obmezení a jakž toho sama v držení a užívání jest na nížepsaný způsob odkazuje a dává, tak aby ona Bohunka Skalská z Hodkova a b. j. ihned po smrti jí, Lukrecie Bohdanecké z Nečtin v týž dům Hrádek též ve všecky svršky a nábytky, na čem by ty koliv v týmž domu Hrádku vyhledati a najiti se mohly a jakýmikoliv jmeny jmenovány bejtí mohly, buďto sama o své újmě aneb s jedním komorníkem pražským se uvázati a s týmž domem jako s svým vlastním podle své vůle vládnouti a činiti moc měla. Však s tou přitom znamenitou výminkou atd. atd.

¹⁸⁾ Arch. měst. č. 7621. D. Z. Já Václav Chotouchovský z Nebovid na Hrádku nad Páchem známo činím tímto listem všem vůbec atd. atd. tímto kšaftem takto o statku svém movitém i nemovitém dědičném řídím, kšaftuji i nad ním také poručníky nízejmenované zřizují a ustanovují: Předně dům můj dědičný, svobodný a spupný od starodávna Hrádek řečený a na Horách Kutnách nad Páchem ležící i se všemi od starodávna k němu náležejícím příslušenstvím, se vši zvolí a plným panstvím tak jakž v svém okršku a obmezení jest a jakž jest ho někdy neb urozená paní Bohunka Skalská z Hodkova maje sobě jej od neb dobré paměti urozené paní Lukrecie Bohdanecké z Nečtin a na Hostovlicích pořízením jejím dskami zemským učiněným a téhož pořízením před pány ouředníky pražskými k ní nemocné od úřadu týchž desk zemských do domu a přibytku jí Lukrecie Bohdanecké z Nečtin a na dvoře jejím ve vsi Hostovlicích v neděli po památce sv. Pavla obrácení na víru křesťanskou obrácení leta 1614 vyslanými opravením, kteréž v kvaternu throvém stříbrném L. 24 zapsáno jest, odevzdaný v držení a užívání byla, a ten jsem já potom

Dačický,¹⁹⁾ následkem poranění, jehož ve rvačce s vojáky v Čáslavi utřil. Zemřel bezdětek. Alena Chotouchovská z Hodkova nezůstala dlouho vdovou, neboť se r. 1620 znovu provdala za Václava Heralta Libštejnského z Kolovrat.²⁰⁾

Alena nebyla dlouho provdána; zemřela již r. 1626, čímž Hrádek přešel do rukou Libštejnských z Kolovrat. Za tohoto rodu byla obnovena výsada Hrádku jako statku deskového Ferdinandem II. novým majestátem r. 1628.²¹⁾

Po Heraltovi sdělil Hrádek jeho syn Zbyněk Leopold Libštejnský, jenž bezdětek zemřev zanechal vdovu Janu Izabelu, rozenou z Girgerů, již poručil též své sídlo. Nová majitelka se opět provdala za generala ve vojště Vasquesa z Umanů. Když zemřela bez testamentu, spadl Hrádek právem dědickým na dceru z posledního manželství vzešlou, Marii Eleonoru Vasquesovou z Umanů, kteráž byla provdána za Jindřicha Haugvice z Biskupic.

Paní posledně zmíněná prodala starobylé své sídlo roku 1676 za 2000 zl. rýn. a 50 zl. klíčného obci kutnohorské s tou výminkou, že budou jí i manželu vyhrazeny 3 obytné pokoje v Hrádku a že bude moci v Hoře jiný šosovní dům zakoupiti.²²⁾

---

od ní paní Bohunky Skalský koupě jej sobě od ní postoupený měl a ten mně, dědicům a budoucím mým i tomu každému, komuž by ode mne ukázáno bylo, ve dsky zemské

¹⁹⁾ Dr. Rezek - Paměti Mik. Dačického z H. II. 183.

²⁰⁾ Dr. Rezek. Pam. II. p. 193 a 202.

²¹⁾ Arch. měst. č. 8307. orig. perg. s pečeti. My Ferdinand Druhý z Boží milosti volený Římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše a Uherský, Český, Dalmatský, Charvatský etc. král. etc. arcikníže Rakouské, markrabě Moravské, Lucemburské a Slezské kníže a Lužický markrabě oznamujeme tímto listem Naším, že jsme od urozeného Václava Heralda Libštejnského z Kolovrat, rady a komorníka našeho též hejmana kraje čáslavského, věrného milého poníženě prošení, abychom listu nebolizto majestátu od nejjasnějšího knížete a pána Ferdinanda, toho jména Prvního, Římského císaře, Uherského a Českého krále, pana děda Našeho nejmilejšího někdy urozenému Albrechtovi hraběti z Guttnštejna daného, kteréhož datum na hradě Našem Pražském v sobotu po sv. Diviši leta Páně 1544 na dům v městě Našem Hoře Kutně ležící, jenž Hrádek nad Páchem slove svědčícího, kterýž on z Kolovrat i s týmž domem pořádně sobě dskami zemskými postoupený má a jeho nyní v řádném a pokojném držení a užívání zůstává, milostivě potvrditi ráčili. Kteréžto ponížené prosbě, též k věrným a platným službám Nám i Našemu slavnému domu Rakouskému, jak od osoby tak i předkův jeho každého času stále prokazovaným, milostivě naklonění jsouce, a vidouce týž majestát celý a neporušený bejti, s dobrým rozmyslem Naším, jistým vědomím, s radou věrných Našich milých a mocí, jakožto dědičný král Český svrchupný majestát ve všem jeho znění a položení, v punktích, klausulích a artykulích ne jinaké, než jakoby v tento list Naš slovo od slova vepsán byl, schvalujem, obnovujem a mocně potvrzujem. Chťice tomu konečně, aby on z Kolovrat i s dědici a budoucími svými držiteli téhož domu Hrádek nad Páchem řečený, i s těmi svobodami v témž majestátu obsaženými v pokojném držení a užívání bez překážky jednoho každého člověka zůstával a v ničemž tom od žádného aby hindrován nebyl. Proto prikazujeme všem stavům a poddaným Naším království Našeho dědičného Českého a obzvláštěně šefmistřům a radě města Hor Kuten, věrným milým, abyšte nadepsaného Václava Heralda Libštejnského z Kolovrat, dědice a budoucí držitele pořádně téhož domu při tomto schválení, obnovení a potvrzení Naším jměli, drželi a neporušitelně zachovali, žádných jim v tom nejmenším překážek, jak sami nečiníce, tak ani komu jinému činiti nedopouštějíce nyní i na budoucí věčné časy, a to vše pod uvarováním hněvu a nemilosti Naši císařské a královské, dědicův a budoucích Našich králův českých.

Tomu na svědomí pečť Naši císařskou a královskou k tomuto listu přitisknouti jsme rozkázati ráčili.

Dán v městě našem Znojmě v pondělí po památce sv. Jana Křtitele jinak dvacátého šestého dne měsíce června leta páně 1628 a království Našich Římského devátého, Uherského desátého a Českého jedenáctého.
Ferdinand m./p. L. S.

Guilielmus Comes Slavata Reg. Boh. a S. Cancellarius.

Ad mandatum Sac. Caes. Majestatis proprium Rafael Mnišovský m./p.

²²⁾ Arch. měst. č. 1169/1. Léta páně 1676 ve čtvrtek v den památný sv. Řehoře papeže jinak 12. března stala se smlouva trhová, dobrovolná, celá a dokonalá mezi urozenou paní Marií Eleonorou Haugvicovou, rozenou Vasquezovou z Umanů, vlastní manželkou urozeného a statečného rytíře pana Jindřicha Haugvice z Biskupic a na Keblově prodávající s jedné a urozenými též slovně a mnoho vzácné poctivosti JMC

Horníci - jak se měšťanům kutnohorským obecně říkávalo - neradi vídali osazování šlechty ve městě z té příčiny, že ona zastírajíc se stavovskými výsadami, vymykala se dávkám a povinnostem městským, čímž důchody obecní bývaly ztenčovány a příčiny k různicím vznikaly. Tím byla také výhodnost koupě Hrádku se strany obecní zdůvodněna, když se jednalo o schválení koupě dozorčím orgánem komorou českou a o povolení zápůjčky, kterou obec chtěla kupní cenu splatiti. Byl to důvod podstatný, neboť od časů Guttenšteinových byla obec na dávkách ze šenku na Hrádku plynoucích zkracována stále, časem více neb méně. Obzvláště prudký spor propukl za dob Kolovratů; byl r. 1651 krajskými hejtmany tak urovnán, že šenk na Hrádku byl vůbec zapovězen, protože to byla živnost městská, tudíž stavu šlechtického nepříslušná.

Hrádek zůstal v majetku obecním jen 10 let. Obec vyhradivši si právo předkupné, prodala jej kolleji jezuitské roku 1686,²³⁾ která do budovy přenesla své gymnasium či seminarium z

---

král. panem rychtářem, pány šepmistry, radou, staršími obecními, osmisoudci i na místě a k ruce celé obce na Horách Kutnách jakožto kupujícími z strany druhé a to taková smlouva a trh: Jakož jest po vykročení z tohoto světa prostředkem smrti časné k oné věčné a neskonalé slávě urozené paní, paní Hanny Isabelly odvodělé Kolovratové rozené z Girgerů dům svobodný, privilegovaný a dskami zemskými se řídící, od starodávna Hrádek nad Páchem řečený, vlastní dědičný a zaplacený pozůstal a ten na dotčenou urozenou paní Marii Eleonoru Haugvicovou, rozenou Vasquesovou z Umanů vlastní dceru a dědičku po ní zůstalou právem dědičným ab intestato legitimě připadl tak jakž k ponížené prosbě a vyhledávání někdy vysoce urozeného pána, pana Albrechta hrabě z Guttnštejna etc. (tit.) o JMC slavné a vzácné paměti Ferdinanda toho jména prvního v leta 1544 z šosu městského vyňat atd. atd. - - - prodává JMC panu rychtáři, pánům šepmistřům, radě starším obecním a osmi soudcům na místě a k ruce celé obce na Horách Kutnách i budoucím potomkům jich za summu hlavní trhovou 2000 zl. rejn, každý zlatý po 60 kr. počítaje, k jmění, držení, užívání, dědičnému vládnutí a s ním jakožto svým vlastním, co by se jim za dobré zdálo a vidělo disponování a učinění, kteroužto summu nadepsaní páni kupující prodávající paní Haugvicové takto vyplniti a zaplatiti přislíbili a se zavázali. atd. atd. Jízto jest datum na Horách Kutnách leta a dne svrchu psaného.

L. S. Marie Eleonore Haugvicin geborene Vasquesin von Uman m/p.

Pečet kutnohorská

L. S. Bernard Franc pán z Věžník m/p.

L. S. Ferdinand Rahenhaupt z Suché.

²³⁾ Arch. měst. č. 12714/2. Léta páně 1686 dne 5. Julii stala se smlouva trhová dobrovolná, celá a dokonalá s jistým k tomu povolením JM. hrab. Excell. a Mstí pana p. presidenta, vicepresidenta a pánův rad JMC slavné komory české (titul) a to mezi slovatné a mnoho vzácné poctivosti JMC. král. panem rychtářem, pány šepmistry a radou, staršími obecními, osmisoudci i na místě celé obce na Horách Kutnách jakožto prodávajícími z jedné a velebným panem p. Jiřím Rectoris S. J. na ten čas kolleje na Horách Kutnách sv. P. Barbory rektorem (k ruce dvojctihodného p. P. Alše Pachty, jakožto na ten čas zřízeného regenta seminarium Kutnohorského) kupujícími strany druhé a to taková:

Jakož jest dotčený pan P. rektor s předcházejícím vědomím důstojně velebného pana P. Matěje Tanne-
ra S. J. v české provincii provinciála při nadjmenovaných JMC panu rychtáři, páních šepmistřích a radě snažně vyhledával, aby dům Hrádek nad Páchem řečený a skrze specialní privilegium slavné a svaté paměti císaře Ferdinanda toho jména I. v letu 1544 z šosu městského vyňatý atd. . . . a v letu 1676 od urozené paní Marie Eleonory Haugvicové z Biskupic rozené Maškovcové (sic!) z Umanů jistou smlouvou trhovou pod datum 12. měsíce března obci Hor Kuten prodaný, koupiti mohl a to praecisě k způsobení z něho seminarium se všemi případnostmi potřeb domácích a osob, pro cvičení ke cti a slávě Boží školní mládeže a vzdělání sv. víry katolické a k žádnému jinému cíli. V kteréžto příčině, učinivše dotčení páni šepmistři a rada při vejš připomenuté sl. komoře české své poslušné ohlášené a milostivý konvens k takovému prodeji toho jsou také při J. Ex. a M. jistou resolucí, kteréž datum na hrade Pražském 23. Martii An. 1686 obdrželi a vedle toho (však proti jistému reversu téhož p. P. rektora kupujícího v též milostivé resolucí obsaženého strany nevedení v něm žádných živností sousedských) k opačnému prodají se resolvirovali. A podle toho vejš jmenovaný JMC pan rychtář, páni šepmistři a rada, starší obecní, osmi soudcové i na místě celé obce dotčených H. K. prodali jsou a touto smlouvou trhovou prodávající oznámený dům svůj Hrádek nad Páchem řečený a žádnému v ničémž nezavadný, tak jakž v okršku svém a ohradě se vynachází, nic odtud nevymíňující a nevyjímající, jakož i se vším, co hřebem přibito a k okrase jeho aplicirováno jest a to z počátku jmenovanému p. P. rektorovi k ruce nadepsaného p. P. Alše Pachty regenta seminaria K. H. za summu

nedostatečného již, ze čtyř domů sestávajícího „starého seminaria“, rozloženého v místech nynějšího krajského soudu. Tím vzniklo místo „Hrádku“ jméno „seminarium“, kteréžto se až do dneška udrželo.

Hrádek jako seminarium zůstal v držení jesuitů až do r. 1773, do zrušení řádu v Rakousku. Ze jmění zrušených jezuitských klášterů a sídel byl utvořen „studijní fond“, jemuž také budova Hrádku, jako součást jmění kutnohorské kolleje předána byla. Státní erár, který „studijní fond“ spravoval, vládl Hrádkem od 1773 až do r. 1911, v němž mocí smlouvy uzavřené mezi státem a obcí kutnohorskou²⁴⁾ přešlo vlastnictví na tuto obec za cenu 30.000 K.

---

hlavní trhovou 1800 zl. rejn. peněz hotových ihned při stvrzení smlouvy této na dobré stříbrné a vůbec berné minci prodávajícím proti speciálně kvitanci vysazených. Atd. atd.

²⁴⁾ Smlouva, která byla dne a roku nížeapsaného mezi c. k. zemskou školní radou v Čechách jménem c. k. eráru na základě výnosu c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 19. října 1904 č. 4630 a ze dne 16. července 1906 č. 37.356 ex 1905 a s výhradou ratifikace tohoto ministerstva se strany jedné, a městskou obcí král. horního města Kutné Hory na základě prohlášení ze dne 20. února 1904 č. 982 vyhotoveného dle usnesení obecního výboru v Hoře Kutné ze dne 26. února 1898 č. 1240, ze dne 23. července 1902 č. 4139 a ze dne 23. července 1903 č. 4061 a schváleného okresním výborem Kutnohorským dne 1. března 1904 a prohlášení ze dne 20. ledna 1905 č. 467 vyhotoveného podle usnesení obecního výboru ze dne 19. ledna 1905 č. 483 se strany druhé uzavřena takto:

1. C. k. erár prodává obci města Kutné Hory a tato kupuje od c. k. eráru usedlost zapsanou v knihovni vložce č. 28 katastrální obce Hory Kutné c. k. eráru (c. k. studijnímu fondu) náležející a sestávající se stavební parcely č. kat. 23 dům č. pop. 28 a zahrady č. kat. 39 v K. H. za kupní cenu v obnosu 30.000 K, slovy třicet tisíc K.

2. Kupní cenu v obnosu 30.000 K jest obec města K. H. povinna u c. k. hlavního berního úřadu v K. H. zaplatiti, jakmile nařídí c. k. zemská škol. rada, aby předmět koupě byl obci města K. H. skutečně odevzdán.

Odevzdání to má se státi, až usedlost č. p. 28 v K. H. k účelům c. k. ústavu ku vzdělávání učitelův nebude na dále zapotřebí.

3. C. k. erár neručí za výměru a jakost prodaných parcel a za stavební stav prodané budovy a za nároky třetích osob na předmět koupě.

4. Držení, nebezpečí a užitek, jakož i povinnost k uhrazení daní s přírůžkami, příspěvků a kterýchkoliv veřejných dávek z předmětů koupě vypadajících přejdou na obec K. H. město od doby skutečného odevzdání dle čl. 2. této smlouvy.

5. Obec města Kutné Hory propůjčuje ohledně budovy č. pop. 28. v K. H. následující služebnosti:

a) že tato za žádných okolností a sice zejména za příčinou regulace města aneb za podobnou příčinou nesmí býti úplně aneb částečně sbourána bez předchozího svolení c. k. ministerstva kultu a vyučování.

b) že této budovy nesmí býti jinak použito než způsobem její vysoké umělecké ceně odpovídajícím a že nebude jejího historického významu žádným způsobem tknuto a že přináleží c. k. státní správě právo v případě potřeby v tomto směru podatí.

c) že rozšíření, přizpůsobení nebo jiné opravy a obnovení na této budově nesmějí býti prováděny bez předchozího schválení c. k. ústřední komise pro zachování uměl. a historických památek, pokud se týče c. k. ministerstva kultu a vyučování.

6. Obec města K. H. věnuje a odevzdává c. k. eráru a tento přejímá od obce města K. H. k vystavění budovy pro c. k. ústav ku vzdělání učitelův v K. H. a ku zřízení botanické zahrady při tomto ústavu bezplatně do úplného, neomezeného bezvadného vlastnictví:

a) z nemovitostí zapsaných v knih. vložce č. 687 katastrál. obce K. H. stavební parcelu č. k. 853/2 dům č. p. 40 z pozemkové parcely č. kat. 428 role část ve výměře 22 arů 91,56 m² označenou v připojeném podstatnou část této smlouvy tvořícím polohorysu dtdo v Čáslavi dne 10. dubna 1905 jako č. kat. 428/2 z pozemkové parcely č. kat. 431 zahrady část ve výměře 22 arů 70,63 m² označenou v polohorysu shora uvedeném jako 431/1.

b) z pozemků zapsaných v seznamu veřejného statku z pozemkové parcely č. kat. 2765/1 ulice část ve výměře 12,54 m² označenou v polohorysu uvedeném jako č. kat. 2765/3 z pozemkové parcely č. kat. 2765/2 půdy neplodné část ve výměře 3 arů 15,4 m² označenou v uvedeném polohorysu jako č. kat. 2765/5.

7. Pozemkové plochy ve čl. 6. uvedené budou c. k. eráru ihned skutečně odevzdány, jakmile to c. k. zemská škol. rada od obce města K. H. žádati bude. Od doby skutečného odevzdání přejdou na c. k. erár držení, nebezpečí a užitek i povinnost k hrazení daní s přírážkami, příspěvků a kterýchkoliv veřejných dávek z těchto pozemků vypadajících.

8. C. k. erár nepřejímá žádných břemen a obec města K. H. se zavazuje, že do 3 měsíců od podpisu této smlouvy případná knihovni břemena na vlastní útraty vymazati dá, aneb c. k. eráru odevzdá souhlas knihovních zájemníků k bezvadnému odepsání shora uvedených pozemků z Kutnohorské vložky č. 687 aneb na vlastní útraty provede řízení k účeli bezzávadného odepsání podle zákona ze dne 6. února 1869 č. 18. ř. z.

9. Obec města Kutné Hory zavazuje se, že se postará o to, aby byla v době započetí novostavby c. k. ústavu ku vzdělání učitelův hřebčinecká stanice nalézající se na přilehajícím pozemku z blízkosti jejího výhradně nákladem obce odstraněna.

10. Obec města K. H. zavazuje se, že cestu pro pěší, nalézající se jižně od projektované novostavby c. k. ústavu ku vzdělání učitelův na č. kat. 2775 ještě před převzetím zamýšlené novostavby k užívání výhradně nákladem městské obce Kutné Hory v makademisované (válcované) silnici přiměřené šířky přemění.

11. Obě strany vzdávají se práva odporovati platnosti této smlouvy pro zkrácení nad polovici obecní ceny.

12. C. k. erár svoluje, aby bylo na základě této smlouvy a kvitance o zaplacení kupní ceny v knihovni vložce č. 28. kat. obce K. H. vloženo právo vlastnické na stavební parcelu č. kat. 23 dům č. pop. 28. a zahradu č. kat. 39. v K. H. pro městskou obec král. horního města K. H.

13. Obec města K. H. svoluje, aby na základě této smlouvy v knihovni vložce č. 28. kat. obce K. H. ohledně domu č. pop. 28 v K. H. vloženy byly následující služebnosti v prvním pořadí pro c. k. státní správu:

a) že budova tato za žádných okolností a sice zejména za příčinou regulace města aneb za podobnou příčinou nesmí býti úplně aneb částečně sbourána bez předchozího svolení c. k. ministerstva kultu a vyučování,

b) že této budovy nesmí býti jinak použito než způsobem její vysoké umělecké ceně odpovídajícím a že nebude jejího historického významu žádným způsobem tknuto a že přináleží c. k. státní správě právo v případě potřeby v tomto směru odpor podati.

c) že rozšíření, přizpůsobení anebo jiné opravy a obnovení na této budově nesmějí býti prováděny bez předchozího schválení c. k. ústřední komisse pro zachování uměleckých a historických památek, pokud se týče c. k. ministeria kultu a vyučování.

14. Obec města K. H. svoluje, aby na základě této smlouvy

a) z nemovitostí zapsaných v knih. vložce č. 687 kat. obce K. H. stavební parcela č. kat. 853/2 dům č. pop. 40 z pozemkové parcely č. kat. 428 role část označená v připojeném a podstatnou část této smlouvy tvořícím polohorysu dtdo v Čáslavi dne 10. dubna 1905 jako č. kat. 428/2 z pozemkové parcely č. kat. 431 zahrady část označená v polohorysu shora uvedeném jako část 431/1,

b) z pozemků zapsaných v seznamu veřejného statku z pozemkové parcely č. kat. 2761/1 ulice část označená v polohorysu uvedeném jako č. kat. 2765/3 z pozemkové parcely č. kat. 2765/2 půdy neplodné část označená v uvedeném polohorysu jako č. kat. 2765/5 byly bezzávadně odepsány a aby bylo právo vlastnické c. k. eráru k těmto pozemkovým parcelám ve zvláštní knihovni vložce vloženo.

15. Knihovni zápisy v člancích 12. a 13. uvedené smějí toliko současně provedeny býti, zápis v čl. 14. uvedený může se státi dříve a zvlášť.

16. Náklad spojený s vyhotovením této smlouvy a knihovním provedením jejím, jakož i polovice poplatku z převodu, která ohledně prodaných nemovitostí předepsána bude, nese obec města K. H. sama ze svého.

17. C. k. erár bude touto smlouvou teprve tehdy vázán, až dojde ratifikace c. k. ministerstva kultu a vyučování; ohledně udělení ratifikace není toto ministerstvo žádnou lhůtou vázáno, zejména ne lhůtou § 862. obč. zák.

18. Smlouva tato vyhotoví se v obou jazycích zemských ve dvou stejnopisech, z nichž kolkovaný obdrží c. k. erár, neolkovaný obec města K. H. Oba texty jsou stejně autentické.

19. V právních sporech, jež ze smlouvy této snad vzejdou a které nejsou dle zákona výlučně vyhrazeny zvláštní příslušnosti soudní, jest c. k. erár, vystupuje-li jako žalobce oprávněn, zakročiti také u

Zbývalo by ještě, abychom uvedli příčiny, proč se obec kutnohorská rozhodla velepamátnou a starobylou, ale také velice schátralou budovu koupiti přes to, že byla c. k. úřady ke školským účelům, jimž děle jak dvou století sloužila, za nezpůsobitou uznána. Byla to jediné péče o památky po praotcích sděděné, které ukazují, na jakou vysokou kulturní úroveň staří Horníci vyspěli; a proto považovala obec za svatou povinnost, aby zachránila tak vynikající dílo, o němž prof. Bernard Grueber, proslulý to znalec stavebních středověkých památek, napsal v *Mitteilungen der k. k. Zentr. Kommission* roku 1861 „Protějškem k Vlašskému dvoru jest starý hrad v Kutné Hoře, kdysi sídlo patricijského rodu Smišků z Vrchovišť.“ Na jiném místě téhož pojednání na str. 224. praví: „Jestliže již předem starožitnickému pátrání úzké meze vytčeny jsou a my jen podřízené otázky řešiti můžeme,“ narážející tím na nedostatek pramenů z doby předhusitské, „jeví se stránka umělecká popisovaných děl tím bohatější a rozmanitější. Poznáváme tu k úplné samostatnosti vyspělou, ohraničenou stavitelskou školu, jejíž velkolepé činnosti se obdivujeme, aniž bychom její vznik a vývoj zevrubně mohli sledovati.“

A jiný odborník, A. Riegel, pronesl se o starých uměleckých památkách v tato slova:

„Cena památky, záležející v její starobylosti, má totiž přede všemi oslatními ideálními hodnotami uměleckého díla tu výhodu, že má nárok, aby obracela se ke všem, platila pro všechny bez výjimky. Ona prohlašuje o sobě, že jest povýšena nejen nad rozdíly v konfessi, nýbrž také nad rozdíl mezi vzdělanými i nevzdělanými, nad znalci umění i nezalci. A vskutku jsou poznatky, dle nichž se cena starobylosti pozná, pravidlem tak prosté, že mohou oceněny býti i od lidí, jichž intelekt jinak úplně jest zaujat neustálou péčí o tělesné dobro a o produkci hmotných statků ... Tato výhoda ceny stáří vystupuje zvláště zřetelně naproti historické ceně, jež spočívá na vědeckém podkladě a k níž lze dospěti oklikou přes rozumovou reflexi, kdežto cena stáří se jeví bezprostředně: na základě nejpovrchnějšího, smyslového (optického) pozorování a může proto mluvíti bezprostředně k citu.“²⁴⁾

Vřelá tato slova uznávaných odborníků přikazují potomkům, aby svérázně, ke cti českému výtvarnictví sloužící dílo prve dotčené školy nadál zachováno tím více, že jest důležité jako vývojový stupeň gotického slohu nejen pro Čechy, ale také pro celou říši. Proto obec uvažující tuto vývojovou důležitost Hrádku pro dějiny výtvarného umění, doufá, že až se bude dovolávat blahovůle jak zemského sněmu tak vlády, najde příznivého porozumění a účinné finanční

---

věcně příslušných soudů v sídle c. k. finanční prokuratury v Praze.

Tomu na doklad následují podpisy smlouvajících stran.

Čís. 5473 r. 1906.

Za král. horní město H. K. schválená usnesením obecního zastupitelstva ze dne 30. srpna 1905 č. prot. 5642.

V Hoře Kutné, dne 3. září 1906.

Starosta města: J. Macháček. Městský radní: Boh. Černý.

Člen obec. zastupitelstva: Josef Beneš. Člen obec. zastup. Otakar Adamec.

Čís. 19976/07

z. š. r.

Na základě zmocnění c. k. ministerstva duchovních záležitostí a vyučování ze dne 19. října 1904 č. 4630 a 16. července 1906 č. 37.356 v zastoupení c. k. eráru: C. k. zemská školní rada v Praze, dne 5. května 1907.

Za c. k. místopředsedatele c. k. vicepresident: Zabusch. (L. S.)

Legalisační formule podpisů Jana Macháčka, Bohumíra Černého, Otakara Adamce a odděleně Josefa Beneše.

Č. 1538 schvaluje se dle usnesení okresního výboru na základě § 65. zákona o okresních zastupitelstvech.

Okresní výbor v Kutné Hoře, dne 2. srpna 1907.

Okresní starosta: Al. Výborný. (L. S.)

Z. 41899.

Wird genehmigt. Wien, am 18. November 1907.

Für den Minister für Kultus u. Unterricht: Podpis nečitelný. (L. S.)

²⁴⁾ A. Riegel: *Der moderne Denkmalkultus*. Str. 28. a *Národ. Listy* 1911 č. 119. „Crimen laesae majestatis.“ pg. 9.

pomoci, neboť jest jisto, že zřízení a upravení Hrádku bude přesahovati peněžité síly města Kutné Hory, kteráž ani průmyslem ani obchodem neslyne a jejíž dávný zdroj bohatství - ruda stříbrná - schudnul.

HRÁDEK PO STRÁNCE STAVITELSKÉ.

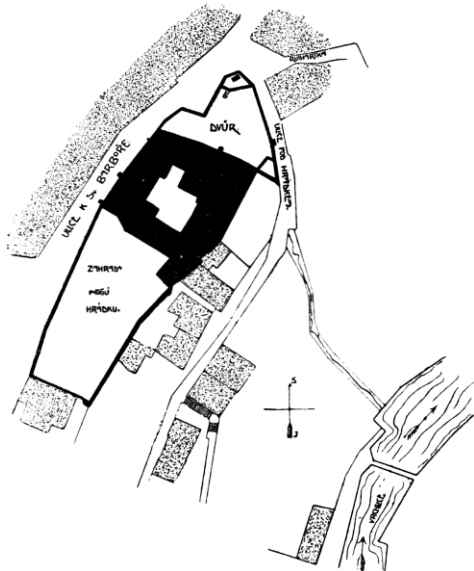
Jestli v předešlé stati postupovali jsme od dob starých k dobám nynějším, nastoupíme v řádcích následujících cestu opačnou, cestu, která vyjdouc od stavu dnešního bude vyhledávati změny, kterým budova byla poznenáhlu podrobena, měla-li svým účelům a úkolům, jimiž dobou byla pověřena, dobře dostáti. Ale tento způsob jest ještě nesnadnější, nežli prvý a sice pro sporost pramenů, které změny stavební by dokumentovaly, jelikož jejich aktuálnost výstavbou a jejím schválením přestala, a po čase byl akt zničen, neboť se stal nepohodlnou přítěží. Jen málo listinných dokladů se zachovalo, které by osvětlovaly dřívější stav budovy a jejího rozčlenění. Přece ale nejsme beze zpráv. Pod omítkou zraku ukryty zůstaly známky, které bezpečně nám prozrazují změny, jež byly na budově předsevzaty. Jsou to zazděné veřeje, profilování oken, různé zdivo příček a jiné, což vše řeší a rozřeší mnohou otázku, již si archaeolog položí. Ovšem nelze změnu přesně datovati, ale jistě lze ji do určité doby, lépe periody, položit. Budeme-li tudíž strážlivě uvažovati a se známými historickými záznamy srovnávati, jistě dospějeme k přibližně správnému názoru o stavu, v němž se Hrádek v některých důležitých obdobích nacházel.

A za tyto stěžejní doby máme: 1. zařízení hlavní školy r. 1776, 2. vestěhování se jesuitského gymnasia r. 1686, 3. přestavbu Preklovu a Smíškovu r. 1485-90 a 4. stav před touto přestavbou; celkem tedy čtyry různé doby.

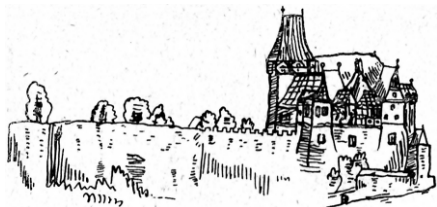
Ustanovivše si roztrídění dob, v nichž pravděpodobně stavební proměny závažné nastaly - neboť nové úkoly vyžadovaly nové úpravy, zejména jiného členění - pokusíme se mínění své buď písemnými doklady, neb aspoň rozumnými důvody podepřiti.

Nejprve popíšeme stav nynější.

Ať pohlížíme na Hrádek z kterékoliv strany, vždy jeho ráz jako hradu jest zřejmý. Již mohutná, z kvádrů stavěná věž tomu svědčí, že nebyl určen původně za sídliště mírného měšťana. Ráz jeho neměnily ani pozdější doby, jak ukazují vyobrazení z různých dob. Nejstarší obraz Hrádku z počátku XVII. věku zachovaly sbírky Strahovského kláštera v kresbě Willenbergově. Druhá kresba zachována jest v díle P. Kořínka „Staré paměti kutnohorské“ z r. 1675, kteráž se shoduje se současnou sošpulturu basreliefu „Synové Zebedeovi“ v chrámě sv. Jakubském v Kutné Hoře. Ještě jiná dvě vyobrazení svědčí, že ani konec XVIII. století ani počátek XIX. věku starého rázu s budovy nesetřel. Shrneme-li svá

Situace Hrádku.

Pohled od severu na Hrádek a zahradu dle Jana Willenbergova ze XVII. stol.

pozorování v konečný úsudek, vyzní tento v ten smysl, že zevnějšek Hrádku zůstal neproměněný, až na frontu jihovýchodní k Vrchlici obrácenou a tvar střech.

Celkem čtvercový půdorys budovy jest svými rohy obrácen k čtyřem světovým směrům, pročež křídla či fronty její mají směr pohoří Čechy věnčící.

Jednotlivá křídla jsou takto upravena:

Fronta severovýchodní jest členěna as ve tři pětiny plochy od severního rohu počínajíc pěkným arkýřem, pěti stranami pravidelného octogonu ze stěny vystupujícím. Patka arkýřní, bohatě prutovaná, opírá se o pětiboký (1,16 m) sloup, který bez soklu přímo ze země vyvírá. Sloup, jako celý arkýř, jest z kamene tesaného. Arkýř má pět souměrně rozložených štíhlých gotických oken s jednoduchými kružbami trojího spořádání. Hrany arkýře jsou sesíleny hranolovými čtyřbokými sloupky s přečnávajícími římsami, z nichž opět jiné slabší sloupečky vybíhají a ukončeny jsou poprsími štítonošů, kteří nesou štíty, na nichž po řadě spatřujeme znak hašplěřů (rumpál točený dvěma postavami), znak Smíškův z Vrchovišť (jednorozec), znak zemský (lev s dvojitým ohonem), znak havířů (dvě skřížená kladívka), místo prázdné, as poškozené, kde býval bezpochyby znak šmelcírův a konečně znak minciřů a pregěřů (tři nad sebnou umístěné štancny). Arkýř jest korunován převislou, jednoduše profilovanou římsou, kterouž přikrývá jednoduchá, stanová, břídlící krytá střecha ukončená nevkusnou plechovou fialou nové práce, jako jest celá střecha.

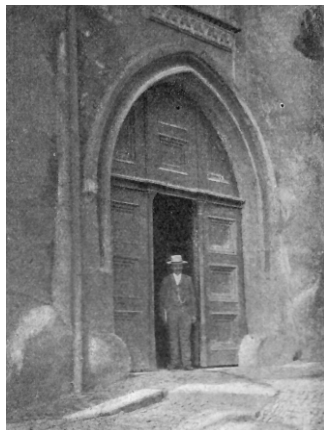
V přízemí hned u sloupu podpůrného jsou dvě okna nového původu blízko sebe, která r. 1817 ještě nebyla. Rovněž tak nebylo asi okno přízemní po levé straně arkýřového sloupu.

Vedle zmíněného dvouokní blíž k ulici sv.-Barborské jest široký gotický vjezd, již hodně schátralý, jehož kamenná obruba prozrazuje původní bohaté dílo. Při samém rohu severním nalézá se bohatě profilované ostění okna nyní značně zmenšeného. Nad tímto oknem, v prvním poschodí jest vyčnívající na samém rohu umístěný výpustek.

Mezi arkýřem a tímto výpustkem jsou tři velká okna; ona bezpochyby prokázají po klepání obmítky, že jsou původního založení a jen přizpůsobena v pozdější době. Pod prostředním z nich umístěna jest votivní deska gotická na počest prvního ředitele učitelského ústavu Dr. Gustava Lindnera, kterýž řídil ústav v letech 1870-1883, kdy se stal universitním profesorem v Praze. Po levé straně arkýře jsou blízko nad kordonní římsou proražena dvě okna moderní.

Fronta do ulice sv.-Barborské, jdeme-li od severního rohu Hrádku ulicí vzhůru ku kasárnám, přijdeme k osmiúhelníkovému, však zapuštěnému z části soklu, z něhož vybíhá šroubovitě kroucený sloup jako podstavec arkýřové patky, která s hlavicí sloupu tvoří jeden sice celek, ale v jednotlivých částích různým ornamentováním přece členěný. Hlavice sloupu ozdobena jest ornamentem, jehož prvky jsou vzaty z motivů zvířecích (lev), květinových (bodlák) a figurálních (putti) a spojeny bohatě páskami a listeny se proplétajícími. Spodek vlastního arkýře byl též kdysi proplétajícími se listeny kráslen, ale při některé opravě (1860?) byly defektní části nahrazeny nevkusnými maltovými napodobeninami. Arkýř sám jest dosti jednoduchý; holé jeho stěny jsou prolomeny úzkými, ale vysokými profilovanými, obdélníkovými okny.

Střecha nad arkýřem jest kamenná, původní. Trakt mezi arkýřem a věží jest členěn v prvním poschodí třemi, bohatě prutovanými okny, z nichž prostřední vykazuje nejbohatší ozdobu. Pod těmito, ale v přízemí, jsou umístěna tři okna nová, adaptovaná, jež osvětlují místnosti, které kdysi za konírny a pak v dobách, kdy Hrádek školám byl věnován, za dřevník sloužily. Dříve světlo tam padalo as malými, vysoko umístěnými skulinami.

Hlavní vjezd.

Hrubá věž, v západním rohu budovy umístěná, má dvě do ulice vyběhající podpěry z tesaných kvádrů. Věž má nyní dvě patra; dřívější podsebití, na svrchu zmíněných všech vyobrazeních ještě patrné, bylo v XIX. věku sneseno. Bývala tudíž věž, jsouc kryta ještě vysokou, gotickou sedlovou střechou, značně vyšší. Stopy po připojení starých krytů jsou dosud patrné na severovýchodní stěně věže.

V přízemí jsou dvě okna, jak se zdá, nová; v prvním poschodí dvě gotická prutovaná; v druhém patře pak tři jednoduše profilovaná. V pokračující hradební zdi, která směrem k sv. Barboře běží, jsou umístěna 28 kroků od věžního rohu vzdálená vrata, jichž úprava se hlásí na konci XVII. věku.

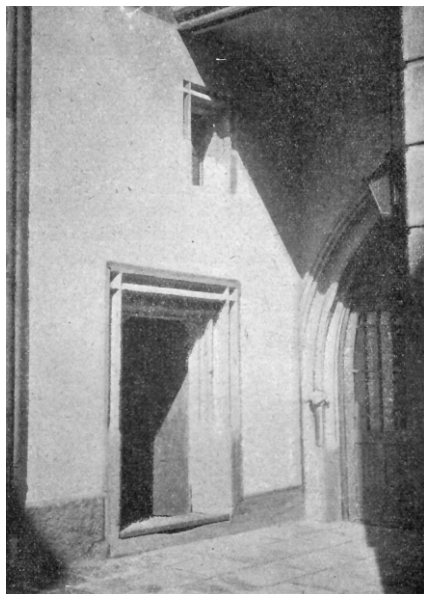
Fronta jihozápadní. Fačada věže na této straně, kteráž hledí do zahrady, má v přízemí jedno okno starého původu, ale upravené; v prvním poschodí jsou opět dvě profilovaná okna, poněkud jednodušší těch do ulice Barborské jdoucích.

Druhé patro vykazuje jen dvě okna s týmž profilem jako jsou ona téhož patra do ulice vedoucí.

Prvé poschodí a přízemek přiléhajícího křídla jest po celé délce odděleno kordonní gotickou římsou. Okna přízemku, čtyři na počet, zdají se býti původu novějšího. Bývaly místnosti ty upraveny za soukačskou dílnu, v níž některé děti školní v konci XVIII. století pro továrnu Bräuerovu pracovaly za odměnu.²⁵⁾ Okna asi byla v té době zřízena, jinak by byla charakter hradní v dobách dřívějších rušila. Proto byla místnost, posléze hudební síň, zvaná „Industrial-saal“. Po pravé straně oken přízemních jsou dveře, jimiž se vcházelo do zahrady. Zkoumáme-li ale zdívo, snadno poznáme, že čtyrhenné dveře jsou vpraveny do zazděné brány polokruhovité sklenuté, která ukončuje průjezd valeně sklenutý a vyústující do vnitřního nádvoří.

V prvním poschodí z pěti oken jeví se tři býti starými, neboť staré jich profily jsou znatelné. Také staří lidé pamatují ze své školní návštěvy v seminariu na obou stranách lavičky okenní u vnitřku. Obě krajní okna byla však teprve v r. 1878 proražena. Vedlejší malé okno starého díla propouští světlo do předsíně. Na konci tohoto traktu, v rohu jižním, vyčnívá starý, však v r. 1878 značně rozšířený přístavek do zahrady jdoucí, v němž jsou umístěny záchody.

Fronta jihovýchodní. Díváme-li se na stranu tuto od Vrchlice, ať z „Hořejšího Páchu“, ať z cesty pod Hrádkem jdoucí, postřehujeme ihned čtyři oddíly stavební. Prvý, část onoho přístavku, jenž byl v hořejších řádcích zmíněn, jest dílo z poslední čtvrtiny XIX. století. Druhý oddíl starý, vyznačený jasně kordonní římsou, jest ukončení na Pách křídla jihozápadního, jež neslo vysokou sedlovou střechu s lomenicí, kterou na obrázcích zříme. Třetí část nejširší, vyznačující se dvojokny, zdá se býti jakoby prosedlou, neboť výše oken neodpovídá výši oken částí sousedních ani po levé, ani po pravé straně, ani v poschodí, ani v přízemí, kteréž s této strany pro útvar terénu prvním poschodím se býti zdá. Okna této části mají ráz pozdní renaissance. Poslední oddíl, čtvrtý, opět vyznačen jest patrnou římsou kordonní. Má nahore tři okna, jichž ráz od předešlých se valně liší, jsou z nové doby; však okna spodní mají pěknou profilaci a hlásí se zřejmě do gotické doby. Také

Veveře starého schodiště a světlík.

²⁵⁾ Viz Program reálky Kutnohorské r. 1878, p. 25.

v té části postihujeme stopy krakorců, které nesly dříve jakési přístavky, jež byly odstraněny bezpochyby, aby se chatrnému a zatíženému zdivu ulehčilo, kterémuž mínění by četné kleště v této části umístěné nasvědčovaly.

Tím jsme popsali zevnějšek Hrádku na všech čtyřech stranách a přikročíme k popisu vnitřního nádvoří.

Projdeme-li hlavním vchodem v severovýchodní frontě, jakož i pěkně křížově sklenutým průjezdem, otevírá se nám rozhled do nádvoří gotickou branou, jejíž římsování jest zajímavé a ukazuje na konsolkách, z nichž se hruškovité pruty vyvíjejí, figurální tvary.

Pohlízíme-li do nádvoří, spatříme hned po levé ruce schodiště, vystavené teprve počátkem XIX. století; schodiště jest trojdílné. Po pravé straně za vchodem s ostěním bohatě profilovaným nalézá se staré schodiště čtvercovité, s velmi pohodlnými, točitými schody.

Ve výši 1,1 m nad obrubou vchodovou vidíme gotický profilovaný světlík pro schodiště; druhý, výše položený, padl za oběť nové chodbě v r. 1877 zbudované. Za rohem tohoto schodiště zjevuje se nám gotický, značně stlačený portál skoro polokruhový, k němuž se vystupuje po pěti později zřízených stupních. V příčce za odpočívadlem jsou dveře do bývalé I. tř. cvičné školy. V celém tomto traktu, až k věži sahajícím, jest zachováno v prvním poschodí jen jediné okno. K traktu přiléhá věž v rohu západním. Na celé viditelné, do nádvoří obrácené frontě věže, ovšem v největší části omítkou kryté, není známky, že by byla nějak prolomena; jen jediné zazděné, vysoké, gotické, špičaté okno ve výši 285 m nad zemí svědčí, že jím byla síň pod rytířským sálem (tělocvična) osvětlena. V rohu, mezi věží a křídlem jihozápadním jest nový přístavek r. 1877 zřízený, jen přízemný, v němž jest vchod do přízemního sálu hudebního a po několika stupních též do tělocvičny. Nad schodištěm jsou stopy zazděného gotického, do hudebního sálu vedoucího okna s jednoduchým profilem. V šíji pod schodištěm jest starý lomený gotický vchod do sklepa pod tělocvičnou.

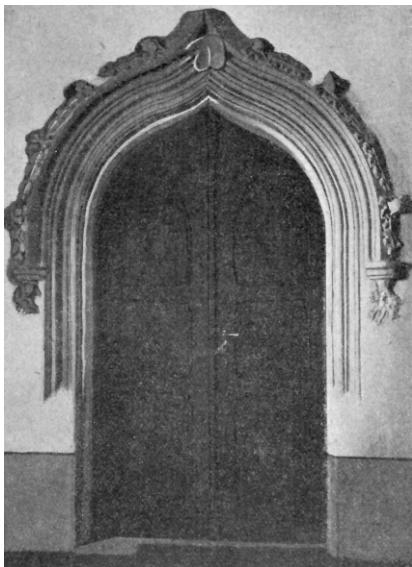
Vedle právě popsaného přístavku jest ještě ve frontě křídlové, již ve dvoře, druhý vchod půlkruhovitě sklenutý do jiných sklepů pod křídlem se nalézajících. V jižním rohu nádvoří jest východ v podobě brány, souhlasný s tou, kterou jsme shledali ve frontě zahradní téhož traktu. Není ji viděti, poněvadž jest zakryta přední stěnou zazděných arkád traktu jihovýchodního.

V poschodí do nádvoří hledí dvě stará profilovaná okna, pod nimiž skoro uprostřed celé stěny jihozápadní trčí spodní část gotického krakorce.

Přehlížíme-li frontu nádvoří k jihovýchodu, tu vidíme v přízemí dvojdílné, nyní částečně zazděné, částečně skleněným vchodem uzavřené arkády, polokruhově sklenuté, nestejného rozpětí. Uzavření jich stalo se teprve v době nové, v roce 1877. Arkády nesou spojovací chodbu v prvním poschodí též zavřenou. V prostředním pilastru, v němž se asi skrývá jonický sloup, jest zazděn znak rodiny Ku-

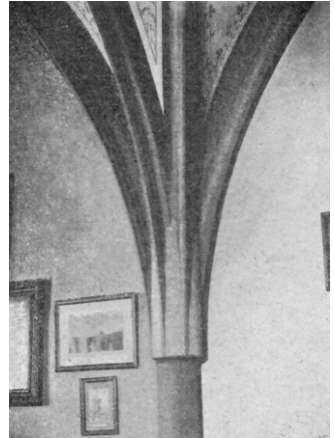
Vchod do dřevníka
(dříve koníren).

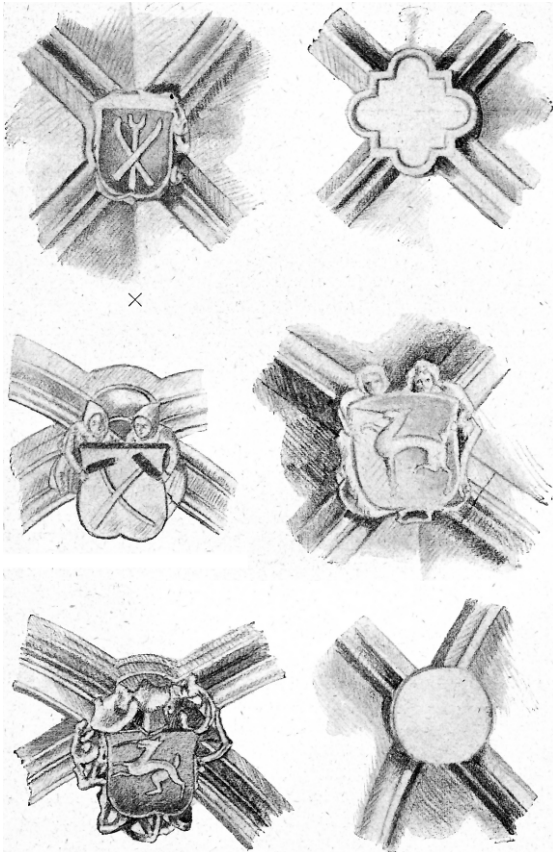
Vchod do ředitelny.

tovců z Anurazu, který v letech 1860 byl nalezen v arkýři do ulice jdoucím pod hromadou smetí. Chodba hořejší jest osvětlena dvěma dvojkny. Ve východním rohu jest umístěna masivní stavba věžovitá, vykazující místnosti tmavé. V koutě mezi traktem severovýchodním a právě zmíněnou budovou jest přístavek se schodištěm, o němž byla učiněna již zmínka. Pod schodištěm jest vchod do sklepů, které se rozprostírají pod křídlem severovýchodním. Mimo to spatřujeme v něm ještě jiné dveře, které vedou do malé komůrky. Poschodí schodiště jest osvětleno dvěma okny. Zahneme-li okolo rohu, máme po pravé ruce ústí schodů nahoru vedoucích a před sebou vchod, jímž jsme do nádvoří přišli. Nad vchodem vidíme na železné traverse nově přistavenou chodbu (r. 1877) osvětlenou jedním oknem.

Dokončívše tím popis budovy, jak se nám v nádvoří jevila, nastoupíme pout ve vnitřních místnostech, při čemž budeme registrovati zbytky úpravy staré, pokud jsme na ně

Prostřední opěrný sloup na stěně v ředitelně.

Znak šmelcůřů × v býv. kuchyni ředitelově a ozdoby různých svorníků v jiných místnostech.

přišli oklepáváním omítky, kde bylo lze cosi tušiti. Protože však oklepání omítky nemohlo býti vykonáno soustavně, nýbrž jen v prouzcích, nebyly ovšem zjištěny všechny pozoruhodné momenty dosud pod omítkou utajené. Na ty se teprve uhodí, až bude přikročeno k racionální rekonstrukci Hrádku.

Vnitřek: Vejdeme-li hlavním vchodem do budovy a díváme-li se k nádvoří, jest na pravé straně pěkného křížově sklenutého průjezdu (v jehož svorníku spatřuje se znak Smíškův z Vrchovišť - jednorozec -) vchod do jizby prostranné, která byla posléze obydlím školníkovým. Ani jizba sama, ač klenutá, ani vchod nynější se ničím nevyznaávají; ale okno má krásné prutované ostění na severní straně. Po levé straně průjezdu vidíme vchod do bývalé sborovny. Tato místnost, kdysi třída hlavní školy, jest osvětlena dvojknem prorazeným k severovýchodu; v dobách před r. 1817 však nebylo příčky mezi průjezdem a sborovnou, takže obě činily jedinou velikou předšň osvětlenou jediným velikým oknem k jihozápadu obráceným, jehož špaletu do dneška

spatřujeme a jeho ostění lze pod omítkou na schodech v nádvoří do patra vedoucích postihnouti. Jelikož r. 1817 okno ještě místnost osvětlovalo, jak zachovaný úřední protokol svědčí, jest nezvratným důkazem, že schodiště bylo teprve kol let 1820 vystavěno, čímž domněnka Šimkova, kterýž klade stavbu schodů do dob jesuitských, jest neudržitelna, již také pro slohovou úpravu přístavku.

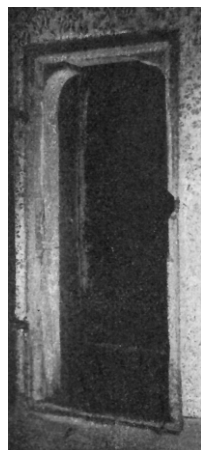
Předsň, či jak u našich předků se nazývala mazhaus, jistě měla podlahu níže položenou než nyní, a po stupních se vstupovalo z mazhauzu do veliké síně, která v posledních dobách byla ředitelnou, krásným ozdobným portálem, jehož veřeje bohatě profilované sklenuty jsou v převýšený oslí hřbet s římsou krásnou kraby, vybíhající na vrcholu dle všeho v křížovou fialu, jež však jest uražena. Pod fialou jest znak dělený kolmo na dvě pole, příslušící asi pánům z Vartemberka, kteří podobného štítu zlatočerveného užívali. Jak jsme viděli v části historické, držel Hrádek skutečně v l. 1519-1523 Heřman Zvířetický z Wartemberka třeba na krátko. Vstoupíme-li těmito dveřmi, octneme se v místnosti tvaru obdélníkového, v níž upoutá naši pozornost krásná klenba její: sestává ze dvou polí od sebe oddělených pásem žebrovitým, který se opírá o válcovité, dosti nízké sloupky. Obě pole klenbová nesena jsou žebry na šesti sloupcích opřených. Jeden z prostředních podáváme ve vyobrazení. Na svornících u prostřed polí jsou znaky: přední, štít se dvěma kladívky (haviřský), jež drží dva haviři v perkytlích; zadní, štít s jednorozcem. Místnost jest osvětlena dvěma okny: menším, bezpochyby novým, na severovýchod, větším starým s profilovanými na jihovýchod.

Odtud jdeme úzkým, v nové době udělaným průchodem po několika schůdcích do klenuté síně, která bývala kuchyní k ředitelskému bytu náležející. Ještě ředitel Josef Mazač jí užíval, ale později stala se depositářem, jelikož za ředitele Lindnera byla kuchyně jinam přemístěna. Část tato patří k původnímu zdívu. Ostatní místnosti k bytu ředitelovu patřící, tři za sebou sledující pokoje a zazděné arkády, jsou původu mladšího; zazdění jich dokonce velmi mladého. Ukazuje tomu zcela jiný ráz kleneb a uspořádání oken jak do dvora tak i na Pách. Okna mají ráz pozdní renaissance. Jsou to ona prosedlá, tedy níž umístěná okna, o nichž jsme se zmínili, popisující zevnější trakt jihovýchodní. Poslední místnost, již v křídle jihozápadním se nalézající, po r. 1870 až do nejnovějších dob za kuchyní sloužící i se starým digestářem ve výběžku do zahrady jsou z doby Preklovky a Smíškovy. Měly-li tři pokoje klenby křížové hladké, bez žeber, má poslední podobnou klenbu o hodně vyšší, ale s pěkným žebrovím, které se sbíhá ve svorníku, na němž spatřuje se znak šmelcůů.

Patky, o něž žebra se opírají, jsou zdobeny figurami dosti poškozenými. Výklad jich jest ve spise Grubrově a Benešově. V okně se starým ostěním zachovala se kdys obvyklá oboustranná sedátka, z této místnosti,

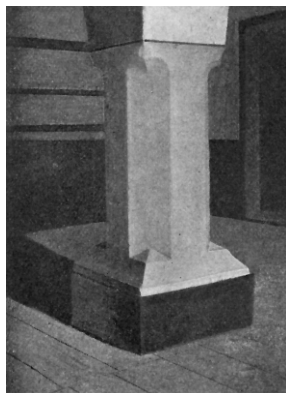
Figuriny (nosiče) v býv. kuchyni ředitelově.

Veřeje z kuchyně do přístěnku.

kteřá, jak z výzdoby svorníku by se souditi dalo, za laboratoř sloužila, vchází se gotickými dveřmi do malé komůrky, asi digestáře, s valenou klenbou a gotickým původním oknem. Z větší zmíněné místnosti vychází se do průjezdu, jímž bylo nádvoří spojeno se zahradou, na jihozápadě ležící. Dobu, kdy tento průchod zřízen byl, nelze dobře určit; valená klenba jest hladká. Snad po otlučení omítky a prozkoumání klenby bude se moci rozhodnouti, zda jest se zdí v organickém spojení či později-li byla zřízena. Ještě v letech 1870 vcházelo se z průjezdu do hudebního sálu, kterýž býval dříve elementární třídou. Po vchodu zbyla hluboká špaleta, nyní za skříň upravená.

Podpěrný pilíř v tělocvičně.

Vejdeme-li do hudebního sálu, do něhož nyní z přístavku ve dvoře se vchází, uvidíme opět ono rázovité sklenutí, jaké jsme v jiných místnostech traktu severovýchodního spatřili, t. j. ze štíhlých oblých sloupků vybíhající žebra, která křížovou klenbu na dvě pole dělí a krásí. Sínň jest osvětlena čtyřmi okny na jihozápad umístěnými, o kterých bylo v popisu zevnějšíku řečeno, že vznikla na konci XVIII. století. Když jsme oklepávali omítku, pátrající po kamenných ostěních, bylo shledáno, že dřevěné rámy jsou zasazeny do vybourané staré stěny.

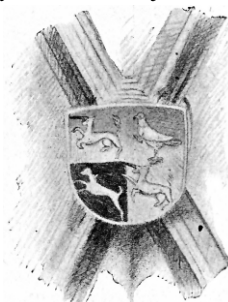
Původně byla místnost dosti spoře osvětlena velkým oknem ze dvora, jehož špalety se v poslední době užívalo jakožto skříň dveřmi uzavřené; líc okna však lze konstatovati v ostění dosti jednoduchém v přístavku nad schody do tělocvičny. Druhé malé okénko jest zřejmě podle špalety pozůstaté; bylo asi jen výhledným. Z malého počtu oken a sice jen jednoduše upravených jde na jevo, že sínň byla významu jen podružného. Veliká sínň tato přiléhá již těsně k věži na západě. Dle rysů ve stěně věžní zdálo by se, že z místnosti po schodech byl vchod do bývalé tělocvičny, kteráž jsouc tmavou, na počátku XIX. věku sloužila za depositoryum. Byla osvětlena jen jedním oknem vysoko položeným, do zahrady jdoucím. Nynější, do ulice hledící dvě okna, byla proražena teprve po r. 1870. Ve starých časech byla tato sínň osvětlena ze dvora velikým gotickým oknem se špičatou skruží, jejíž ostění ve dvoře na straně východní postřehujeme. Klenba křížová, jednoduchá bez žebor jest nesena uprostřed čtyřbokým, mohutným pilířem.

Původní, dodnes zachovalý a pěkně profilovaný vchod do této síně jest v přístavku nádvořním ve výši 2 m nad dlažbou nádvoří. Dříve vcházelo se k odpočívadlu před vchodem po schodišti dřevěném (viz pl. z r. 1837) a odtud asi šlo schodiště k pavlači dřevěné, po níž zbyl kamenný krakorec pod okny I. patra. Pod tělocvičnou jest sklenutý sklep s nosným čtyřhranným pilířem ještě mohutnějším než onen v tělocvičně; sklepní okénka nadzemní jdou do zahrady i do ulice.

Do sklepa vede vchod gotický s lomeným obloukem jen šikmo sříznutý na ostění, umístěný pod vchodem do tělocvičny.

K bývalé tělocvičně přiléhá sklenutá místnost, posléze I. třída cvičná (před tím dřevník), která původně bývala konírnou, byly tam při úpravě poslední nalezeny žlaby. Místnost jest osvětlena nově pořízenými třemi okny do ulice, ale nedostatečně. Vedle pak jest staré schodiště, o němž byla již z předu zmínka učiněna.

Vydejme se nyní na prohlídku I. patra. Vystoupivše po 37 stupních z nádvoří v levo od vchodu, octneme se v I. patře na čtverco-

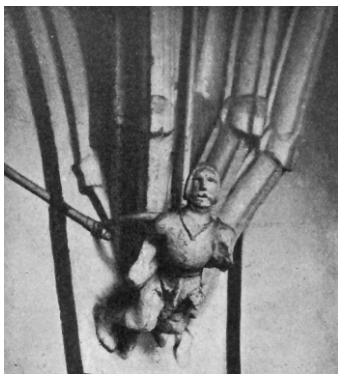

Smíškův erb rozhojněný
cis. Bedřichem IV.

Vladislavův erb.

vém odpočívadle před dvěma kamenými ostěními pěkné práce, z nichž jedno, po levici, vede do bývalé kaple, druhé do polotmavé předsíně k školním učebnám. Navštívme nejprve kapli, o níž záznamy praví, že r. 1504 vysvěcena byla biskupem Filipem z Villanovy. Na patkách prutového ustění tohoto jsou tvary zvířecí za ozdobu voleny.

Vznik žebry s karyatydami v síni před kaplí.

Kaple jest osvětlena ze strany severovýchodní jedním oknem a pětiúhelníkovým arkýřem, v němž ještě gotický obětní kámen se zachoval. Druhé okno ve protější stěně (do nádvoří) jest zazděno; v jeho špaletě zůstala ještě obvyklá okenní sedadla kamenná. Líc okna jest zakryt omítkou a vykazuje týž profil, jako mají jiná zachovalá okna téže fronty.

Z této síně kaplové vedly do vedlejších místností dva krásně prutované, nyní zazděné, proti sobě ležící vchody. Klenba jest žebry rozdělena ve dvě pole, obě křížově sklenutá. Ve svornících, do nichž se žebra sbíhají, spatřuje se v pravém rozhojňený Smíškův erb, v levém korunovaně W. Žebra nejsou opřena o patky, nýbrž prostě ze stěny vybihají, jak z obrázku viděti, patky jsou nahrazeny jakýmsi karyatydami; u vchodu rytíře s nekrytou hlavou - z druhé figury zůstaly jen zbytky nohou - při arkýři pak jest muž v suknicí a kápí; druhá figura opět uražena.

Klenba arkýře jest pěkně rozdělena žebry, jež z jednoduchých patek vycházejí a jí síťovitě člení. Z vyobrazení jsou na klenbě patrné zbytky starých fresk; rovněž tak i stěny jsou jimi zdobeny; na levé stěně jest sv. Václav, na pravo sv. Vojtěch v nadživotní velikosti zobrazen. Bohužel, že fresky jsou poněkud porušeny.

Kdybychom mohli prutovaným, zazděným vchodem po pravé ruce projíti, přišli bychom do učební síně, kde býval IV. ročník pedagogů; ale nutno opět vyjít do tmavé předsíně a odtud lze teprve nově udělanými dveřmi vejít do vedlejší právě dotčené síně. V této místnosti nezbylo prázdných patrných stavitelských památek; avšak snad se po odstranění omítky lecos najde. Poněkud nápadné jest zeslabení zdí. Také vchod z kaple do druhé místnosti sousední po levé ruce (učebny pro 4. ročník cvičné školy) jest zazděný; nové dveře proraženy skrze staré okno z pavlače, kterou ředitel Dr. Lindner dal zříditi nad hlavním vchodem do nádvoří. Místnost také jest pěkně klenutá a osvětlená velikým oknem, jak se zdá, starého původu, ovšem přeměněným. Pozorujeme-li stěnu severozápadní postihujeme, že gotický průlom byl později zazděn a že jistě tato místnost s vedlejší souvisela, tvoříc s ní veliký sál.

Druhá část tohoto sálu, nyní oddělená, - sloužila pedagogům za zpěvárnu - jest ozdobena jednodu-

Fresky v ark. kapli sv. Václava.

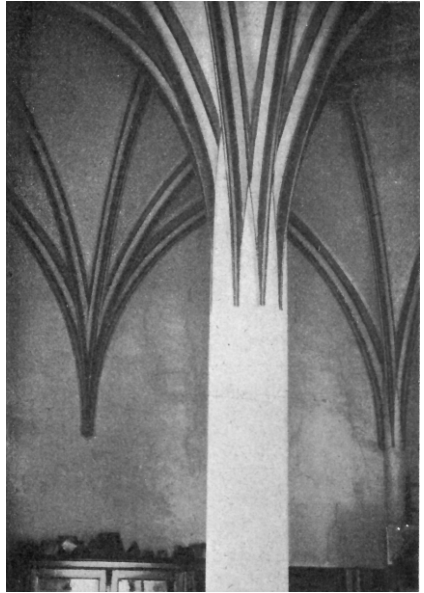
chým arkýřem pětiúhelníkovým, k západu obráceným. Osvětlení místnosti se děje jednak tímto arkýřem ze západu, jednak oknem, asi starým, ze severovýchodu. Křížové klenutí jest žebry zdobeno. Nyní se vstupuje do místnosti novým vchodem ze starého, točitého schodiště.

Z místnosti této vyčnívá k severu kamený přístavek, jehož se od nepamětných dob až do času novějšího užívalo jakožto záchodu. K této rohové místnosti přiléhá jiná nepravidelného půdorysu, kdysi 2. třída školy cvičné, do níž se též z točitého schodiště vcházelo. Místnost jest nyní bez klenby, ač jest pravděpodobno, že bývala klenutá; od západu jest osvětlena třemi starými okny pěkným ostěním vroubenými. Příčka dělicí třídu od chodbičky jistě nebyvala, pročez mívala rozsáhlá místnost tato světlo ze dvou stran, ze dvora i z ulice. Z místnosti pak vedl starý vchod gotický, nyní zazděný, do nádherné, klenuté, vysoké místnosti, jež se dnes jmenuje „síní rytířskou“ a která se ve věži nalézá. Klenutí uprostřed neseno štíhlým, válcovým sloupem s pěknou gotickou patkou, ale žádnou hlavicí, neboť 8 žeber vybíhá přímo ze dřívku sloupového. Klenba jest rozdělena ve čtyry křížově sklenutá pole od sebe žebry dělena. Svorníky jsou kruhové a hladké. Osvětlení síně děje se třemi okny starého původu, jedním do zahrady, dvěma do ulice. Až do poslední opravy roku 1877 byla okna opatřena obvyklými sedátkými kamenými; byla odstraněna proto, aby prý se nabylo místa.

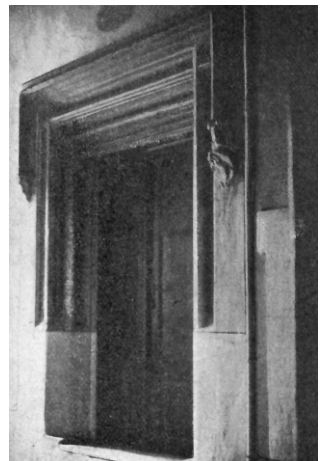
Celým svým rázem i výzdobou, jejíž stopy polychromní a zlacení byly opravami minulých časů důkladně setřeny, jeví se tato místnost jako reprezentační a byly tudíž do ní as skvostné vchody. Poněvadž ale zazděné veřeje gotické ve zdi k severovýchodu jsou jen jednoduché, druhé dveře do chodbičky vedoucí jsou nové, lze tušiti ornamentální vchod ze strany jihovýchodní.

Jest asi pod dřevěným pažením nynějšího vstupu ze sálu kreslicího (též III. roč.) ukryto prutoví starého vchodu. Strop v sále tomto jest rovný; býval-li dříve sklenutý, bude moci se zjistiti po otlučení omítky. Světla se tomuto sálu dostává sedmi okny, z nichž pět jde do zahrady, tedy k jihozápadu, dvě pak jsou ve stěně protější. Tato dvě okna, jakož i tři prostřední, do zahrady obrácená, jsou stará a mívala, jak se staří lidé pamatují, okenní lavičky; krajní okna však byla v roce 1877 proražena, poněvadž se nedostávalo světla ku kreslení potřebného.

Vycházejíce ze sálu vchodem ve stěně na jihovýchod, všimněme si bohatého prutování, kteréž jest rozmnoženo římsou lomenou, na jejichž patkách byly erby; po pravé straně jest patrný štít s jednorozcem Smíškovým. Octli jsme se v předsíní, kteráž osvětlena jest z jihozápadu oknem starého původu, jehož profil o jednoduchém sříznutí svědčí o podružném významu místnosti. Nově proražená chodbička

Střední opěr. sloup v rytířské síni.

Vchod do kreslicího. (III. roč.)

vede k záchodkům. Otevřené veřeje ve stěně protější také vpouštějí dostatečné světlo. Vedle nich jest zazděné okénko; tesané ostění jeho svědčí, že bylo ho užíváno, ale při postavení chodby traktu jihovýchodního zastaveno.

Z předsíně vchodem proti svrchu popsanému portálu do kreslírny vejdemo do poslední místnosti, nárožní tohoto traktu; má ráz starý. Nepozorujeme ho sice na prvý pohled, ale ohledáme-li obě okna, jimiž světlo přichází, vidíme, že jich ostění jsou stará. Místnost byla asi vybráním zdí zvětšena a jen lepenicí upravena; bezpochyby měla táflování, ale gotický přístěnek, do něhož z ní vstupujeme jest klenutý a ve svorníku opět se spatřuje jednorozec.

Chceme-li prohlédnouti místnosti vedlejší traktu jihovýchodního, na Pách jdoucímho, nelze pro nedostatek přímého spojení jinak, než z místnosti se vrátiti do předsíně a otevřenými veřejemi na chodbu jíti, odkud vedou dvoje nové dveře do učebny malé (3. třída cv. školy) a učebny velké (III. ročník pedagog.). V místnosti menší není zajímavostí, o nichž by bylo nutno se zmíniti. Avšak ve veliké jest třeba si všimnouti, že na stěně severovýchodní ve výši 20 cm nad podlahou zůstala část gotické římsy kordonní křídla severovýchodního, jež svědčí, že fronta proti jihovýchodu obrácená při původní stavbě Preklově a Smíškově jevila rozsáhlé přerušení tam, kde nyní jsou dvě učebny právě dotčené. Tehdy nebylo vůbec patra v této části prostřední a jen nižší ohradní zeď z té strany nádvoří uzavírala, jsouc v zad odsunuta, čímž byl uvolněn přístup světlu i vzduchu do dvora. Místo nynější chodby zaujímal asi pavlač, jež obě křídla spojovala, sprostředkujíc přechod; svědčí tomu oboustranně umístěné gotické veřeje. Touto chodbou přicházíme opět do oné tmavé předsíně, o níž jsme promluvíli na str. 39. (zde 33), když jsme pout prvým patrem nastoupili. Vyšších pater mimo věž budova neměla.

Druhé patro věže tvořila veliká síň osvětlovaná 3 okny do ulice, dvěma do zahrady, v nichž se nalézala okenní sedátka. Vchod byl gotickými, dobře zachovalými dveřmi, nyní zadděnými, ale nepřístupnými, poněvadž vysoce položenými, protože trakt do ulice sv. Barborské byl bezpochyby snížen, jak světle dokazuje točité schodiště, jež nás až na nynější půdu vede. Vstup z půdy do věže byl umožněn probráním zdí věžového a nově udělanými stupni. Tím se ukončuje popis veškerých místností.

Seznavše prohlídkou budovy, že se změny na budově staly v různých dobách, pokusíme se ze sporých listinných zpráv ustanoviti čas těch přeměn.

Pokud paměť současníků šla, zmínili jsme se při popisu o času změny stavební; byly provedeny v poslední třetině XIX. století po r. 1870, kdy budova byla za stánek c. k. učitelskému ústavu určena i se cvičnou školou upravenou dle nového škol. zákona z r. 1869.

Časově nejbližší opravu budovy r. 1861 líčí Frt. Beneš v pojednání svém v Pam. arch. V. p. 33 r. 1862. Zmiňuje se, že úkol opravy byl, zachovati starý ráz budovy co nejvíce, pokud staršími úpravami nebyl již setřen. Protože ale byla s hůry nařizena spořivost, nedalo se obnovení starých oken prosaditi pro drahotu kamenické práce. Oprava se prováděla již za dozoru centralní komise ve Vídni. Byla při ní dřívější krytina šindelová nahrazena břidlicí.

Daleko rušivěji ve směru architektonickém zasáhla oprava v letech 1830, jak Beneš uvádí, poněvadž barevné tašky ze spukřelých krovů byly odstraněny a nahrazeny šindelem.

As při výměně krovů r. 1854 byly vysoké lomenice, jež na obrazech spatřujeme, odstraněny a novou nižší střechou nahrazeny, jistě na úkor malebnosti a členitosti budovy. Při tom asi bylo také chatrné zdívo jak traktu severozápadního, do ulice sv. Barborské jdoucímho, tak i podsebití věže, která vyhofela, sneseno, čímž se stal trakt značně nižším a kobka ve věži se stala nepřístupnou. Však velká proměna ve vnitřku, zdá se, že se nestala; svědčí tomu zachovaný plán z r. 1837, z něhož pouhým pohledem postihujeme změny proti nynějšímu stavu.

Však ještě jest možno jíti dále. Když se r. 1817 jednalo o rozšíření školy městské o jednu třídu - bylať ona také ve Hrádku pod dohledem ředitele hlavních škol umístěna - byl pořízen zápis o prohlídce budovy, jenž se až na naše dny uchoval a který jasně podává vnitřní rozdělení budovy v tom roce. Protokol jest německý a položíme sem překlad popisné té statě o

veškerých místnostech:

„Především byla elementární třída vyšetřena a shledáno, že učebna ta jest pro mládež malá, temná a svou polohou nezdravá a proto že jest neodbytně potřebno ji jinou místností nahraditi.

Běželo tudíž o vyhledání jiného „locus physicus“ v hlavní škole. Po spatření všech stávajících místností jest budova v tomto stavu:

- a) v pravo od vchodu jest ono svrchu popsané elementární oddělení;
  - b) v levo, proti ní nalézá se prostranná předsíň (posléze sborovna), s jedním oknem, ze které se do
  - c) první třídy hlavní školy přijde (ředitelna).
  - d) Ve dvoře v přízemí v levo bydlí ředitel škol (byť ředitelův);
  - e) v pravo, naproti jest dřevník a
  - f) v levo od něho jest veliké sklepení, v němž kdysi školní náčiní uchováváno bylo (tělocvična);
  - g) hlouběji ve dvoře, k zahradě, jest 2. oddělení elementární (sín hudební);
  - h) po schodech vzhůru přijdeme do předsíně, v níž se nalézá posvěcená kaple; z předsíně jde se
  - i) na pravo do 2. třídy hlavní školy (IV. ročník);
  - k) na levo do 3. třídy (4. tř. cvičná).
  - l) Na zděné chodbě v levo jest byt katechetův.
  - m) vedle něho 4. třída hlavní školy (3. třída cvičná);
  - n) k níž těsně přiléhá byt pomocníkův „Schulgehilfe“ (kabinet).
- NB. Místnosti ad l), m) a n) jsou nad bytem ředitelovým.
- o) Naproti pomocnickové bytu, nad 2. oddělením elementárky jest kreslárna a zároveň zkušební sál (III. ročník).
  - p) za ním jest veliký, světlý, čtyřmi okny osvětlený gotický sál, v němž jsou kresebné potřeby, modely, stroje a pokusné přístroje uschovány (rytířská síň).
  - q) Z tohoto sejdeme po 6 stupních dolů do nevypravené místnosti o dvou oknech do ulice a jedním do dvora, v níž v dřívějších časech prý divadlo se hrávalo; do téže místnosti lze vstoupiti zdola po točitých schodech, jež dále na půdu vedou.
  - r) Z tohoto schodiště po několika stupních přijde se do malé světnice o dvou oknech (část zpěvárný ?);
  - s) vedle této jest jiná ještě, menší s jedním oknem, která na 3. třídu hlavní školy přiléhá (druhá část zpěvárný).“

Tím popsání se končí. V protokolu jsou dále projednávány návrhy, jak by se danému problému - vyhledatí novou třídu - vyhovělo. Nebudeme se šfíiti o tom, nýbrž uvedeme, že návrh ředitele školního byl na konec přijat a třída nová tím způsobem zřízena, že část předsíně ad b) upravena na síň přepažením mazhauzu příčkou v pasu, do níž pár dveří vsazen a prolomena dvě nová okna ve stěně k severovýchodu, tak jak do dnešního dne ve sborovně spatřujeme.

Že i nová podlaha se zřídila a topení svedlo se do kuchyně ředitelovy podotýkáme jen mimochodem.

Druhý návrh na pouhé přemístění lokalit nebyl přijat. Mezi důvody, jež ředitel proti němu uváděl, má pro nás důležitost tu, že škola elementární, již bylo přemístiti, byla by pořádek všech 4 tříd školy hlavní, od 36 let ustanovený a zachovávaný, porušila. Z podotknutí uvedeného jde, že od založení hlavní školy žádná změna ve vnitřní úpravě a rozložení tříd se nestala, tudíž, že změny stavební r. 1793, ba i 1776, se staly jen na zevnějšíku,

Z uvedeného výše protokolu jest zjevno toto:

1. Mazhaus - předsíň - změněna teprve po r. 1817 v nynější podobu.
2. Gotické okno, jehož špaletu ještě dnes vidíme, nebylo zazděno.

3. Schodiště ze dvora teprve po roce 1817 jest postaveno, bezpochyby as r. 1830, s kterýmžto časem úprava fačady jeho dobře souhlasí.

Dříve šlo schodiště jinak, bezpochyby od odpočívadla před předsíní kaplovou podél zdi kolmo na trakt severovýchodní, ač ani toto jeho umístění nemáme za původní, nýbrž máme za to, že původní panské schodiště bylo ve věžovitém přístavku dvorním, v němž se spatřuje na plánu z r. 1837 ředitelova kuchyně dole, nahore předsíní katechetova bytu,

Hrádek od severu.

a které bylo právě tak založeno jako ono gotické, dosud zachovalé. Jinak nelze si organické spojení onoho přístavku s budovou vysvětliti. Domnělé příčiny, proč toto schodiště as zrušeno bylo, uvedeme až při adaptacích jesuitských. Beneš ve svém již zmíněném článku na str. 40. uvádí přístavby za ředitelování Ant. Střechy r. 1793 provedené, opíraje se o písmena A. S. 1793, umístěná pod loggii s jonickým sloupem uprostřed a dvěma polokruhovými oblouky - arkadami -, kteréž dnes zazděny činí chodbu traktu jihovýchodního. Že při zřizování loggie padla za obět stará, as otevřená pavlač, jako i ona na straně jihozápadní, po níž ještě do dnes krakorec zbyl, jest velmi pravděpodobno. Však pavlač dřevěná na traktu severovýchodním daleko později vzala za své; bezpochyby teprve při stavbě schodiště. (1830?) Při škole nebylo jí potřeby, ale dokud býval Hrádek obydlím, byla naprosto nutná.

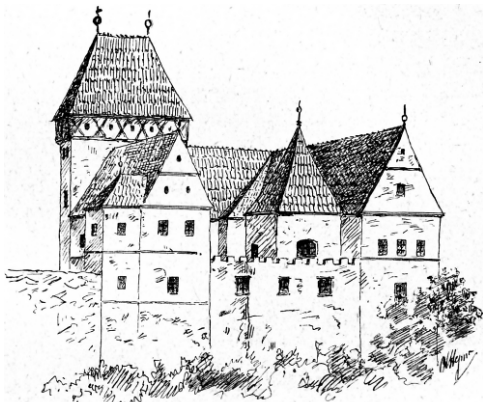
Nebyl-li Hrádek r. 1817, jak jsme viděli z protokolu, úplně obsazen a využit - nacházela se tam síň divadelní jako neupravená - snadno pochopíme, že při zřízení hlavní školy v r. 1777, jak se dočteme v III. oddělení této studie, bylo vhodných místností s dostatek. Již městem povolený příspěvek na upravení školy, 500 zl., svědčí, že se zaň mnoho oprav a úprav nemohlo poříditi ani v těch dobách. Proto můžeme skoro bezpečně souditi, že Hrádek při proměně ze seminaria na hlavní školu jen velmi málo se pozměnil. Zůstal takým, jakým byl za dob jesuitských, t. j. od r. 1686-1773. Zadní vjezd vraty zahradními byl r. 1777 zazděn a jen vchod nynější ze strany severní ponechán. Nad tímto byly sochy sv. Barbory a sv. Rosalie s andělíčkem, kterýž držel štítek s emblemem jesuitským J. H. S. Sochy byly ale před r. 1860 již odstraněny, jelikož Beneš ve svém článku píše „bývaly“.

Proto bude zapotřebí, aby stav budovy za jesuitů, jakožto majitelů, zevrubně byl vyšetřen. Jak jsme ve stati prvé se dočetli, koupili jesuité Hrádek r. 1686 proto, že jim stará seminární budova, sestávající ze čtyř domů prvé obytných, v pořadí nynějšího krajského soudu umístěných, nedostačovala.

Potřebovali místností prostranných, jakých v obytných domech nenalézali. Protože gymnasia tehdy byla pětitřídná, bylo zapotřebí mimo pěti tříd nejméně ještě bytu regentova a světniček některých pro chovance a je obsluhující personál, neboť byly školy z velké části internáty. Bylo nutno míti dostatečné množství místností po ruce. Čítáme-li všechny místnosti, které jsou goticky upravené, napočteme jich, průjezd a mazhaus či předsíní za jedno berouce v přízemí i v patru, celkem 17 i s oněmi maličkými digestoři ve vyčnívajícím přístavku, kterých se mohlo jen za karcery užiti. Bylo tedy místností málo. A z té potřeby pojali jesuité myšlenku, prostoru mezi křídlem severovýchodním a jihozápadním na straně k Páchu jen jednoduchou, k patru sáhající zdí uzavřenou, novým křídlem zastavěti a nový průjezd v traktu jihozápadním

udělali, poněvadž příjezd k budově městem byl dosti nepříhodný svým terénem. Za průjezd volili síňku před nynějším sálem hudebním, jíž se z nádvoří do zahrady na straně jižní procházelo. Průchod oboustranně opatřili tesanými, polokruhovitě ukončenými branami a valeně jej sklenuli.

Poněvadž zachovalá gotická síň (posledně kuchyň ředitelova bytu) diktovala ve spojení s průjezdem šířku projektovaného nového traktu, musila hlavní zeď dopadnouti do prostřed věžovité budovy, v níž bývalé schodiště panské tušíme, čímž vchod do něho byl nepřístupným učiněn. Tím se vysvětluje dobře široká špaleta na pláně z r. 1837. Protože čela obou křídel

Ideální pohled na Hrádek.

původních neležela v jedné přímce, vypadla čelní zeď k Páchu zlomená. Rozdělení místností nového traktu vyžadovalo, aby dosavadní schodiště, jemuž ze strany východní zcela, z jižní z velké části bylo světlo vzato, bylo strženo a jinam přeloženo, as tak, jak na str. 48. (zde 37) domněnku projevujeme. Věžovitá stavba bývalého schodiště byla znova překlenuta, čímž byly získány dvě nad sebou ležící, ale dosti tmavé jizby, z dolejší stala se kuchyně, jíž ještě na plánu r. 1837 spatřujeme, a z hořejší předsíň katechetova bytu.

Současně s vypsáními proměnami vznikly též ony již na str. 28. (zde 29) popsané otevřené arkady, protože způsob klenutí úplně souhlasí jak s klenbami síní ředitelova bytu, tak s klenbou kuchyně svrchu zmíněné.

Takový byl stav budovy r. 1686. Kdybychom ale si odmyslili v prvním poschodí zdi vyšrafované na plánu r. 1837, ponechávající těch v přízemí, nabyli bychom obrazu, jaký Hrádek od východu skýtal před r. 1686. Pohled ten potvrzují úplně stará vyobrazení. Ony arkýřovité výstavky z Willenbergova vyobrazení jsou schodištní světlíky se sedátký, na nichž se mohlo odpočinouti. Jest sice pravda, že by bylo nutno, kdybychom se chtěli navrátiti k stavu Hrádku před r. 1686, sněti také byt ředitelův v přízemí a zříditi jednoduchou ohradní zeď; poněvadž ale síně jsou velmi pěkně sklenuty, bylo by jich škoda a zachováním jich, zřídila by se nad nimi plochá terasa tak uspůsobená, aby prosakování vody zabraňovala, neutrpěl by pohled na Hrádek ze strany východní žádné proměny; a pohled s terasy do údolí Vrchlice i na planinu k Čáslavi i Železným horám byl by překrásný, úchvatný.

Podáváme po bedlivém uvážení všech okolností perspektivní obraz Hrádku, sestrojený na základě plánu z r. 1837, který by povstal odstraněním šrafovaných zdí v I. poschodí. Ubyly by sice dvě světlé, ale ničím nevynikající síně v prvním patře, za to by celý Hrádek po stránce estetické i hygienické velice získal.

Ideální tento pohled podává asi stav, v němž vyvrcholila přestavba Preklova a Smíškova. Zdivo partií zachovalých z té doby jest dobře lomný, ale dosti řídký a tudíž zvětrání nakloněný pískovec.

Části zdíva, které by patřily ještě starší době, tedy době předhusické, nelze dnes bezpečně stanovití. Proto se nepokoušíme je určovati, jelikož bychom se jen na poli domněnek pohybovali.

Končím pojednání své vyjádřením díky slav. redakci *Archaeologických Památek*, že se svolením pana ředitele Jos. Šimka, autora článku „O Hrádku“ v XXIII. ročníku *Památek* uveřejněného, zapůjčila k našemu článku řadu štočků zhotovených podle fotografií, jež pořídil pan PhC. Josef Šimek, a kreseb pana učitele Míra Vyčítala.

Z DĚJIN HRÁDKU.

Vyčteš po řadě všechny známé držitele Hrádku, kteří bezpochyby všichni také v budově této přebývali, hodláme přičíniti ještě některé zprávy o ruchu, kterým se četné a rozsáhlé prostory velepamátné budovy této oživovaly. Dokud byla budova v držení rodů velmožných, bývalo tu hlučno a veselo. Převodem do rukou tovaryšstva Ježíšova proměnila se budova v tichý a zamlklý stánek řeholníků a jich žáků, kteréž vychovávali. Konečně byl Hrádek přetvořen ve veřejnou školu a byl tudíž útlukem snah vychovatelských a stal se svědkem upřímného snažení i nevinného čtveráctví studující mládeže. V dobách válečných - zejména za válek francouzských - hostil Hrádek v jizbách svých často raněné neb choré vojíny a tehdy mnoho asi žalostných vzdechů se odráželo o klenby krásně sklenuté. V síních Hrádku vystřídaly se takto velmi rozmanité fáse života.

Málo která budova má tak pestrou minulost a proto není podivem, že se mnoho zpráv zachovalo, jež by dosti obšírný spisek vyplnily. Ze všech vyběřeme jen jedinou epizodu - ovšem dlouho trvající a důležitou - založení a rozvoj hlavní školy v Kutné Hoře i všech učebných útvarů z ní vzniklých, jsouce k takovému omezení látky nuceni rozměrem místa, článkům programovým vyměřeného. Doufáme, že příspěvek náš ku poznání snah kulturních našeho národa nebude bez užitku pro kulturní historii Čech a že bude povzbuzovati studující mládež, aby ona, pamětliva jsouc příkladů předků našich, si oblíbila ušlechtilé cíle a ideály.

Hlavní školy v seminariu či Hrádku.

Vyučování mládeže útlé v XVI. až XVIII. věku dělo se hlavně ve školách privátních či dětiných, které vedeny byly preceptory či pedagogy více méně povolányými. Školy veřejné často si trpce stěžují do privátních, jak jim žáků ubírají. Vyšší vzdělání spočívalo ovšem jen na školách veřejných.

V Čechách od první třetiny XVII. století skoro výhradně studia gymnasiijní opanovali Jesuité. V století XVIII. začaly s nimi o primát závoditi jiné řády kněžské, zejména Piaristé a to s prospěchem rozhodným. Zrušením řádu jesuitského r. 1773 nastala ve školství vyšším, obecnou potřebu převyšujícím, důležitá změna. Vyličíme tento obrat pokud se týče Kutné Hory.

Rok 1773 těžce se dotkl města - ne sice bezprostředně, ale prostředně -, protože s řádem jesuitským zrušeno i gymnasium r. 1626 založené a od r. 1686 v Hrádku umístěné. Gymnasium bylo zúplna řádem vydržováno z velkého jmění, jež bylo císařem Ferdinandem II. Kutné Hoře konfiskováno a řádu dáno, protože obec žádného nákladu na ně nenesla, ač vyučování dělo se zdarma jako na všech jiných jesuitských gymnasiích. Po vyzdvižení gymnasia měli Horníci dítky své dávatí na vzdálené latinské školy, z nichž nejbližší byla Praha. Proto rozhodla se obec na nejvyšším místě žádati za ponechání „humanior“, jak se tehdy gymnasia zvala, v Kutné Hoře. Vláda však shledávajíc v jesuitském vyučování jisté vady a zamýšlejíc provéstí úplnou reformu školství ve smyslu svých dalekosáhlých centralistických ideí k tomu se nesoucích, aby různojazyčné Rakousko prostředkem němčiny stalo se jednotným státem, nepřistoupila k této žádosti. Povolila gymnasium jen pro jediný ještě rok 1775. (Čís. 19.232 měst. arch.)

I opěťovaná žádost obce byla rozhodnutím ze 4. ledna 1775 zamítnuta. Tím by byla Kutná Hora, město tehdy po Praze jedno z nejpřednějších, utrpěla ujmu převelikou, poněvadž ani nižšího školství neměla, neboť toto za doby rozvoje gymnasia jesuitského na dobro pokleslo. Veřejné školství sestávalo z dvojtřídky, na niž sice bylo 7 osob učitelských, ale z nich byly jen dvě osoby kvalifikované a zabývaly se skutečně učením. Ostatní působily více na kůru a při pohřbech; jen co času přebýlo, bylo věnováno škole a to ještě jen musicie a zpěvu. Vláda nahlížejíc nezaviněnou pohromu Kutné Hory, nabídlá obci tak zvanou „k. k. Hauptschule“ podle řádu a osnovy ze 6. prosince 1774 zřízenou. (Čís. 19236 m. a.)

Škola ta byla jinou než stará gymnasia, kteráž kladla hlavní váhu na naučení se latině a hověla humanismu; pročež i vyučovací jazyk byl latinský. Školy nové kladly za cíl vychovati

mládež ve směru praktického života; jakožto vyučovací jazyk zvolen jazyk německý, podružně mateřský.

Bude zajisté případným, vyložíme-li podrobněji podstatu nových škol již proto, že nové pokolení jich nezná, any se prodlením doby jinak a jinak přetvořovaly.

Organisace jich byla tato: Vrchní dozor řízení nad veškerými školami v Čechách měla „školní komise“, která sestávala ze dvou neb tří guberniálních (místodržitelských) radů, přidělená jim sekretáře, delegáta ordinariátu, a jednoho ředitele normální školy. Normální školou slula hlavní škola jen v hlavním městě provincie. Školy se členily na „hlavní“ a na „obecné či trivialní“; prvé měly býti zřizovány ve větších městech - v každém kraji aspoň jedna - a pak sluly „k. k. Kreishauptschule“ oproti podobným školám v menších městech, jež se nazývaly „Hauptschule“. Druhé - obecné - měly obstarávati učení v městysích a na vsích tam, kde byly kostely farní neb filialní. Největším rozsahem působnosti obdařena byla škola normální, u ostatních se jevilo omezení. Jevilo se to nejen v rozsahu učiva, ale i v počtu tříd, z nichž hlavní škola sestávala a tudíž také v počtu učitelů. Pravidlem bylo, aby mimo ředitele a katechetu tolik učitelů obstarávalo učení, kolik tříd bylo.

Normální škola měla 4 učitele, hlavní školy 3 neb 2 a obecná škola 1. Z toho patrně, že rozsah učiva na jednotlivých kategoriích škol nebyl stejný; učilo se na nich česky i německy. Na školách obecných, jež nesly název „gemeine deutsche Schulen“, dle organ. statutu vedle katechety učil jediný učitel v mateřštině. Při škole normální byl pravidlem též kurs pro vzdělání učitelů, jenž slul „preparanda“. Podobné kursy byly též při některých hlavních školách ve větších městech. I Kutná Hora jej měla.

Předměty, které byly pro hlavní školy předepsány, řídily se počtem tříd těchto. Že na všech stupních se náboženství katolickému učilo, jest samozřejmo.

Mimo náboženství členily se učebné předměty na:

A) vědomosti základní, jako čtení, psaní a pravopis, počty s účetnictvím a návod ku slušnému chování „Sittenlehre“ a

B) nauky k dalšímu vzdělání potřebné: jako mluvnice mateřského jazyka, návod k písemnictví, počátky latiny, domácího a polního hospodářství, přírodopisu a přírodopytu, pokud by živnostníkům byl na prospěch a pokud jej mládež chápati může, dále historie a zeměpis hlavně se zřením na vlast, kreslení volně i rýsování se zřetelem k pracím zeměměřičkým a stavitelským.

Tento vyčtený rozsah učiva platil ovšem jen pro školy normalné čtyřtřídní. Byl poněkud v oddělení B) zúžen školám hlavním dvojtřídním více, než trojtřídním, ač i to záviselo nejen na počtu žáků a jich schopnosti, ale i na čase vyučování vyměřeném.

Celkem však bylo cílem, dáti stejnou měrou vzdělání všem žákům hlavních škol.

Školám trivialním přikázáno učiti mimo náboženství s dějepřavou a „Sittenlehre“, - kteráž byla vykládána na základě článků v čítankách, ještě čtení různých tisků i písem, psaní a počítání. Vedle toho byl dáván návod k správnému žití a hospodaření, upravený v člancích zvláštní učebnice.

Nelze upříti, že reforma školy lidu obecného nesla se za cílem novým, vyšším. Aby vyčtenou látku na všech školách žákům zdotati bylo možno, vydány tabulky učebné i knihy, v jichž člancích byla látka přiměřeně spracována.

Za příčinou jednotné metody, podle které mělo býti vyučováno, byly pro učitelstvo vytištěny methodické nástiny a pokyny, jež zachovávatí bylo přísně nařízeno; jimi se řešily úkoly, jak si má učitel v jednotlivých případnostech svého úřadu vésti. Byl tedy zamýšlen a proveden nejčirší centralismus. Předpisovalo se učitelstvu vše, ale s dobrým úmyslem, poněvadž úroveň vzdělanosti tehdejšího učitelstva nebyla vysoká, a ani nemohla býti, poněvadž se o dorost učitelstva před tím nikdo nestaral. Teprve statutem pro normální školy zřízeny byly ony „preparandy“, na nichž vzdělávání ti, kteří se buď vyučování veřejnému neb privátnímu jako

vychovatelé oddati chtěli.

Na kursech bylo proto vykládáno o vlastnostech dobrého a správného učitele, o povinnostech z toho vyplývajících, probírány nauky, jimž učitel budoucí učiti měl, preparandisté zasvěcováni do správných dle tehdejšího názahu method učebních, které nacvičiti a upevniti se měly hojnými praktickými pokusy. Chovanci naváděni byli dále, jak si mají věsti při vedení katalogů, při udržování kázně při různých vyšetřováních, vzhledem na vyučování po domech privátních byli poučeni, čeho mají dbáti jako informátoři. Bylo toho zapotřebí, protože dle záměrů vládních nemělo býti nezkušovaných učitelů ani na škole veřejně, ani při vyučování domácím.

Náboženství učiti bylo výhradně kněžstvu odevzdáno, ale učitel měl za povinnost, se žáky je opakovati, pročez měl býti hodinám náboženským přítomen. Předmětům ostatním mohl učiti kněz i nekněz, prokázal-li zkouškou před komisemi zvláštními, že je ovládá.

Ve školách veřejných se učilo denně od 8 do 11 hodin dopoledne, od 2 do 4 hodin odpoledne v zimě, v létě od 7 do 10 hodin; hlavně na venku. Vyučovalo se od 3. listopadu až do sv. Michala t. j. do konce září ve dvou od sebe oddělených kursech, zimním a letním. Prvý, zimní kurs končil sobotou před květnou nedělí, letní začínal pondělkem po první neděli svatodušní. Tak bylo ve městech. Na venkově začínal zimní semestr 1. prosince a trval do konce března. Sem spadalo hlavně vyučování dětí od 9. do 13. roku a to proto, že dorůstající mládež rodičům v létě v pracech polních vypomáhala, pročez nebyla nucena letní semestr navštěvovati.

Letní semestr na venkově začal i končil s městským, jen v čase žní byl na tři neděle přerušen. Navštěvován byl hlavně dětmi od 6 do 8 let, protože v zimě spatné cesty a drsné počasí by docházce školní překáželo.

Nebylo však rodičům zbraňováno ani v letním ani v zimním semestru, chtěli-li děti školou nepovinné, t. j. větší děti v létě, menší v zimě do školy posílati. Ony však měly ve zvláštních hodinách vyučovány býti, aby nebyly na úkor těm žákům, kteří semestr navštěvovati musili. Z toho patrně, že vyučování školní v poslední třetině 18. století bylo na venkově vlastně polouletní, v městech ale celoroční, ovšem potud, pokud nedbalá návštěva tomu nevařila.

Průběhem kursu měla se příslušná látka úplně vyčerpáti a tak podati, aby jí žactvo zažiti mohlo. Tato dosažená meta potvrzovala se veřejnými zkouškami, na konci semestru konanými za účasti veškeré místní honorace a dozorcích orgánů. O prospěchu vydána vysvědčení. Žáci, kteří nepostačili, což bylo hlavně při psaní, musili kurs opakovati, třeba vícekrát, až obtíže přemohli. Ať hoch či děvče stalo se 7 lety školou povinné a zůstalo jím až do 12 neb 13 let.

Na venku a v menších městech chodili hoši i děvčata do stejných učebeň, ale seděli odděleně jsouce stejně vyučování.

V Kutné Hoře bylo o vyučování dívčího dorostu postaráno od r. 1712 klášterem Uršulinským, jenž až do dnešního dne úkol svůj plní. V Hoře nebylo tudíž společného vyučování hochů a děvčat. Žáci každé třídy byli rozčleněni dle svých schopností do tří oddělení: na oddělení nejlepších, prostředních a slabých. Všichni byli jediným učitelem zaměstnáni; nebylo proto hleděno k stejnému věku žáků, jako spíše k stejné míře chápavosti.

Z toho všeho patrně, že nová škola byla značným pokrokem. Přes to byla by obec raději volila gymnasium, kdyby jí to bývalo dáno na vůli, ale vidouc nezbytí, přijala hlavní školu.

Jednání o školu bylo dosti složité a protáhlo se na dvě leta od r. 1775 až 1776, jelikož obec ochuzená jednak rekvisicemi sedmileté války, jednak obrovským požárem dne 12. srpna 1770, nemohla lehce na nějaké nové závazky školní vejíti. Gubernium šlo obci na ruku tím, že vyslalo k jednání školního radu P. Ferdinanda Kindermanna. Týž přijel do Hory as 15. srpna 1776. V protokole o jednání sepsaném (čís. 19572/2 m. a.) vytčena jest jako hlavní závaďa pro zřízení školy, že není potřebné budovy školní na snadě. Město sice nabízelo k tomu učeli dům t. zv. „kassa“, který stál v místech nynějšího Havlíčkova pomníku. Stará gotická budova, ač dosti rozsáhlá, nebyla z té příčiny za vhodnou uznána, že v ní byly umístěny městské vězнице a

tudíž děti školní by z toho mohly mravní úhonu bráti.

Arciděkan Novomlejnský poukázal na vhodnost Hrádku, který se zatím dostal v majetek studijního fondu, jenž byl nařízením císařským ze dne 17. září 1773 a 25. června 1774 zřízen ze jmění zrušených klášterů, residencí, konviktů jesuitských. Hrádek pro chatrnost stavební měl být fondem prodán. Kindermann ukázal se městu benevolentním; slíbil o to se přičiní, aby Hrádek byl zamýšlené hlavní škole v Kutné Hoře věnován a též slibu svému dostal, neboť dvorním dekretem ze dne 19. října 1776 byl Hrádek skutečně hlavní škole vykázán. Odevzdání budovy stalo se však pod tou podmínkou, že propůjčuje se k účelům školy, pokud jí nebude potřeba užití k účelům vojenským. Z této závaznosti vyplynula ta pozdější svizeľ, že škola často se musila vystěhovávati, aby učinila místo vojenským špitálům. Teprve od r. 1816 na usilování ředitelstva škol zůstala budova již výhradně škole.

Než nepředbíhejme udalostem. Při jednání obce s Kindermannem smluveno vydržování učitelů hlavní školy; mimo ředitele a katechetu v jedné osobě, ustanoveni ještě tři učitelé. Všechny čtyři vydržoval studijní fond. Řediteli-kněži bylo vyměřeno 200 zl., prvému učiteli 100 zl. z fondu studijního a 100 zl. od města, tedy celkem 200 zl., druhému 150 zl. a třetímu 120 zl. Nejstaršímu učiteli zavázalo se město přispěti k vykázáným mu 100 zl. ještě 100 zl. proto, že svoji triviální školu, která městem vydržována byla a ze dvou tříd se dvěma učiteli se skládala, zrušila, čímž se o 100 zl. městu ulehčilo.

K upravení Hrádku za školu novou a pořízení školního náčiní a bytů učitelských věnovalo město 500 zl., protože se dříve uvolilo dům obecní za školu nákladem obecním upravit, který však pro nevhodnost výše zmíněnou přijat nebyl. (Čís. 19572/2 m. a.) Těmito opatřeními byla právní stránka školy zabezpečena. K zahájení učení bylo zapotřebí míti též učitelů. Kutná Hora již během r. 1775 vyhověla učiněnému jí vládou vybídnutí, aby za příčinou získání učitelstva na projektovaných školách poslala na kurs v Praze zřízený ku poznání nové metody vyučovací vhodné osoby, tím, že poslala bývalého exjesuitu a svého učitele Ignáce Vítka, který v řádu po 7 let historii, zeměpisu, mathematice a filosofii se učil, česky a německy znal, do kursu.

Druhý z Hory kursista byl P. Konrad Jenson, kaplan, jenž však přes vůli arciděkanovu, na nátlak pražské konsistoře, toho docílil. Kněžím-absolventům slibovaly se vládou lepší prebendy. Oběma vyslaným byly po čas kursu vypláceny denní diety 24 kr. každému.

Vítek, který svůj učitelský kurs čtyřnedělní na počátku r. 1776 vykonal, byl komisí za oprávněného uznán a pověřen, aby hned po velikonoci v letním semestru školu zahájil a kandidáty, kteří by se k auskultování přihlásili k svému vyučování přivzal a do nové metody zasvětil. Ovšem oprávnění, aby směli učiti, nemohl jim Vítek poskytnouti, toho musili při zkušební komisi hledati a dosíci.

Vítek tedy učil prozatím na škole triviální, dokud císař školu hlavní nepovolil. I druhá síla v osobě Frant. Vávry byla během r. 1776 získána. Vítek byl jmenován správcem školy prozatím. Protože Hrádek nebyl škole ještě odevzdán a ani pro školu řádně upraven, učil Vávra prozatím v jedné třídě dosavadní školy v starém děkanství (dům č. 18.) a Vítek ve svém bytu. Konečně došlo Nejvyšší schválení z října 1777 (Čís. 19.233 m. a.), čímž byla hlavní škola definitivně zařizena a exjesuita P. Antonín Střecha za ředitele nominován. Učitelský sbor byl doplněn o něco dříve třetí silou Ignácem Paganem, rodákem ze Slaného, bývalým mistrem punčochářským, jenž po 10 letém učitelování na pokoutní škole v Hoře Kutné, praktikoval při Vítkovi a po sedmítýdenním kursu v Praze vykonaném nabyl oprávnění učiti na školách hlavních. (Čís. 19.732 m. a.)

Jelikož však na Hrádku práce se zřizováním tří vyučovacích síní a 5 obytných světnic pro učitele, celkem 8 místností, nebyly skončeny, posunulo se zahájení vyučování až na 7. leden 1778. (Čís. 19.847 m. a.)

Při zahájení vyučování byl stav školy následující. (Čís. 19.845.) Zřízeny byly tři vyučovací síně, čtvrtá se připravovala; všechny byly potřebným opatřeny. Otop padl na obec pro prvý

rok, pak jej stát převzal. Budova vydržována státem z příspěvku 500 zl. (na zařízení obci poskytnutého) a z ročních 100 zl. z fondu pro školy normálně povoleného. Sbor byl celkem mladý: ředitel Střecha čítal 30 roků, Vítek 28, Vávra 27 a nejstarší Pagan 36 let. Vítek učil předmětům vyšším, Vávra kaligrafii a realii, Pagan ostatním. Všichni mluvili česky i německy, škole věnovali všechny síly, nejspíše zaměstnání ani hudbou, ani kostelními službami, jak bývalo dříve zvykem. Požívali vytčených dřívě důchodů, jen řediteli Střechovi přilepšeno bytem a přívrarkem 6 sudů piva za náhradu ječmena a daně. Vítek měl od města 60 zl. přídávku osobního na byt. Od r. 1780 dostalo se každému přívrarku 3 sudů pod obvyklými podmínkami, jak měl Střecha.

Učilo se dle plánu následujícího, ve čtvrtek odpoledne bylo prázdné.

Hodina	I. učebna	II. učebna	III. učebna
½8-8	Žáci obcují pod dohledem třídního učitele službám Božím vyjma menších, kteří, zvláště v zimě, jsou osvobozeni		
8-9	Třída pro počty	Třída pro psaní	Třída pro čtení
9-10	Začátky počtů	Přírodopis v II. sem., hospodářství v I. sem.	Slabikování
10-11	Katecheta učil v pondělí: nižší třídu katechetickou a rozšířený katechismus v III. učebně úterý: zeměpisu v I. učebně středu: nižší třídu katechetickou v III. učebně čtvrtek: dějepisu v I. učebně pátek: biblickou dějepravu v II. učebně sobota: výklad epištol v II. učebně		
1-2	Mluvnice v I. sem., písemnosti v II. sem.	Počátky psaní	Slabikování
2-3	Latina (katecheta)	Třída pro psaní	Třída pro čtení
3-4	Katecheta učil v pondělí: nauce o mravech (Sittenlehre) úterý: úvod v 1. čítanku středu: vyšší třídu katechetickou pátek: pravidla způsobilosti sobota: výklad evangelií.		

Ačkoli bylo napočteno v Hoře na 500 školou povinných chlapců, navštěvovali nové školy jen 202 žáci jednak proto, že lidé děti do obvyklých škol pokoutních posílali, jednak že škola byla novum, které se ještě nevžilo. Snad i zavedený sobotáles překážel, neboť se za dob jezuitských školné neplatilo. Plat tento vždy v sobotu učitelem vybíraný obnášel v I. třídě 2 kr., v II. 4 kr., v III. 6 kr. týdně. Ostatně byl vybírán jen od zámožnějších, chudí byli jím osvobozeni. Nebyl však žádnou novinou, neboť trval od staletí na školách partikulárních i privátních. V Hoře zaveden byl v základě specialného císařského nařízení.

Na nedbalou návštěvu žactva, ač chudí knihy dostávali, a na nezdvornost, jež rodiči po žácích učitelům vzkazovány byly, stěžuje si dopis Střechův ze dne 3. února 1778.²⁶⁾ Jedno takové vzkázání bylo:

„Pantáta nic nebude platit, poněvadž učitelové darmo učit musejí; pakli by přece platit měl, tak že mne více do školy nepošle, aniž sobě to komu poručiti nechá, aby mne posílat musel.“

Také těžce nesli jak žáci, tak jich rodiče, byli-li onino pro přestupky trestáni na př. klečením. Tu bylo hned vyhrožováno opuštěním školy. Aby takovým vyhrůžkám bylo čeleno, bylo se vším důrazem ředitelem Střechou požadováno zrušení pokoutních škol vesměs. (č. 19.847 m. a.)

Snad výronem této malé lásky k novým školám byla žádost několika občanů, podaná 19. prosince 1778, aby bylo jednáno obcí s řádem Augustiánů o zřízení řádového gymnasia v Hoře, kteréžto jednání asi sotva bylo zahájeno, poněvadž se o něm žádné stopy nezachovaly a

²⁶⁾ Arch. m. č. 19844.

ani nebylo opportunní, jelikož město žádající o rozličné podpory novým školám, bylo by rušivě působilo na zahájenou akci v tomto směru.²⁷⁾

Přes všechny vylíčené ústrky nabývala hlavní škola půdy v lidu sice pomalu, ale jistě pro své zdravé jádro. Škola působila na širší vrstvy každoročními představeními dramatickými, komedie nazvanými, které měly ukázati po způsobu gymnasií jezuitských vyspělost žactva jak v ovládnání jazyka, tak také způsobnost v chování. Byly předváděny náměty hlavní měrou oslavné neb poučné. R. 1781 k 19. září zapsána jest v memorabilích zpráva, že někteří páni z rady, byvše na té od veleb. p. P. Střechy ve škole producirované komedii přítomni, vzali pohoršení z komedie proto, že ona líčila zásluhy, jež si P. Střecha o školu a její vzrůst získal, jako samojediného činitele a pominula veškeré snažení magistrátu a obce, jakoby tyto korporace nebyly k rozvoji ničím přispěly. Bylo tudíž v radě sneseno, aby P. Střecha byl do plného senátu povolán a mělo se mu to „stížití“. Taková divadelní představení chovanci prováděná, byla však později vládou zapovězena.

Ale ještě neukončen první školní rok, již se škola i s ředitelem musila 23. července 1778 vystěhovati do domu městského rychtáře Václ. Ign. Strnada, neboť bylo nařízeno Hrádek za vojenský špitál upotřebiti, poněvadž se Rakousko utkalo s Bavorskem v boji o posloupnost. Škola se vrátila teprve po plném roce do svého řádného bydlíště. Jakmile se dostala do svých obvyklých kolejí, žila svým stejnoměrným tempem dále. Hned od počátku bylo hleděno k dorostu řemeslnému, aby vzděláván byl. V máji 1778 žádá ředitel za opatření, aby učedníci ke cvičením křesťanským přidržováni byli a aby mládež v hlavní školy měla příležitost učiti se musicce. Magistrát to opatřil. V boji proti školám pokoutním bylo sneseno, že jen 4 „mládenci“, t. j. učitelé mladí k ruce kantorů mají býti ponecháni i s jich školami, ostatní školy mají býti zavřeny. Boj proti školám postranním nebyl ostatně tak snadný, protože bylo navštěvování jich zvykem staletým. Nic neprospívalo jich zapovídati; ony se udržely až do let 1860. Ba nadešly někdy doby, že škola hlavní se o ně opírala a sice v dobách, kdy třídy její byly přeplněny a měly se otvírati třídy nové, což vždy léta trvalo, než se tak stalo. A tu se stalo, že sama doporučovala dětem je navštěvovati motivujíc to, že jsou vedeny učiteli novou methodu znajícími, ano nabízela se na takové školy buď ředitelem neb některým učitelem dohlédati. Bylo to ovšem jen v časech nouze. Lépe bylo, aby mládež chodila do škol postranních, než aby vůbec školy nenavštěvovala.

Hlavní škola zůstávala trojtřídní až do r. 1784. Tu se proměnila v čtyřtřídní rozmnožena jsouc o IV. ročník. Osnova učební r. 1785 vrchním ředitelstvím škol schválená nakazovala vyučovati: v I. a II. třídě náboženství, čtení, psaní a počtům v jazyce českém; v III. třídě: náboženství, dějinám náboženským, výkladu evangelií (společně se žáky IV. tř.), řeči německé, diktandu, počtům, psaní kurrentnímu (švabachu), latinskému a kancelářskému a čtení latinskému; ve IV. třídě: náboženství (věrouce), návodu k písemnostem, zeměpisu, počtářství, stavitelství, kreslení i rýsování a krasopisu. Pro vyučování v prvních třech třídách vyměřen počet hodin pro dobu zimní na 20 hodin týdně, ve IV. na 25; v letní pak rozmnožen počet hodin ze 20 na 25 a ve IV. třídě na 31 a sice proto, že v letním semestru přibyla v III. třídě nauka o domácím hospodářství a pojednání o lásce k vlasti, ve IV. třídě dějiny mocnářství a místo stavitelství strojnictví.²⁸⁾ Na nově vytvořenou třídu přistoupil k dosavadním třem učitelům nový - podučitel hlavní školy a od r. 1786 pátý samostatný katecheta. Podle této osnovy vyučovalo se až do r. 1819, kdy zase nastala změna, ale již nepatrná v ten způsob, že bylo vynecháno to, co pro letní semestr ve III. tř. přidáno, za to ale větší důraz na naučení se němčině položen.

Na „preparandě“ - kursu pedagogickém, měli se vyučovati dle osnovy r. 1819 po šest měsíců jen kandidáti starší 17 let. Těm, kteří se pro české školy připravovali, doporučeno pilné

---

²⁷⁾ Arch. m. č. 19843.

²⁸⁾ Viz: Program reálky K. H. 1876, p. 29.

čtení knihy P. Gottfriedla Dlabáče: „Krátké vypsání Českého království“ a knihy Mich. Kadaň: „Průběžka užitečná a kratochvilná ze známostí přirozených věcí“. Prvá četba měla seznámit učitelstvo se zeměpisem vlasti, druhá rozšířit vědomosti přírodovědecké. Aby se učitelé na školách nižších dále cvičiti mohli, nařizeno studijní komisí dne 30. října 1819 při každém školním dozorství založiti knihovnu. Časopis, který od konce věku XVIII. obstarával 12 krát do roka pedagogické poučení, slul „Schulfreund“, v překladu českém od Tomsy „Přítel mládeže“.

Tato osnova zase po dvacet let trvala. R. 1841 bylo nařizeno, aby na hlavní škole místo „Schönlesen“ se učilo přírodopisu, pročež se měly zakoupiti pro každou hlavní školu a reálku obrazy živočišstva, založiti herbář a sbírku nerostů nejméně o 60 ti předepsaných druhích. Postihujeme z toho ustavičné prohlubování vědomostí přírodopisných a příklon k reálnému směru.

Vnitřní organizaci lze posouditi ze zápisu v „Knize pamětní sv. I.“, chované v městském archivu kutnohorském. Tam jest k r. 1836 zaznamenáno:

P. Josef Herzán, řídící škol a učitel vyučoval v III. třídě hlavní mluvnici 2 hod., pravopisu 2 hod., v IV. třídě hlavní mluvnici 2 hod., fyzice 1 hod., přírodopisu 2 hod., celkem 9 hodin.

P. Frant. Šafránek, světský kněz a katecheta učil v I. hlav. třídě náboženství 2 hod., v II. hlav. třídě náboženství 2 hod., v III. hlav. třídě s bibl. děj. a evang. 4 hod., ve IV. hlav. třídě výkl. epistol 3 hod., celkem 11 hod.

Učitel Josef Kaplan, učitel v II. tř. hl. mluvnici 3, diktandu 2 hod., v III. tř. hl. počtům 3, opak. nábož. 1, písemnostem 2 hod., ve IV. tř. hl. zeměpisu 2, písemnostem 1 hod., celkem 14 hod.

Učitel Josef Řemeslo učil v IV. tř. hl. kreslení 10, počtům 3, krasopisu 2, mechanice 1, polnímu měřictví 2 hod., celkem 18 hodin.

Učitel Tomáš Vaněk učil v II. tř. hl. krasopisu 3, počtům 3, čtení 3, opak. nábož. 2, překládání 2 hod., v III. tř. hl. krasopisu 2, něm. a latinské čtení s diktandem 3 hod., celkem 18 hod.

Pomocník učitelský Athanáš Kopecký učil v I. tř. hl. čtení 3, krasopisu 3, překládání 2, počtům 3, opak. nábož. 2, mluvnici 3, diktandu 2 hod., celkem 18 hod.

Návštěva hlavní školy v r. 1836 byla v I. třídě 120 žáků, II. tř. 120 ž., III. tř. 116 ž., IV. tř. 59 ž., celkem 415 žáků.

Na triviální či městské škole učil učitel Havránek ve 3. oddělení v 18 hodinách vyučovacích všem předmětům triv. škol i s opakováním náboženství.

Josef Kohlmann, pomocník, učil v 2. oddělení v 18 hod. vyučovacích všem předmětům triv. škol vedle opakování náboženství.

I. oddělení mělo z parallelky, na nichž učili Václav Šafránek a Ludvík Vorel předepsaným předmětům pro školy triviální.

Návštěva školy této byla v III. oddělení 105 žákův, v II. 120 žáků, v I. 225 žáků, celkem 459 žáků.

Roku 1842 rozdělena IV. třída hlavní školy na dva ročníky, ze kterých se po 10 letech, t. j. 1852, vyvinuly dvě třídy reálky, školy to moderní, která v prvé třetině XIX. věku zřetel prakticky smýšlející intelligence k sobě poutala. I v Kutné Hoře r. 1836 vznikla popudem Emanuele Kreuze snaha městu školu takovou vymoci jako Rakovníčtí měli.

Za tou příčinou podali ke dvoru petici, která obsahovala prosbu za reálku, řízenou Piaristy. Úhradu vydání svalovali na výtěžek Loreckého pivovaru. Výlohy páčily se as na 90.000 zl. konv. m., z nichž 60.000 připadalo na fond, z něhož by se vyplácely platy učitelské, a 30.000 zl. na opatření budovy. Obec však poukazuje na neblahý stav financí městských se postavila na odpor plánu tomu uvádějíc, že žádost jest podána jen za příčinou získání si popularity a že zdejšímu občanstvu, které z největší části ze živnostníků se skládá, dobře jest poslouženo zdejší hlavní školou. Žádost občanstva byla r. 1837 odmítnuta, ale poněvadž obsahovala některá obvinění magistrátu, nařizeno z Nejvyšších míst vyšetřování, zdali jsou obvinění ta

podstatná či nic. Bezpochyby invektivy v žádosti obsažené vyvolaly nepříznivé rozhodnutí.

Nebudeme se rozvojem reálky více zabývat, jednak, poněvadž historie její již projednána podrobně v programech této školy pro rok 1876 a r. 1908, k nimž odkazujeme, jednak, že reálka r. 1858 Hrádek opustila a do nové budovy své se přestěhovala. A jako reálka vznikla z hlavní školy, tak byla také tato matkou jiné škole - a sice obecným školám chlapeckým. Vylíčití vývoj těchto škol buď úkolem dalších řádek.

Bylo již svrchu řečeno, že obec po založení hlavní školy svoji školu trivialní r. 1775 zrušila. Avšak ne na dlouho. Když se žactvo první třídy hlavních škol tak rozmnožilo, že místnosti školy nepostačovaly, žádal r. 1785 ředitel Střecha za zřízení nové, jednotřídní trivialní školy, podle statutu z r. 1774, která by část žactva absorbovala a tím hlavní škole ulehčila. Než však došlo ku otevření školy uplynulo 5 let. Za učitele s platem 72 zl. rýn. byl ustanoven Ignác Zajíček, který začal učit v obecním domě r. 1790. Protože dohled nad školou trivialní vedl dočasný ředitel hlavní školy, navrhl ředitel Antonín Raaz r. 1805, aby byla trivialní obecná škola z obecního domu na Hrádek přemístěna, že dohled na ni bude intensivnější a účinnější, a pro hlavní školu žádoucí, neboť žáci z trivialní školy, aspoň někteří, stávali se žáky hlavní školy. Bylo mu vynesením gubernie ze dne 28. prosince 1805 č. 43.993 vyhověno a trivialní škola stala se na Hrádku přípravkou a součástí školy hlavní. Učitel Zajíček přešel sebou. Rozvojem populace, získáním si obliby a potřebou vzdělání však byla i tato třída opět v brzku přeplněna, takže se ukázala potřeba rozšíření jednotřídní trivialku o druhé oddělení r. 1808, na němž byl ustanoven pomocníkem Ferdinand Bělohožník, jenž učil na něm v r. 1809-13, do doby, kdy byl jmenován učitelem v Krchlebích u Čáslavě.

Po jeho odchodu dostalo se uprázdněného místa Václavu Křenkovi. Křenek se stal r. 1819 po Zajíčkově smrti učitelem a zastával je až do počátku r. 1828, kdy odešel na lépe dotované učitelské místo ve Vilimově. Na uprázdněné pomocnické místo r. 1819 po Křenkovi byl ustanoven Josef Havránek. Však za správcování Křenkova shledala se potřeba opět školu rozšířit o jednu třídu. Jednání začala 1817, ale než se třída otevřela, přišel r. 1824. Nového místa pomocnického dostalo se Jiřímu Teplému, dosud po tři leta v Červených Janovicích působícímu. Týž působil v Hoře jen 5 let stav se r. 1829 učitelem ve Veletově.

Dle guberniálního vynesení ze dne 13. února 1826 čís. 64.303 bylo trivialním učitelům služně upraveno přídavkem. Učitel měl přidáno 80 zl. a pomocník Havránek a Teplý po 50 zl. v. č.

Josef Havránek stal se po odšedším Křenkovi r. 1828 z pomocníka učitelem. Jeho místo obdržel Josef Kohlman, kdežto pomocnictví uprázdněné odchodem Teplého nastoupil 17. března 1829 Václav Šafránek. Poslední zůstal na trivialní škole až do r. 1843, načež resignoval, protože bratr jeho P. Frant. Šafránek stal se ředitelem školy hlavní a tudíž jeho představeným, což bylo nepřipustné. Mezi tím však se ukázala potřeba na trivialní škole r. 1835 opět novou třídu otevřít a byl za podučitele či pomocníka přibrán Ludvík Vorel.

Po resignaci Šafránkové postoupil Vorel na jeho místo a na Vorlovo místo dostal se Jan Půlpán. Tenkrát se řídil postup učitelstva délkou pobytu na škole. Nejpозději přibylý byl zaměstnán v I. třídě. Však třídu utvořenou r. 1835 nebylo možno více v Hrádku umístiti pro naprostý nedostatek místa. Najaty proto v protějším domě Štolbově dvě místnosti, jedna za školu, druhá za byt učitelův.

Půlpán zůstal na škole až do r. 1856. Jemu následoval Josef Zvěřina r. 1857, jenž mimo krátké roční přerušení r. 1859, kdy ho zastoupil jeho bratr Jan Zvěřina, učil až do r. 1891. Jako Zvěřina, tak i Vorel přerušil od r. 1862-4 službu, kterouž zastal Josef Mann, jako podučitel. Když se Vorel r. 1864 vrátil ke škole, tu Mann přešel na c. k. hlavní školu zde.

Končíme přehled učitelstva obecných škol či, jak dříve byly nazývány, elementárních - vlastně trivialních r. 1864, poněvadž se tyto 4 třídy ustavily jako samostatná farní hlavní škola městská, která se z Hrádku vystěhovala a po jakési Odyssei se ocitla konečně ve vlastní budo-

vě pod vlastní správou. Podrobnosti najde laskavý čtenář v číslech 19., 20., 22. „Podvysockých listů“ z r. 1910, v programu školy měšť. v Kutné Hoře z r. 1908 a ve spisu „Kutnohorsko“. Nám se vymykají z daného rámce vystěhováním se z Hrádku.

Nyní zbývá promluvit ještě o změnách ve sboru učitelstva hlavní školy od r. 1776 až do 1870. Rozdělíme je na čtyři kategorie: změny ředitelů, katechetů, učitelů a podučitelů. Podotýkáme, že věříme v úplnost posloupnosti v prvních třech kategoriích. Ne tak ve čtvrtém oddílu. Tam jsou snad mezery jak na počátku, tak na konci založené na nedostatku zdejších pramenů. K úplnosti bylo by třeba jíti do archivu místodržitelského a biskupského v Hradci Králové.

Přehled jich jest proveden jen do r. 1870, do zařízení c. k. učitelského ústavu, protože dějiny tohoto jsou uveřejněny v programu učitelského ústavu pro r. 1911, na nějž laskavého čtenáře poukazujeme.

Ředitelé hlavní školy.

Od r. 1777 až do r. 1795 řídil školu P. Antonín Fidelis Střecha. Posledním rokem školu opustil, poněvadž se stal farářem v Drahobudicích. Byl dobrým organisátorem. Vše svědčí o jeho zdravém nazírání na život a o bystrém chápání časových potřeb, což dokládáme tím, co napsal o něm Zach v Programu 1876. Po krátkém provisoriu zastávaném katechetou P. Chudobou, nastoupil dvorní kaplan P. Václav Müller z Klatov, jenž své místo zastával až do svého odchodu za děkana Solnického r. 1806. Uprázdněného místa dostalo se téhož roku Antonínu Raazovi, před rokem na hlavní školu povolánému to učitel. Raaz řídil školu po 7 let. Byl počátkem roku 1814 do Prahy přeložen, stav se kancellistou při studijním oddělení gubernia. Po dvouletém prozatímním ředitelování katechety P. Kauna dosazen za ředitele dosavadní katecheta Uršulinek kutnohorských P. Josef Herzán dne 12. října r. 1815. Působil až do svého jmenování arciděkanem kutnohorským do 27. února 1837. Činnost tohoto vzorného kněze, ať učitelská, ať literární, ať lidumilná a vychovatelská, byla vynikající. Jeho zásluhy o chudé žactvo a dorost živnostnický lze sledovati ve vypsání Zachově (Program reálky K. H. r. 1876).

Po Herzánovi stal se ředitelem katecheta hlavní školy P. Frant. Šafránek, jenž je zastával až do r. 1853, kdy se stal farářem v Ctiněvsi. Po odchodu jeho vedl ředitelství prozatímně katecheta P. Petrán, načež byl ustanoven r. 1856 ředitelem Josef Mazač, prve ředitel hlavní školy v Chrudimi. Mazač spravoval svůj úřad až do r. 1869, kdy se stal c. k. školním inspektorem okresu ledečského. Při přeměně hlavní školy na školu cvičnou a založení pedagogia r. 1870 přešel na nový ústav jako hlavní učitel na c. k. učitelský ústav v Kutné Hoře.

Za počátečního jeho úřadování bylo na Hrádku soustředěno veškeré školství mládeže mužské. Byly tam tři ročníky hlavní školy, 4 třídy školy městské triviale, a nejprv dva, pak tři ročníky reálky.

Katechetové:

Jak bylo výše řečeno, bylo po žádosti Střechevě r. 1786 zřízeno zvláštní místo katechety, kteroužto funkci sám ředitel dosud vykonával. Opatření to bylo nutným, aby postonávajícímu řediteli bylo ulehčeno, poněvadž škola rozšířena byla jednou třídou a již dřívější učitelský personal byl skrovný a tudíž přetížený.

Prvý na zřízené místo jmenován byl exjesuita P. Antonín Hanke, jenž však r. 1790 jinak v církevní správě byl zaměstnán, načež jmenován P. Gabriel Chudoba, želivský praemonstrant a 12 let je zastával. Po odchodu jeho, po krátkém suplování kaplanově obdržel katechetství P. Václav Valenta, a konal je do r. 1812. Na to suploval a posléz obdržel místo P. Jan Kaun, dřívější kaplan městský. Kaun setrval ve funkci až do r. 1817, kdy se stal farářem v Třeboníně.

Jeho nástupcem stal se P. František Šafránek, jenž se stal po odchodu řed. Herzana nejprv prozatímním, pak definitivním ředitelem hlavních škol. Za jeho provisoria byl katechetou P. Cibulka a po jeho odchodu za faráře do Červ. Janovic r. 1839, stal se definitivním katechetou P. Jos. Petrán a zůstal jím do r. 1857. Hned po něm nastoupil P. Jos. Čermák, kterýž však

dlouho v Hoře nepobyl, nýbrž stal se r. 1859 prefektem na Boromeu v Hradci Králové. Uprázdňené místo dostalo se P. Janu Partischovi, jenž po proměně hlavní školy ve cvičnou při c. k. pedagogiu v r. 1870 obojí katechetství převzal.

Učitelové:

Počet učitelů od doby založení až do r. 1870 se nezměnil ze tří. První trojice byla: Ignác Vítek, František Vávra a Ignác Pagan. Vávra první r. 1785 odstoupil pro neúživost. Zdá se, že jeho místo bylo suplováno nějaký čas Fr. Kautským až do r. 1788, v němž bylo obsazeno definitivně Michalem Schaarem, který pak učil až do r. 1808. Druhý odstoupil Vítek r. 1791 přešel do služeb kutnohorského magistratu za sekretáře, pak za radu. Jeho místo dostalo se Františku Grünigerovi. Bylo zásadou, že každý nově jmenovaný obdržel nejnížší plat a uprázdňením automaticky postupoval k vyššímu služnému. Grüniger zůstal na hlavní škole až do svého pensionování r. 1823. Nejdéle z trojlistu zůstal na škole Pagan, jenž byl r. 1813 pensionován. Po Schaarovi nastoupil Václav Vaněk, jenž r. 1809 nechal kresličství a přestoupil k vojenství, čímž zůstalo místo kresličské neobsazeno až do r. 1814, jelikož jeho suplování převzal ředitel Raaz. Místo Vaňka nastoupil Jan Schmied převzav obor Raazův, ale byl již r. 1812 vystřídán Janem Hartmannem. Po pensionování Paganově byl r. 1814 ustanoven Jan Mrkvička jako nejmladší učitel. Učil mimo kreslení, neboť Raaz přeložen byl do Prahy, též geometrii, mechanice, stavitelství. Mrkvičkou, ovšem po schválení vyšších úřadů, zařízena byla r. 1817 kreslicí škola, v níž dostávalo se řemeslnictvu odborného poučení.

Nejbližší změna byla teprve r. 1824, kdy po pensionování Grünigera byl dosazen na jeho místo Josef Kaplan, který působil až do r. 1860. V roce 1829 po Mrkvičkově, odšedším na pražskou normální školu, bylo kresličské místo svěřeno Josefu Řemeslovi. Nedlouho po tom starý již Hartmann se rozstal a byl Tomášem Vaňkem, nedávno jmenovaným pomocníkem hlav. školy suplován a r. 1835 zemřel. Jeho místo připadlo Vaňkovi, jenž působil až do nové organizace školy r. 1870, o níž dále bude promluveno. Uprázdňené místo po Kaplanovi suploval několik let p. Hervert a odešel pak na def. místo v Sadské.

Podučitelé hlavní školy.

Vznikli teprve zařízením nové třídy r. 1784. Byla to třída nejnížší. Posloupnost učitelstva jejího jest sotva úplná; často se střídala. Plat podučitele byl z počátku nepatrný, obnášel jen 25 zl.²⁹⁾ - až teprve k naléhání Střechově byl zvýšen. Kol 1800 se udává na 101 zl.

Byl-li Flekel, jenž r. 1788 dostává pochvalu od krajského úřadu čáslavského za pěkné výsledky ve vyučování v latině, prvním jejím učitelem³⁰⁾, aneb Jan Koutský, jmenovaný k r. 1787, nevíme povědět. Teprve až r. 1805 začínají listiny zachované určitěji mluvit. Toho roku objevuje se podučitelem Antonín Valášek. Od r. 1808 jmenuje se Antonín Fiegel, jenž však přestoupil od učitelství k vojsku, stav se fourierem. Na to následuje Josef Vorlický 1808-14. Tento stal se učitelem v Německém Brodě. Po něm nastoupil Jan Radník 1815-27, kdy se dostal za učitele v Lošanech. V Hoře přejal podučitelství Tomáš Vaněk a když tento r. 1831 přejal suplování za onemocnělého Hartmanna, bylo jeho podučitelské místo zastáváno nejprve Ant. Spudilem a po odchodu jeho na školu v Chebu Athanášem Kopeckým. Tento přejal pak podučitelství po Tomáši Vaňkovi, který r. 1835 stal se učitelem hlavní školy po Hartmannovi.

Jestli hned po Kopeckém následoval Josef Černovský, nevíme povědět. Černovský učil až do r. 1852, kdy zemřel, a na jeho místo nastoupil Alois Patzelt. Při nové organizaci, jež vešla v život r. 1864, bylo zřízeno místo druhého podučitele, za něhož zvolen Josef Mann a zastával je až do roku 1867, kdy odešel do Prahy za cvičného učitele něm. normální školy. Místo

---

²⁹⁾ Program reálky Kutnohorské 1876, p. 25.

³⁰⁾ Měst. arch. č. 21022 m. a.

podučitelské v Hoře obdržel pak r. 1868 Frant. Cinner, jenž přešel na školu cvičnou, když se roku 1870 hlavní škola na ni přeměnila.

Nová organizace školy.

Vylíčeným pronikáním a přeměňováním školy hlavní se školou elementární, kteráž byla pod patronátem městským, pak přeměňováním školy hlavní, jež byla ve správě státní, v obecní reálnou školu, staly se právní poměry časem dosti spleťité, ano i nejasné. Hlavní škola změnami: odloučením elementárních tříd ve čtyřech odděleních na samostatnou farní školu hlavní, a rozložením IV. třídy ve třídy reálné, které pak se v obecní reálku ustavily, byla okleštěna jen na tři třídy s jedním podučitelem a dvěma učiteli. Bylo tedy zapotřebí jejího upravení podle zákonných předpisů.

Na návrh místodržitelství ze dne 9. září 1860, po schválení jeho Jeho Veličenstvem dne 15. října 1862 provedena organizace v ten smysl, že hlavní škola v Hrádku doplnila se první třídou elementární tak, aby hlavní škola stala se opět čtyřtřídní, která by podle plánu pro hlavní školy schváleného dobře připravila mládež pro gymnasia a reálky. Žactva smělo se přijmouti do jedné třídy jen 80. Na žádný způsob ale nesměl překročiti počet žáků 100.

Poměr upravené hlavní školy k odloučené farní hlavní škole (městské) utvářel se tak, že tato prohlášena za povinnou školu osadní pro mládež. Podle nové organizace musila mít tolik oddělení a místností, rovněž i učitelů, kolik jich podle počtu žáků zákon vyžaduje. V r. 1860 měla škola městská tři třídy 5 odděleních. Sem byli chlapci chodit nuceni, kdežto na hlavní školu mohl se žák přihlásiti dobrovolně, ale přijat býti nemusil.

Školu reální, která vzešla z poslední čtvrté třídy hlavní školy po svolení ministeria ze dne 31. července 1854, č. 11.282, nařízeno místně odloučiti. Řediteli reálky se nedovolilo řídití hlavní školu, pročež se Jos. Mazač připsesem ze dne 11. května 1861 místa ředitelského vzdal a zůstal ředitelem hlavní školy. Ředitel hlavní školy směl však řídití farní hlavní školu jen dokud ona v Hrádku pobývala. Po vystěhování musila mít svého správce. Takovým způsobem dřívější spleťité poměry mezi školami byly upraveny.

Při této reorganizaci přešel podučitel městské školy Mann na nově otevřenou třídu I. hlavních škol. Na hlavní škole zůstali: Josef Mazač, jemuž svěřeno ředitelství, P. Jan Partiš jako katecheta, Kaplan, Řemeslo a Tomáš Vaněk jako učitelé a Alois Patzelt jako 1. podučitel. Patzelt dán však r. 1870, když byla hlavní škola přetvořena na školu cvičnou při nově zřízeném pedagogiu, do pense.

Z hlavní školy přešel na reálku Josef Řemeslo, ale již r. 1858 šel do pense. Místo Řemeslovo na hlavní škole převzal Josef Burger, technický učitel.

Některé další práce o kutnohorském Hrádku:

Josef Šimek: Hrádek nad Vrchlicí v Kutné Hoře. *Památky archeologické r. 23 (1909), s. 41-52, tab. XXI-XXIII.*

Eva Šamánková: Stavební vývoj kutnohorského Hrádku. *Zprávy památkové péče r. 11-12 (1951-52) s. 282-300.*

Eva Matějková: K nově odkrytým malbám v kutnohorském Hrádku. *Zprávy památkové péče r. 20 (1960) s. 233-236.*

Eva Matějková: K památkovým úpravám kutnohorského Hrádku a k jeho kulturnímu využití. *Památková péče 1/22 (1962) s. 232-236.*

Zdeněk Fučík, Petr Justa: Restaurování gotického arkýře Hrádku v Kutné Hoře. *Zprávy památkové péče r. 54 (1994) s. 240-241.*

Vít Jesenský: Pozdně gotický srub v Hrádku v Kutné Hoře. *Dějiny staveb 2003, s. 133-138. Plzeň 2004.*

*Kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře:
Matka Zebedeovců prosí Ježíše za své syny.*

„Synové Zebedeovi“, řezba ve dřevě v chrámě sv. Jakuba v Kutné Hoře.

Napsal prof. *Otakar Hejnic*.

Mezi významnými kutnohorskými památkami uvádí se v literatuře polovypuklá lipová dřevořezba, vroubená pěkným barokním rámem prolamované práce.¹⁾ Tvar díla jest obdélník 340 cm šir., 370 cm vys. s připojeným polokruhem nahoře o průměru 250 cm, počítaje v to i rám, jenž jest 25 cm široký.

Řezba představuje výjev, jak manželka Zebedeova Salome přistupuje se svými dvěma syny Jakubem a Janem ke Kristu, žádajíc, aby udělil jim nejpřednější místa v království svém (Matouš kap. 20., v 20. a násl.). Celkem jest zobrazeno osm osob ve dvou skupinách tak, že Kristus se čtyřmi učedníky jest v jedné, matka s oběma jinochy v druhé. Ve středu obrazu, trochu v pozadí, stojí vzpřímená postava Krista a před ním klečící žena. Pozadí činí silhoueta Kutné Hory, nad níž se klene širá obloha. Svršek oblohy a hlavně polokruh vyplněn jest stylisovanými oblaky, na kterých trůní žehnajíc Bůh Otec, opírající se levicí o zeměkouli. Pod poprsím Boha Otce vznáší se Duch svatý v podobě holubice. Několik andílků oživuje oblaky. Půda, na níž Kristus s ostatními osobami stojí, okrášlena jest několika vypukle řezanými květinami.

Zajímavo jest pozorovati, jakým způsobem umělec vyznačil Krista, chtěje vytknouti jeho božskou podstatu. Předně jeho osobu osamotnil pošinuv ji poněkud do pozadí, ale za to ji učinil značně urostlejší, než všechny figury ostatní, takže o celou hlavu nad ostatní vyniká, třeba by perspektiva byla vyžadovala její zmenšení. I postava klečící ženy jest proti ostatním osobám poněkud větší, asi proto, že umělec v ní druhou hlavní složku své komposice spatřoval. Klidná a vznešená posa Kristova a rušněji vznícený pohyb prosebný ženin činí milý kontrast komposiční. Pohybem rukou Kristových k ženě sprostředkuje se vniterná spojitost obojí skupiny. Vypracování díla jest pečlivé a prozrazuje vlivy italské. Záhyby rouch splývají přirozeně a nenuceně přilínajíce k formám těla lidského. Charakteristika postav umělcem jest případná a neupřílišněná. Tvar a porost půdy vyznačen jest poněkud primitivně.

Nyní umístěn jest relief tento v podvěžní kapli. Byl tam dán při poslední opravě chrámu r. 1883; dřívější jeho umístění bývalo, jak Frant. Beneš uvádí (Pam. arch. VI. 295) na stěně k jihu blíž hlavního choru, před tím visel nad kaplí Ruthartskou do r. 1876.

Beneš i Veselský ve svém Průvodci (Průvodce po kr. hor. městě Kutné Hoře p. 23. 1877) praví, že řezba jest bývalým oltářním obrazem, ale liší se určením času, do něhož vznik díla kladou. Kdežto Beneš pokládá je za výtvor z konce XVII. věku, domnívá se Veselský, že jest dílem mistra Jakuba čili dílem počátku XVI. století. Kritický Řehák pronáší se v té příčině ve svém dílku »Kutná Hora a její okolí« 1879 p. 113 těmito slovy: »Mistr bohužel není znám; od některých bývá Jakub řezbář za původce považován, ač dokladů toho není.« Vzhled díla rozhodně odporuje rázu doby gotické, do které by jakožto domnělé dílo Jakubovo patřilo. Není ani stopy po způsobu, jakým se záhyby oděvu v době gotického slohu traktovaly. Vržení rouch na našem díle jest přirozené a nenucené. Beneš rozpoznává dobu vzniku správně, klada je na konec věku XVII. Kdyby se bývalo dílo dříve podrobně studovalo, mohly se najíti bezpečné známky, podle nichž se dalo datování obrazu v rozpětí 40 let bezpečně vykonati.

Bylo již svrchu řečeno, že pozadí řezby vyplněno jest obrazem staré Kutné Hory. Mezi zobrazenými budovami zříme již dostavěnou jezuitskou kolej, o níž záznamy praví, že dokončena byla r. 1668. Tím jest stanovena jedna časová mez pro vznik řezby. Druhá vyplývá z pozorování terénu před kolejí. Vidíme jej ještě neupravený. Upravení tohoto prostranství, které Kutnohorané »na mostě« zvali, stalo se kol roku 1710, kdy bylo ohraničeno zdí z tesaných

¹⁾ Štoček laskavě zapůjčil *Dr. Zd. Wirth* ze svého díla »Kutná Hora« (1912).

kamenů, která byla rozčleněna pilastry, na něž prodlením skoro 50 let nákladem Jesuitů aneb jich příznivců byly střídavě postaveny sochy svatých a okrasné vásy mistrné práce.

Dospěvše tím bezpečně k přibližnému určení času o vzniku díla, hledali jsme v knihách memorabilních i účtech kostela sv.-Jakubského chovaných v městském archivu, zdali by se nenašla bližší určení k dílu se nesoucí. Výsledek pátrání byl tento: V knihách memorabilních k letu 1677 na fol. E. 14^l. jest zaznamenáno, že se stavěl dotčeného roku v chrámu sv.-Jakubském nový hlavní oltář. Toto faktum potvrzují také kostelní účty, které vykazují: »Vydání na postavení velikého oltáře u sv. Jakuba jinak Vysokého vedle učiněné smlouvy mezi vzácným magistrátem a k tomu deputovaných osob: JMC pana rychtáře a pana primatora s jedné a *Kašparem Eüglerem*, řezbářem, strany druhé, jakž následuje« etc. ve výši 916 zl. 16 kr. rejn. Z jednotlivých položek celkového tohoto výdaje týkaly se Eüglera jen tyto: Při zavření kontraktu o oltář dne 22. října 1677 bylo řezbáři dáno 10 zl. závdavku. Smluvená suma 700 zl. byla vysazena jako mzda řezbářská i truhlářská za oltář bez náteru, který opatřil malíř Petr Timmerer za 60 zl. Zlacení částí oltářních stálo 99 zl. Eügler dal se ihned po zavření kontraktu do práce. Zdá se, že náčrt oltáře mu byl dodán z jiné strany, snad laikem *Jiříkem Ridel*em S. J., truhlářem klášterským, což usouzeno z toho, že rada města žádá od provinciala jesuitského za dovolení pro Ridla, aby »corpus vedle obrysu postaviti mohl« (Lib. memor. 1677. G. 3.). Dostalo se mu ho, neboť Ridel v odměnu za svoji pomoc mimo jiné uctění dostal 6 zl. in specie. (Lib. memor. 1677. K. 4.) Velikou tuto práci nemohl však Kašpar Eügler vykonati ve své dílně, proto byl mu vykázan radou »Hrádek«, jehož sály svou prostorností se výborně za dílny hodily pro řezbářské dělníky na pomoc přibrané. Kašpar pilně pracoval o svém úkolu. Dne 13. března 1678 byl starý oltář rozebrán a uložen. Oltářní obraz z něho, »Večeře Páně« r. 1515 malovaná mistrem Hanušem Elferderem (Lib. memor. 1515-24. C. 4.), byl zavěšen na západní stranu kaple Ruthartské v chrámu sv.-Jakubském. Dne 13. července, jak účty vykazují, nosí 12 nádeníků spodní části nového oltáře do kostela; 10. října pak dodána i část svrchní. Montování oltáře dokončeno v nejbližších dnech, poněvadž 28. října vyplácí se 12 zl. od této práce. Dne 11. listopadu zapláceno záduším Petru Timmererovi 14 zl. od gruntýrování. Tím stál »korpus« oltáře, chyběl však »altarblatt« a výzdoba sochami. Altarblatt vyřezati bylo opět svěřeno Kašparovi Eüglerovi smlouvou z 13. srpna 1678 uzavřenou mezi ním a pány deputovanými u přítomnosti arciděkana Landškronského za sumu 210 zl. rýn., v to počítaje krucifix, který měl zdobiti chor nad kaplí Salazarovskou. Řezba obého byla dokončena před 25. červnem 1679, jak vychází z poznámky v účtech dokládající, že Eüglerovi bylo 30 zl. na smluvených 210 zl. dopláceno. A skutečně dřívější splátky Kašparu Eüglerovi, řezbáři, jsou účty též doloženy a svědčí, že mu po částech, jak práce pokračovala, bylo spláceno. Že výzdoba oltáře sedmi sochami byla za 70 zl. r. svěřena pražskému sochaři *Davidu Sultnerovi* (*Schulterovi*), kterýž musil sochy též na oltář umístiti, stalo se nutným, protože Eügler byl svým úkolem dosti zabaven.¹⁾

Dle toho, co uvedeno, možno za to míti, že basrelief byl dán na oltář as koncem července neb v srpnu 1679, a to do výše as 5 m nad dlažbou presbytáře.

Protože spodní část naší řezby, jsouc dosti hmotná, jak přirozeno, z rámu vyčnívala a spodní plochou rovnou nehezky působila, odpomohl tomu Kašpar zamaskováním, jímž se vyčnívající část zakryla a s rámem spojila v něj poznenáhla přecházejíc, ač rám pod přidělaným prknem zůstal neporušený.

Kostelní tyto práce byly jednou z posledních prací Kašpara Eüglera, neboť brzy na to zemřel. Smrt jeho nastala as na sv. Václava r. 1680, poněvadž zapsáno v matrice zemřelých k 30. září: »Kašpar Aykl, řezbář, pochován k sv. Václavu« (Kniha bapt., copul. & mortuorum.).

¹⁾ O dalších pracích našeho umělce pro chrám sv.-Jakubský, jako o zhotovení korpusu varhan atd. nebudeme se zmiňovati, poněvadž s předmětem tohoto pojednání nesouvisí; jen podotkne, že příslušný kontrakt byl uzavřen 30. srpna 1679.

Běží ovšem o to, aby zjištěno bylo, zdali uváděný »Altarblatt« jest totožný s popisovanou námi řezbou. Pozorujeme-li sv.-Jakubský oltář a nynější jeho ozdobu, Palkův obraz olejový »Stětí sv. Jakuba staršího«²⁾, seznáme, že obraz se k architektonickému uspořádání oltářnímu dobře nehodí, protože do středního pole jest poněkud úzký a příliš protáhlý, čímž se k oltářní obloukovité římsce nemírně tiskne. Před zářím r. 1762 bylo tam tudíž něco jiného. Soudíme, že to byla naše řezba, která se též táhne k životu sv. Jakuba, jemuž kostel jest posvěcen. Byla-li tato řezba oltářním obrazem, musily by rozměry její zcela odpovídati architektonickému uspořádání, protože oltář i řezba byly současně zhotoveny, jsouce jakožto organický celek komponovány. Vyšetřivše měřítkem rozměry shledali jsme, že šířka pole určeného ozdobě oltářní - »altarblattu« - vynáší 343 cm, což úplně souhlasí se šířkou naší řezby, kteráž obnáší 340 cm. Zakreslíme-li i rozměry výškové shledáme, že i ty rozměrům oltáře lahodí, ba lépe než rozměry Palkova obrazu r. 1762 zavěšeného.

Basrelief sloužil tedy oltáři za ozdobu od r. 1679 až do r. 1762. Nebylo tudíž divu, jestliže za dobu více jak osmdesátiletou dřevo rozpraskalo, prach a čmoud se usadil a snad i jiné škody hmyzem povstaly, což vše nutkalo šepmistry a správce žáduši, aby valně poškozenou řezbu za nový obraz vyměnili, poněvadž správa jeho nebyla snadna. Zaspárování by bylo za krátkou dobu opět seschlo, nové dřevo by se barvou lišilo a jiné závady by se byly objevily. Z té příčiny byla řezba z oltáře odstraněna a do postranní lodě zavěšena.

Psaní jména původce reliéfu je velice různé. Prohlížíme-li zápisy týkající se našeho mistra neb členů jeho rodiny, užaseme nad neustáleným způsobem, kterým rodinné jich jméno se psalo. A přece není o totožnosti osoby ani nejmenší pochyby, neboť zkomolené jméno v zápisech se váže s neproměnným reálním majetkem, což jasně prokazuje, že osoby v zápisech dotčené jsou členy téže rodiny. Abychom zjistili pravděpodobnou variantu, bude zapotřebí chronologicky uvést zápisy dotčené:

Lib. contr. ab 1656 = Lib. alb. hered. = č. 56 v knih. úřadě při kraj. soudu v Kutné Hoře praví: »Kašpar Eytel, sobě, Magdaléně, manželce své, dědicům ... koupil dům Henyochovský řečený vedle domu Jakuba Longsimona, soukeníka s jedné, a podle domu Jakuba Fialy, pekaře, proti Hrádku z strany druhé ležící od Zachariaše Tollera ... (1659^{18/12}). Ke koupi svoleno šepmistry dle knih pamětních zápisem ze dne ¹/₁₂ 1659. »Kašpar Aichl (opraveno Eichl) davše obeslati Zachariaše Tollera a podal smlouvu trhovou oznamující, že od něho dům koupil, žádající, aby zápis na něj učiněn byl a on za souseda přijat. Snesen: jest mu k zápisu povoleno a za souseda přijat; co měl za sousedství odvésti poraženo mu od erba, který jest k křucifixu udělal.« Dle č. 7991. arch. městského, oddělení horní, zachována jest smlouva o zhotovení oltáře sv. Václava k sv. Jakubu, kteráž zní: »Leta Páně 1671 dne 22. oktobru učiněna cedule mezi nižepoznamenanými stranami, totiž: nám, staršími nad havěří JMC hor stříbrných na Horách Kutnách s jedné a Kašparem Aychlerem, řezbářem, sousedem a Horníkem též na H. K. strany druhé...« Bohužel, že vlastnoruční podpis umělcův z něhož by se bylo nejlépe rozpoznalo jméno rodinné, jest z listiny vystříhnut. Dle účtů sv.-Jakubských jest umělec psán Kašpar Eügler, řezbář, jindy jen Eügl. Matrika úmrtní nazývá ho »Kašpar Aykl, řezbář«. V knize Lib. rub. min. oblig., fund. et caut. 1657-1729 L. 13-14 jest porovnání dědiců umělcových zapsáno. Praví se v něm: »V přítomnosti urozených ... komisařův k rozdělení pozůstalosti nebožt. Kašpara Aykle, řezbáře, souseda a Horníka na H. K. deputirovaných mezi bratry: na místě Václava nezletilého Andremsem Wagnerem jako poručníkem, sestrou Kateřinou, nyní Štočkovou a Andremsem nejstarším, Aykli, stalo se porovnání a podělení takové: Jakož jest neb. Kašpar Eykl rozličné řezbářské dílo před morem dodělávati měl, po vykročení jeho ab intestato z prostředku živých, poněvadž syn Andres té pozůstalosti se ujal, ji nedělenou do 2½ leta užíval a rozdělané dílo dřívím a nádobím otcovským dodělávající, za ně peníze přijal, některé dluhy v inventáři položené

---

²⁾ O obrazu Palkově nám memor. knihy zaznamenávají zápis k 23. červenci 1762: »Psaní [došlo] od pana malíře Balko oznamující, že obraz sv. Jakuba na oltář velký do chrámu Páně sv. Jakuba hotový má. Bude pro něj posláno a od záduší Loňanského 100 zl, od Matky Boží 50 zl a z Janovkovských peněz 50 zl na zaplacení p. malíře prozatím založen«, a dále k 1. září stojí: »Paměť, že včerejšího dne obraz sv. Jakuba v kostele na velký oltář zavěšen jest, jenž (!) pan František Xaverius Balko, vznešený malíř, maloval, a vedle s ním učiněné námluvy 800 zl koštuje.«

odtud zaplatil a zaplatiti se uvolil. Na to pozůstalost otcovská a mateřská teprve leta 1682 dne 17. aprile prošacována a podělena takto: Dům proti Hrádku stojící mezi domy pí Magdaleny Fialovy, vdovy, a Václava Turnovského s zahrádkami dvěmi při téměř domě...« (1682^{17/4}). Dům otcovský ujímá syn Andres zápisem v Lib. transcript., cess. et contr. 1656-1712 L. 29¹. = Lib. aureo-iridius = č. 48, jenž zní: »*Andreas Aykl*, řezbář, sobě, Lidmle Veronice, manželce, dědicům ... ujal dům Henyochovský řečený po otci jeho *Kašparovi Ayklovi*, řezbáři, zůstalý a na něj spolu s bratrem Václavem a Kateřinou sestrou právem dědicským připadlý, proti domu Hrádku ... mezi domem Holana Turnovského s jedné a nebožt. Jakuba Fialy, pekaře oboustraně ležící...« (1686^{18/1})

Srovnáme-li snesený jmenný materiál, poznáme, že tam, kde jednání bylo ústní, přichází tvar Eichl, Eykl, Aichl, Aykl, tam ale, kde se jednalo písemně, - jako při kontraktech - jest tvar Aichler, Eügler; připomeneme-li si dále, že Němci koncovku *er* hrdelně a temně vyslovují, tu lehce se objeví z tvaru druhého forma prvá, taková, jakou české ucho němčině nezvyklé slyšelo. A jakmile jednou jméno zobecnělo, zůstalo pevně v lidu tkvít a na konec mu majitel sám přivykl. Zbývají tudíž jen dvě varianty jména umělce: *Aügler* (*Šilhavý* ?), aneb *Eichler*. Druhé znění přichází častěji.

Končíme toto pojednání v přesvědčení, že umělec, který řezbu Zebedeovců provedl, byl *Kašpar Eichler*, jenž (snad z krajiny německé) na cestách na zkušenu do Kutné Hory připutoval, tu se osadil a uměleckou rodinu řezbářskou dlouho kvetoucí založil.

Nejen syn *Ondřej*, ale i vnuk *Václav*, provozovali otecké umělecké řemeslo; syn v Hoře, vnuk v Praze. Čteme o něm v protokole ošetřovanců u Milosrdných bratří v Praze: »1743 November 5. Wenzeslaus Eigner (!), ein armer Bildhauer, geboren von Kuttenberg, alt 59 Jahr. Der Vater Andreas, die Mutter Ludmilla todt. Gestorben 15. November 1743.«^{*)}

^{*)} *Paul Bergner*: Nachrichten über Künstler aus den Krankenprotokollen des Konventes der Barmherzigen Brüder in Prag. Kunstgeschichte. Jahrbuch der k. k. Zentralkommission 19.0.

Památky archeologické, r. 25 (1913) s. 51-55

Obsah sborníků:

Kutnohorsko 1/99: J. Bílek: Sedm set let horního zákoníku Václava II. **H. Štroblová:** Kutnohorský mikroregion a velká politika na počátku 17. století. **J. Valentová, R. Šumberová:** Pravěk Kutné Hory ve světle nových archeologických výzkumů. **J. Valentová:** Hornická osada Antiqua Cuthna - realita pohledem archeologického výzkumu. **R. Šumberová:** Terénní archeologická práce základny ARÚ v Bylanech na Kutnohorsku. **J. Moravec:** Zbyslavská plužina - letecké snímkování historické krajiny. **Z. Lipský:** Krasové a pseudokrasové jevy v okolí Miskovic. **P. Brzák:** Pruběrské misky. **J. Herzan:** Krátké vypsání ohně v král. horním městě Kutné Hoře dne 9. máje 1823. **P. Pauliš:** Literatura s geologicko-mineralogickou tematikou (bibliografie 1989-1998).

Kutnohorsko 2/99: P. Novák: Vývoj struktury pozemkové držby a zemědělské velkovýroby na okrese Kutná Hora. **J. Králová, J. Špaček:** Kutná Hora čp. 27 - propad na dvoře. **I. Kozák:** Kutná Hora, ulice U Jelena - výkop pro plyn. **M. Bartoš:** Kutná Hora - sklep pod Královskou procházkou. Dějepis kláštera voršulinského na Horách Kutných. **O. Seifert:** Památková péče - státní správa - Kutná Hora. **P. Pauliš:** Přehled montanistické literatury vztahující se k okresu Kutná Hora z let 1989-1998.

Kutnohorsko 3/2000: J. Bílek: Z protokolů horního soudu v Kutné Hoře. **K. Štroblová:** Paměti Mikuláše Dačického z Heslova a odraz zahraničních událostí v nich v rozmezí let 1575 až 1626. **J. Bílek, M. Bartoš:** Mapa vodního náhonu na Turkaňské pásmo. **J. Peták:** Aktivita Vlastivědného klubu Šternberk v oblasti středního Posázaví. **M. Bartoš:** Nové nálezy starých kutnohorských kachlů. **M. Bartoš:** Zámeček Hučadla u Hetlína. **M. Bartoš:** Stola u Panského rybníka v Hodkově. **M. Bartoš:** Stola Na Stříbrné u Českého Šternberka. **M. Bartoš:** Stará

železniční trať mezi Kojicemi a Zábřohem. **J. Malec, P. Pauliš:** Obsahy a nositelé stříbra v rudách ložiska Kutná Hora. **P. Pauliš:** Intoxikace životního prostředí v Kutnohorském rudním revíru. **P. Pauliš:** Výběr z geologicko-mineralogické a historicko-montanistické literatury kutnohorského rudního revíru do roku 1988.

Kutnohorsko 4/01 - 40 let Městské památkové rezervace Kutná Hora: Výnos o zřízení městské památkové rezervace a jejího ochranného pásma. Zápis Kutné Hory na Seznam světového dědictví UNESCO. Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví a její prováděcí předpis.

Kutnohorsko 5/02: J. Moravec, J. Kramář: Letecká fotodokumentace středověkých vsí na Čáslavsku na příkladu vesnické osady Zbyslav. **Z. Němcová, J. Moravec:** Náhrobník Johany Polyxeny Šofmanové z kostela Nejsvětější Trojice ve Zbyslavi. **P. Drahota, J. Moravec:** Geologie a paleontologie nově odkrytého profilu v poloze Štěpnice ve Zbyslavi na Čáslavsku. **J. Moravec:** Bývalý kamenolom Pod špejcharem ve Zbyslavi. **R. Tvrđík:** Zaniklá středověká tvrz a vesnice Újezd u Malešova na Kutnohorsku. **J. Peták:** Tvrz a zámek v Ostrově u Zruče nad Sázavou. **K. Svoboda:** Propad před domem čp. 174 v ulici Dr. L. Quise v Čáslavi. **A. Sedláček:** Zaniklé osady v okolí Čáslavském. **J. Vaněčková:** Knižní poklady městského muzea Čáslav. **M. Tomášek, J. Starý:** Nové pohledy na vývoj středověké Čáslavi. **J. Moravec:** Historická ekologie jako pomocná věda archeologická. **F. Novák, P. Pauliš:** Produkty přeměny apofylitu z Libodřic, 15 km sz. od Kutné Hory. **P. Pauliš:** Přehled nových minerálů kutnohorského rudního revíru.

Kutnohorsko 6/02 - Příspěvky k dějinám dolování stříbra 0: J. Bílek: Několik poznámek k původu a vývoji názvu Kutné Hory. **J. Haubelt:** Kutnohorské pokusy s amalgamací. **J. Bílek:** Nad mezinárodní konferencí k 700. výročí Ius regale montanorum a měnové reformy krále Václava II. **J. Bílek:** K začátkům těžby stříbrných rud v kutnohorském revíru.

Kutnohorsko 7/04 - Příspěvky k dějinám dolování stříbra 1: K. Svoboda: Příspěvek k historii dolování stříbra v kutnohorském rudním revíru. **M. Bartoš:** Vodní náhony a plavební kanály v kutnohorském rudním revíru. **M. Bartoš:** Vodotěžné stroje v kutnohorském rudním revíru. **M. Bartoš:** Propadlina na turkaňském pásmu u Kutné Hory. **M. Tomášek, J. Starý:** Čáslavsko - pozůstatky montánní činnosti. **J. Starý, J. Šanderová, M. Tomášek:** Povrchový průzkum pozůstatků montánní činnosti v bývalém politickém okrese Čáslav. **M. Bartoš, P. Brzák, J. Ševců:** Prubířství a prubířská keramika.

Kutnohorsko 8/04 - Chrám sv. Jakuba. Chrám sv. Barbory: F. Beneš: Arciděkaný chrám sv. Jakuba na Horách Kutnách. (1865) **J. E. Wocel:** Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře. (1859)

Kutnohorsko 9/08 - Příspěvky k dějinám dolování stříbra 2: M. Bartoš: Středověké dobývání v Kutné Hoře. **P. Pauliš, R. Pažout:** Nové mineralogické poznatky z kutnohorského revíru. **Z. Gajdošová:** RSDr. Jaroslav Bílek - životopis a soupis prací.

Šťastná hodina III. - Hornické, metalurgické a alchymistické tradice Kutné Hory a jejich otisk v architektuře a výtvarném umění, sborník ze semináře, Kutná Hora 10.-11.5.2000: V. Karpenko: Daniel Stolcius a jeho dílo. **V. Karpenko, P. Widzová:** Alchymistický rukopis knížete Hynka Minsterberského. **M. Hejnová:** Kutná Hora ve fondech Národní knihovny ČR. **A. Richterová:** Několik alchymistických rukopisů Rudolfa II. v zahraničních knihovnách. **I. Chmelař:** Rozporuplný kutnohorský rodák Felix Achille de la Camara. **sP. Novák:** Kutnohorské středověké doly - ikonografie a skutečnost. **I. Chmelař:** Příspěvek po návratu ze semináře. **I. Purš:** K výzdobě věže Sankturinovského domu. **I. Purš:** K freskové výzdobě kaple minciřů a pregěřů v chrámu sv. Panny Barbory. **I. Purš:** Prubířství a alchymie. **M. Pober:** Prezentace projektu Vytvoření muzea alchymie v Kutné Hoře. **I.O. Štampach:** Živel země. **B. Janeš:** Kult černých madon na poutní cestě v Evropě. **J. Urban:** Nejstarší užití mineralogické symboliky ve výtvarném umění Kutné Hory. **M. Kruml:** Symetrické město Kutná Hora.

Nakladatelství a vydavatelství Martin Bartoš - *Kuttna* - nabídka publikací

Kutnohorsko

Martin Bartoš: Památky Kutnohorska.

Antonín J. Zavadil: Kutnohorsko slovem i obrazem, díl II., část 1. - Politický okres kutnohorský; díl II., část 2. - Politický okres uhliřskojanovický.

Pavel Novák: Paměť krajiny. Novodvorsko - Žehuřicko.

Milan Skřivánek: Rybníky v okolí Čáslavi.

Josef Ledr: Dějiny obce Malína.

Simeon Eustachius Kapihorský: Historia kláštera sedleckého řádu svatého cistercienského.

Jan Hejzelna: Památky královského horního městyse Kaňku.

Kutná Hora

Jan Kořínek: Staré paměti kutnohorské.

Petr M. Veselský: Průvodce po kr. horním městě Hoře Kutné a nejbližším okolí.

Jiří Kejř: Právní život v husitské Kutné Hoře.

Jan Jelínek, Lukáš Provaz: Historie Měst. národního výboru Kutná Hora v letech 1945-90.

Emanuel Leminger: Stará Kutná Hora. 1. Místopis, 2. Historie, 3. Archeologie, numismatika.

Petr M. Veselský: Královské horní město Hora Kutná. Úplný děje a místopis.

Dolování, mincování

František B. Vrátný: Sláva i zánik kutnohorského dolování.

Petr Pauliš, Miroslav Mikuš: Stříbrná stezka - hornická naučná stezka v Kutné Hoře.

Ius regale montanorum aneb Královské právo horníků.

Jaroslav Bílek: Kutnohorské dolování. 1. Grejřské žilné pásmo, 2. Roveňské žilné pásmo, 3. Hloušecké a Šipecké žilné pásmo, 4. Kuklické žilné pásmo, 5. Staročeské žilné pásmo, 6. Okolí kutnohorského revíru, 7. Oselské žilné pásmo, 8. Skalecké žilné pásmo, 9. Historie a dodatky.

Šťastná hodina III. Sborník ze semináře *Hornické, metalurgické a alchymistické tradice Kutné Hory a jejich otisk v architektuře a výtvarném umění, Kutná Hora 10.-11.5.2000.*

Milan Skřivánek: Kutnohorská měď v XV. a XVI. století.

Emanuel Leminger: Královská mincovna v Kutné Hoře.

Mineralogie

Petr Pauliš: Minerály kutnohorského rudního revíru.

Petr Pauliš: Mineralogické lokality okolí Kutné Hory.

Petr Pauliš: Nejzajímavější mineralogická naleziště Čech.

Petr Pauliš: Nejzajímavější mineralogická naleziště Čech II.

Petr Pauliš: Nejzajímavější mineralogická naleziště Moravy a Slezska.

Petr Pauliš: Nejzajímavější mineralogická naleziště Moravy a Slezska II.

Petr Pauliš, Rudolf Ďůda: Nejzajímavější mineralogická naleziště Slovenska.

Petr Pauliš: Minerály České republiky.

Rudolf Ďůda, Petr Pauliš: Minerály Slovenskej republiky.

Petr Pauliš, Martin Beneš: Rudná ložiska a mineralogická naleziště severního Rumunska.

Petr Pauliš, Martin Beneš: Rudná ložiska a mineralogická naleziště rumunsk. Sedmihradská.

Rudolf Ďůda, Petr Pauliš: Opály Slovenské a České republiky.

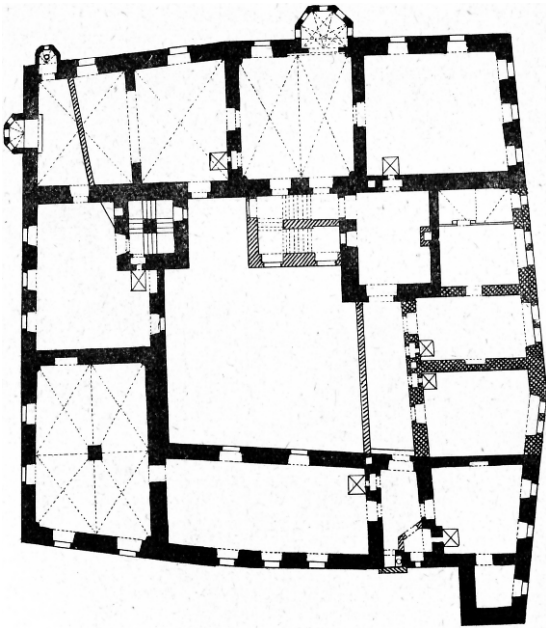
Petr Pauliš, Stanislav Kopecký, Pavel Černý: Uranové minerály ČR a jejich lokality.

P. Pauliš, S. Kopecký, R. Ďůda: Minerály selenu a telluru České a Slovenské rep. a jejich lokality.

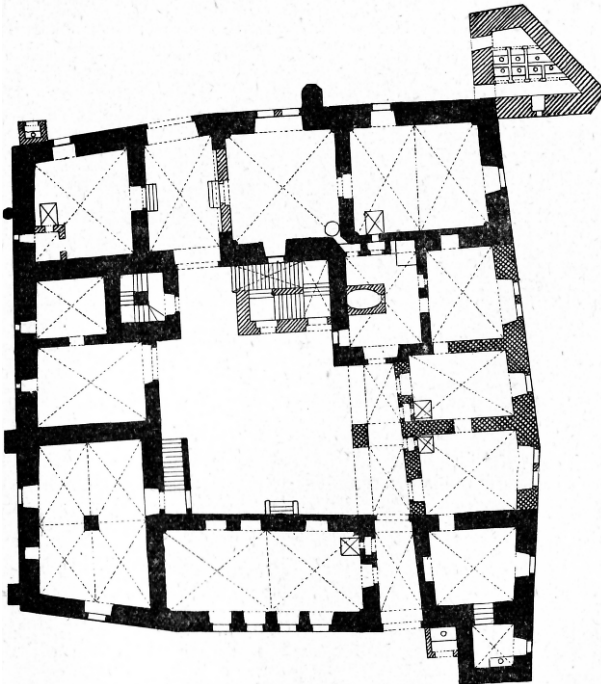
Ostatní

Kutnohorsko - vlastivědný sborník 1/99, 2/99, 3/2000, 4/01, 5/02, 6/02, 7/04, 8/04, 9/08, 10/08.

Martin Bartoš, 17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora
www.web.cz/kuttna, e-mail: kuttna@seznam.cz

Půdorys Hrádku v poschodí z r. 1837.

Půdorys Hrádku v přízemí z r. 1837.

OBSAH

Fr. Beneš: Hrádek nad Páchem v Kutné Hoře	1
P. M. Veselský: Dodatek	12
O. Hejnic: Hrádek nad Vrchlicí čili nad Páchem	15
O. Hejnic: „Synové Zebedeovi“, řezba ve dřevě v chrámě sv. Jakuba v Kutné Hoře.	50

Otokar Hejnic, kutnohorský historik, historik umění a archivář (* 29. květ. 1851 v Praze, † 11. září 1925 v Praze). Po absolvování české reálky a polytechniky a po několika kratších zaměstnáních (projekt železnice, výuka na čes. reálce v Praze, vychovatel u hr. Thuna v Cholticích, suplent v Chrudimi, profesor v Jičíně a Táboře) působil v letech 1891 až 1904 jako profesor matematiky a fyziky na reálce v Kutné Hoře. V letech 1892 až 1924 pracoval v kutnohorském archivu, dokončil jeho uspořádání a soupis a vytvořil podrobný popis kutnohorských městských a horních fondů. Archivní materiály využil k sepsání řady prací o dějinách Kutné Hory, které publikoval mj. v *Památkách archeologických a Podvysockých listech*. K významnějším pracím patří např. *Listář k dějinám školství kutnohorského* (1805), *Chrám sv. Jana Nep.* (1896), *Mor roku 1713. v Kutné Hoře a „Boží muka“* (1898), *Kamenný dům v Kutné Hoře* (1903), *Příčinky k dějinám stavby chrámu Panny Marie v Sedlci u Kutné Hory* (1909), *Hrádek nad Vrchlicí čili nad Páchem* (1911), *Petr Brandl* (1911), *Archiv kutnohorský* (1918), *O chornicích v Kutné Hoře* (1926). Od r. 1900 byl konservátorem c. k. centrální komise. (Dle hesla *Hejnic Ot.* v *Ottově encyklopedii* a článku v časopisu *Krásné město č. 2, 1971, s. 32*)s